

Konjunkturläget

Mars 2003

Utgiven av
Konjunkturinstitutet
Stockholm 2003

Konjunkturinstitutet (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. Rapporten publiceras fyra gånger per år, i mars, juni, augusti och november. *The Swedish Economy* är motsvarande rapport på engelska. *Analysunderlag* publiceras i anslutning till Konjunkturläget (endast på KI:s hemsida i juni) och består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform.

Rapporten *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige* ger analyser av de samhällsekonomiska förutsättningarna för svensk lönebildning. Rapporten är årlig och betecknas *Wage Formation – Economic Conditions in Sweden* på engelska.

I serien *Specialstudier* publiceras rapporter som härrör från utredningar eller andra externa uppdrag. Forskningsresultat publiceras i serien *Working Paper*. Av dessa publiceras vissa i internationella vetenskapliga tidskrifter och utges då på nytt under beteckningen *Reprints*. Rapporter i dessa tre serier kan beställas utan kostnad. Flertalet publikationer kan också laddas ner direkt från Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

Konjunkturinstitutet
Kungsgatan 12–14
Box 3116
SE-103 62 Stockholm
Telefon: 08-453 59 00, Telefax: 08-453 59 80
E-post: ki@konj.se, Hemsida: www.konj.se

ISSN 0023-3463
ISBN 91-89226-38-0

Förord

I Konjunkturläget mars 2003 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2003–2004 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med den bedömning som presenterades i december 2002.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Hans Lindberg. Beräkningarna avslutades den 19 mars 2003.

Ingemar Hansson
Generaldirektör

Sammanfattning

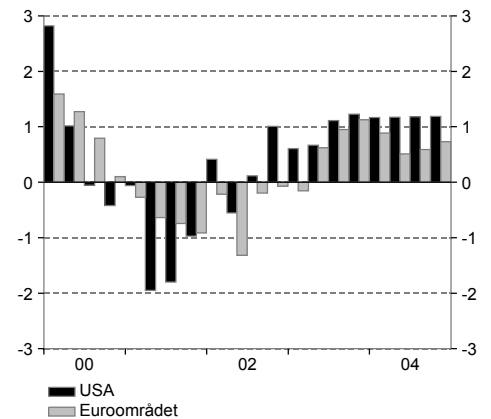
Trots kraftfulla ekonomisk-politiska åtgärder blev den internationella tillväxten låg under fjolåret. Den svaga utvecklingen har fortsatt under de första månaderna i år, delvis som en följd av den fördjupade konflikten i Irak, som bidragit till fallande företags- och hushållsförtroende. Irakkonfliktens utveckling kommer att vara avgörande för hur snabbt den internationella konjunkturen vänder uppåt. I nuläget förefaller ett kort krig vara mest sannolikt. Både oljepriset och osäkerheten kring den framtida ekonomiska utvecklingen kommer i så fall snart att falla tillbaka. Den lägre osäkerheten kommer att stimulera både aktiebörser och investeringar runt om i världen.

I USA är både penning- och finanspolitiken expansiv och den Europeiska centralbanken sänkte nyligen styrräntan. Den expansiva ekonomiska politiken tillsammans med minskad osäkerhet väntas bidra till att hushållens efterfrågan även fortsättningsvis hålls uppe relativt väl. I såväl USA som de asiatiska tillväxtekonomierna har industriproduktionen stigit de senaste månaderna, samtidigt som orderingen ökat. Den två år långa perioden med fallande investeringar i USA och euroområdet är i stort sett över (se diagram 1). En konjunkturåterhämtning förefaller redan ha inletts i USA och med viss eftersläpning stiger också tillväxten i euroområdet (se diagram 2).

Kvardröjande effekter av den spruckna IKT-bubblan, främst i form av låga börsvärden, bidrar till att den internationella återhämtningen blir långsam. I OECD-området väntas BNP-tillväxten uppgå till 2,2 procent i år och 2,8 procent nästa år. Samtidigt växer vissa regioner utanför OECD-området förhållandevis snabbt. Tillväxten i många asiatiska länder blir fortsatt hög, trots problemen i den japanska ekonomin. Den globala BNP-tillväxten väntas öka från 3,4 procent i år till 3,7 procent nästa år.

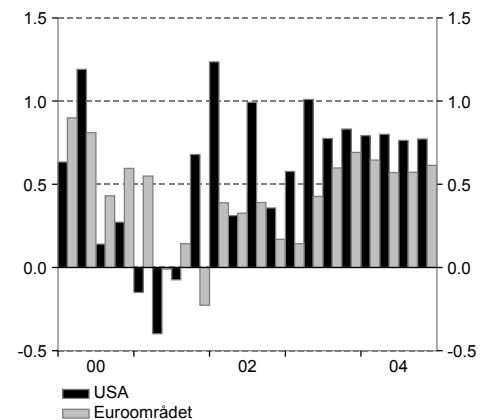
Tillväxten i den svenska ekonomin tog fart under hösten 2001 (se diagram 3). Återhämtningen bröts dock tredje kvartalet i fjol och BNP-tillväxten för helåret 2002 stannade vid 1,9 procent. Den svaga avslutningen på fjolåret i kombination med en långsamt stigande efterfrågan under första och andra kvartalet innebär att BNP-tillväxten sjunker till 1,4 procent i år. Det finns dock tecken på en återhämtning. I Konjunkturbarometern uppger tillverkningsindustrin att både produktion och ordergång har stigit de senaste månaderna. Varuexporten har också börjat öka och bedöms fortsätta uppåt i takt med att den internationella konjunkturen förstärks. Hushållens konsumtion börjar öka snabbare under sommaren när osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen har fallit tillbaka. Tillväxten tar fart i höst då investeringarna ökar snabbare. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten 2004 uppgå till 2,8 procent. Tillväxten höjs tillfäl-

Diagram 1 Fasta investeringar i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

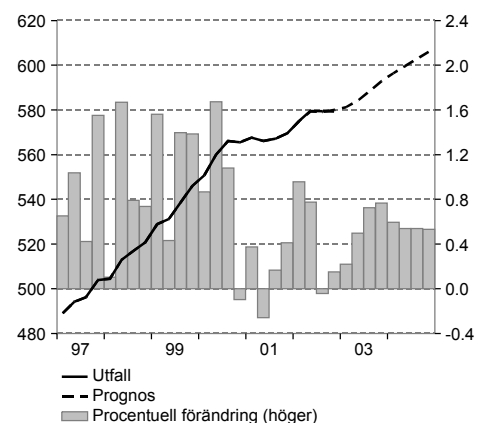
Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 BNP i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

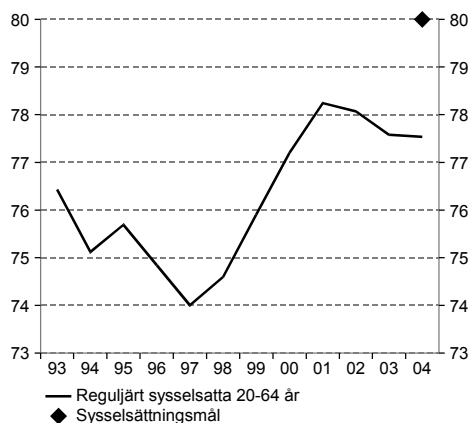
Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 BNP till marknadspris
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 Regulerad sysselsättningsgrad
I procent av befolkningen i åldern 20–64 år

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

ligt med 0,3 procentenheter beroende på att 2004 är ett skottår samt att några helgdagar infaller under veckosluten.

Sysselsättningen i näringslivet sjunker i nuläget. Ledande indikatorer, såsom varsel och lediga platser, tyder på att avmattningen kommer att fortsätta. Sysselsättningen bedöms vända uppåt först i början av 2004 med viss eftersläpning i förhållande till BNP-tillväxten. Arbetslösheten stiger till 4,6 procent i år för att sedan sjunka marginellt.

Målet om att 80 procent av befolkningen i åldern 20–64 år ska vara reguljärt sysselsatta 2004 kommer inte att uppnås. Andelen äldre i den arbetsföra befolkningen stiger. Av detta och andra skäl ökar andelen långtidssjukskrivna och förtidspensionerade. Den reguljära sysselsättningsgraden bedöms sjunka till 77,6 procent 2004 (se diagram 4).

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP till marknadspris	4,4	1,1	1,9	1,4	2,8
Bytesbalans ¹	4,0	4,2	4,2	3,9	4,3
Sysselsättningsgrad ²	77,2	78,2	78,1	77,6	77,6
Öppen arbetslöshet ³	4,7	4,0	4,0	4,6	4,3
Timlön	3,7	4,3	4,0	3,7	3,8
Arbetskostnader i näringslivet	3,9	4,8	4,1	4,4	3,9
Produktivitet i näringslivet	4,6	0,4	4,1	2,6	2,7
KPI, dec–dec	1,4	2,9	2,3	1,5	2,1
UND1X, dec–dec	1,3	3,4	2,2	1,3	1,7
Offentligt finansiellt sparande ¹	3,4	4,5	1,1	0,6	1,1
Reporänta ⁴	4,00	3,75	3,75	3,50	4,00
Tioårig statsobligationsränta ⁴	4,9	5,2	4,9	5,1	5,5
TCW-index ⁴	128,0	138,6	131,0	127,4	124,5

¹ I procent av BNP.

² Regulerad sysselsättning i procent av befolkningen, 20–64 år.

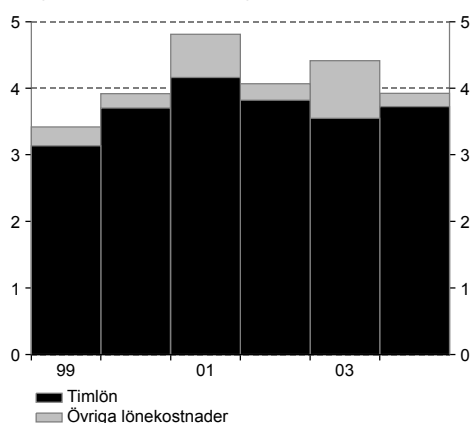
³ I procent av arbetskraften.

⁴ Vid årets slut.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Arbetskostnadsindex (AKI) i näringslivet

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Resursutnyttjandet fortsätter att sjunka men vänder uppåt under hösten. Produktionsgapet vidgas till –1,0 procent av BNP i år och är fortfarande negativt nästa år. Löneökningstakten i näringslivet beräknas sjunka något i år till följd av den svaga efterfrågan på arbetskraft. När 2004 års stora avtalsrörelse inleds kommande höst, sker detta mot bakgrund av en dämpad arbetsmarknad. Avtalen bedöms därför ge något lägre löneökningar än i föregående stora avtalsrörelse 2001. Löneglidningen 2004 bedöms dock bli något högre än i år som en följd av den stigande sysselsättningen. Arbetskostnaderna ökar snabbare än timlönerna, i synnerhet i år, vilket främst beror på ökade kostnader för avtalsmässiga arbetsgivaravgifter. Arbetskostnaderna bedöms öka med över 4 procent per år i genomsnitt 2003–2004 trots det svaga konjunkturläget (se diagram 5). En lägre ökningstakt vore

samhällsekonomiskt önskvärd och skulle förbättra utsikterna att nå målet om 80 procents sysselsättningsgrad.

Arbetskostnaderna i Sverige har ökat snabbare än i euroområdet sedan 1993. Sysselsättningen har ändå ökat och konkurrenskraften är fortfarande god. Detta förklaras av att produktivitetstillväxten varit betydligt högre i Sverige än i euroområdet samt att kronan har försvagats mot euron. Det finns dock inte några starka skäl att anta att produktiviteten i Sverige varaktigt kommer att öka snabbare än i euroområdet. Det finns heller inte någon orsak att räkna med en försvagning av kronan. Kronan har stärkts mot euron under det senaste året och väntas appreciera ytterligare. Under 2003–2004 bedöms arbetskostnaderna inom euroområdet öka med 3,5 procent per år. De svenska arbetskostnaderna fortsätter alltså att öka snabbare än i euroområdet och ökningstakten måste bromsas vid ett deltagande i ERM2 och valutaunionen.

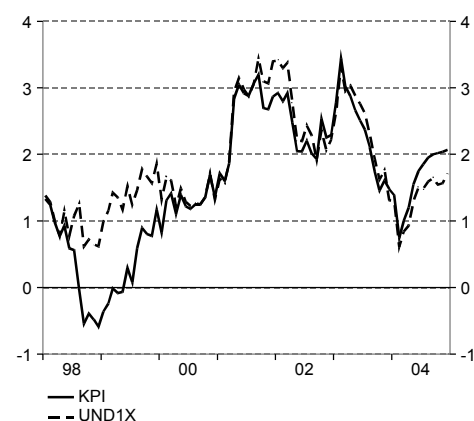
Tillfälligt höga el- och oljepriser har drivit upp inflationen under vintern (se diagram 6). Energipriserna väntas dock falla tillbaka senare i år. Samtidigt är det inhemska inflationstrycket lågt och den starkare kronan håller tillbaka importprisutvecklingen. UND1X-inflationen förutses därför underskrida 2 procent redan mot slutet av 2003. Dessutom finns det en risk för att Irakkriget blir mer utdraget, vilket skulle kunna ge en väsentligt sämre utveckling i världsekonomin. Mot den bakgrunden bedöms en snabb sänkning av reporäntan till 3,25 procent vara motiverad. Under 2004 är BNP-tillväxten något högre än vad som är långsiktigt hållbart och resursutnyttjandet tilltar. Reporäntan behöver då höjas stegvis så att inflationen inte överstiger Riksbankens mål.

Det offentliga sparandet bedöms vara lågt i förhållande till målet om ett överskott på två procent i genomsnitt över konjunkturcykeln (se diagram 7). Den offentliga sektorns finansiella sparande uppgår till omkring 1 procent av BNP 2002–2004. Trenden med stadiga förbättringar av sparandet sedan 1993 är bruten. Den viktigaste förklaringen till trendbrottet är att sysselsättningsökningen kulminerade 2001 och nu istället har vänts till en nedgång. Andra orsaker är de ökande kostnaderna för sjuk-skrivningar och förtidspensioner samt de senaste årens expansiva finanspolitik med ofinansierade skattesänkningar och utgifts-reformer.

Utsikterna att nå sparmålet är goda om åtgärder vidtas som bromsar utgiftsutvecklingen. Detta skulle också bidra till att hålla statens utgifter inom de utgiftstak som har lagts fast av Riksdagen. Det krävs stora utgiftsbesparingar redan i år för att utgiftstaket inte ska överskridas. Utan besparingsåtgärder väntas statens utgiftstak överskridas med 11 miljarder kronor i år och 7 miljarder kronor 2004.

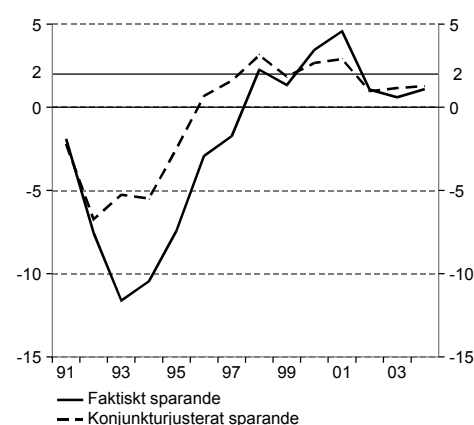
Kommunernas ekonomi blir alltmer ansträngd. De höga utgifterna tillsammans med balanskravet bedöms leda till att kommunalskatten höjs med ytterligare 30 öre 2004.

Diagram 6 KPI och UND1X
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Offentligt finansiellt sparande
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Finanspolitiken har under de senaste åren varit expansiv bl.a. genom skattesänkningar. I år liksom nästa år är finanspolitiken mer neutral. Kommunernas skattehöjningar balanseras av stigande offentlig konsumtion och ökade transfereringar till hushållen. Under 2004 dämpar finanspolitiken i någon mån efterfrågeutvecklingen genom ytterligare kommunala skattehöjningar samt en svagare ökning av offentlig konsumtion och utgifterna för ohälsa. Denna inriktning på finanspolitiken bedöms vara konjunkturpolitiskt lämplig förutsatt att tillväxten verkligen tar fart senare i år så att ekonomins lediga resurser successivt tas i anspråk under 2004.

Innehåll

Konjunkturprognos 11

Internationell ekonomi 13

Finansiell ekonomi 25

Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi.....29

Hushållens konsumtion.....34

Offentlig konsumtion.....37

Fasta bruttoinvesteringar 38

Lagerinvesteringar 40

Export.....41

Import.....44

Bytesbalans.....45

Produktion, produktivitet och lönsamhet.....46

Arbetsmarknad, resursutnyttjande och priser 51

Arbetsmarknad 52

Resursutnyttjande.....56

Löner och arbetskostnader.....58

Inflation 62

Offentliga finanser.....67

Finans- och budgetpolitiska mål.....68

Finanspolitikens inriktning 77

Offentliga sektorns inkomster och utgifter.....77

Statsskuld och konsoliderad bruttoskuld 80

Finansiellt sparande i offentliga delsektorer 85

Prognosjämförelse 91

Fördjupningsrutor

Hur synkroniserad är konjunkturen i Sverige, euroområdet och USA? 31

Konjunkturjusterat sparande 73

Besparingar och reformer 1994–2004.....82

Konjunkturprognos

2003–2004

Internationell ekonomi

Konflikten i Irak präglar världsekonomin

Den ekonomiska utvecklingen i världen präglas för närvarande av konflikten i Irak. I nuläget förefaller en kort, och från den USA-ledda alliansens sida framgångsrik, aktion vara den mest sannolika händelseutvecklingen. Den militära aktionen mot Irak antas vara över inom någon månad. Utbudet av olja förutses inte störas i någon större omfattning och oljepriset (Brent) väntas falla tillbaka till 22 dollar per fat under början av sommaren. Därefter stiger oljepriset gradvis mot 25 dollar per fat i slutet av 2004.

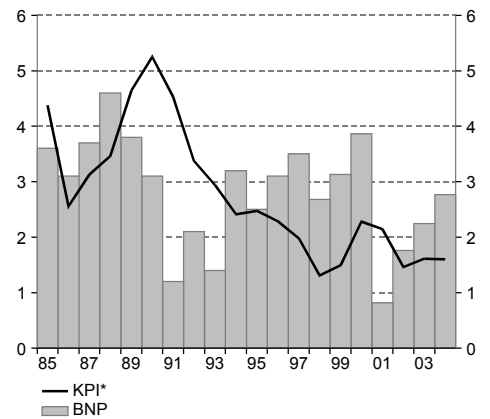
Ett snabbt krigsförlopp skulle medföra att osäkerheten kring den framtida ekonomiska utvecklingen faller tillbaka. Den lägre osäkerheten bidrar till att stimulera både aktiebörserna och investeringarna runt om i världen. Dessutom antas att framför allt den amerikanska ekonomin på kort sikt stimuleras av de ökade offentliga utgifter som följer av den militära insatsen. Det är dock uppenbart att det finns risker för att utvecklingen av Irak-konflikten kan få betydande negativa konsekvenser för världsekonomin. Därtill framstod konjunkturutsikterna som ovissa redan innan Irakkonflikten fördjupades.

Trots kraftfulla ekonomisk-politiska åtgärder var den internationella tillväxten fortfarande låg under fjolåret (se diagram 8). Den svaga utvecklingen har fortsatt under de första månaderna i år, delvis som en följd av den fördjupade konflikten i Irak, vilket bidragit till fallande företags- och hushållsförtroende (se diagram 9). Den svaga konjunkturen beror emellertid också på den överkapacitet inom IKT-sektorn som byggdes upp i slutet av 1990-talet samt börsfallen som följde de högt uppdrivna aktiekurserna i början av 2000. Det är svårt att avgöra vilken påverkan var och en av dessa faktorer har på världskonjunkturen. Den sammantagna bedömningen är att tillväxten ökar framöver och att resursutnyttjandet börjar stiga kring nästa årsskifte.

Den internationella industrikonjunkturen förbättrades i början av förra året, men uppgången kom av sig. En del tecken pekar emellertid på att en återhämtning är nära förestående. I såväl USA som de asiatiska tillväxtekonomierna har industriproduktionen stigit de senaste månaderna, samtidigt som orderin-gången ökar. Den två år långa perioden av fallande investeringar i USA och euroområdet bedöms också vara över. De senaste årens kostnadsnedskärningar bidrar till stigande företagsvinster. Tillsammans med ett uppdämt investeringsbehov i många branscher har därmed grunden lagts för en ökning av de fasta investeringarna. Ledig kapacitet i många branscher bidrar dock till att en mer robust återhämtning dröjer till efter sommaren (se diagram 10).

Hushållens efterfrågan dämpas för närvarande av fortsatta personalnedskärningar i företagen. Tydligast märks detta i euro-

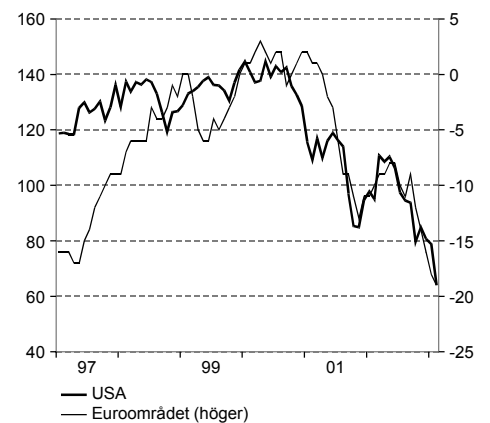
Diagram 8 BNP och inflation i OECD
Årlig procentuell förändring

* Se fotnot i tabell 2.

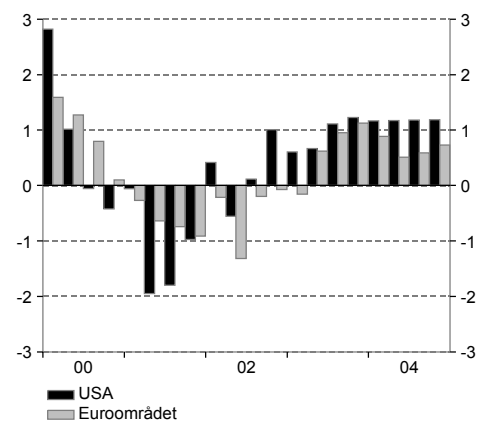
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 9 Konsumentförtroende i USA och euroområdet
Index 1985=100, netttotal

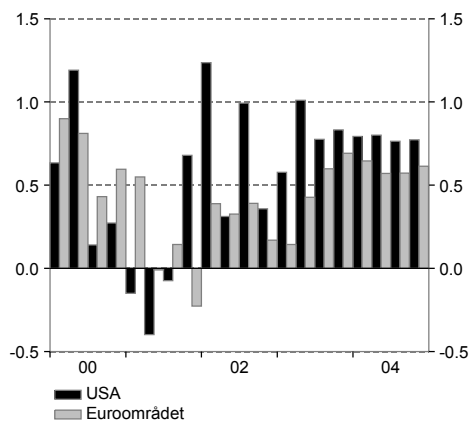
Källor: The Conference Board, Eurostat.

Diagram 10 Fasta investeringar i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

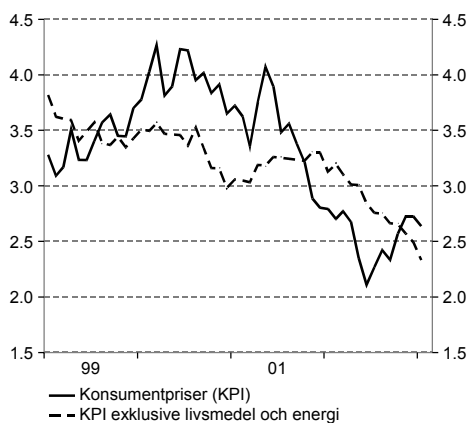
Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 BNP i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

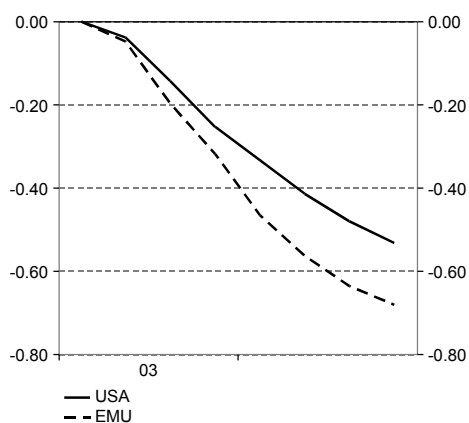
Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 12 Inflation i OECD
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Anm. Avser samtliga OECD-länder
Källa: OECD.

Diagram 13 BNP i USA och euroområdet vid ett högre oljepris
Avvikelser i procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

området där den sammantagna inhemska efterfrågan fortsätter att utvecklas svagt, inte minst i Tyskland. I USA stimuleras emellertid hushållens konsumtion av den mycket expansiva ekonomiska politiken. En relativt god utveckling av de reala disponibla inkomsterna i flertalet länder väntas bidra till att hushållens konsumtion tar fart under 2003.

Även om prognosen innebär en stigande global tillväxt väntas kvarvarande efterverkningar av den spruckna IKT-bubblan bidra till att den internationella konjunkturåterhämtningen blir långsam. I OECD-området väntas BNP-tillväxten uppgå till 2,2 procent i år och 2,8 procent nästa år, vilket medför att resursutnyttjandet ökar förhållandevis långsamt. Samtidigt växer vissa regioner utanför OECD-området förhållandevis snabbt. Exempelvis väntas tillväxten i många asiatiska länder vara fortsatt hög, trots problemen i den japanska ekonomin. Den globala BNP-tillväxten bedöms öka från 3,4 procent i år till 3,7 procent nästa år.

Inflationen i OECD-området har stigit under det senaste halvåret (se diagram 12). Uppgången beror till stor del på höjda energipriser och bedöms därför vara tillfällig samtidigt som det låga resursutnyttjandet innebär ett förhållandevis svagt underliggande inflationstryck. Därmed är en fortsatt expansiv penningpolitik motiverad och bl.a. ECB väntas sänka sin styrränta ytterligare.

Konjunkturutsikterna är synnerligen svårbedömda i nuläget. Den största osäkerhetsfaktorn är konsekvenserna av Irakkonflikten. Alternativa scenarier med ett mera utdraget krig som riskerar att spridas geografiskt och följas av terrorattacker skulle leda till en betydligt sämre utveckling i världsekonomin. Osäkerheten är så pass stor att det inte framstår som särskilt meningsfullt att göra heltäckande ekonomiska beräkningar för sådana riskscenarier. Men en sannolik effekt vore bl.a. ett väsentligt högre oljepris än i nuläget. I diagram 13 redovisas resultat från en simulering där oljepriset höjts med 10 dollar per fat under perioden från och med andra kvartalet 2003 till och med fjärde kvartalet 2004.¹ Det högre oljepriset sänker BNP i USA respektive euroområdet med 0,5–0,7 procent i slutet av 2004. De negativa effekterna på BNP hänger dessutom kvar ett antal år efter 2004. Även om simuleringen med ett högre oljepris bara tjänar som ett exempel, så indikerar resultaten att de negativa effekterna på världsekonomin av ett mera spritt eller utdraget krig kan bli betydande.

¹ Simuleringen är utförd i NiGEM, vilket står för National Institute General Equilibrium Model. Modellen är utvecklad av National Institute of Economic and Social Research i London.

Tabell 2 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP				KPI			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
USA	0,3	2,4	2,8	3,3	2,8	1,6	2,0	2,1
Japan	0,4	0,3	1,1	0,8	-0,7	-0,9	-0,5	-0,4
Euroområdet	1,4	0,8	1,3	2,5	2,5	2,3	1,8	1,6
Tyskland	0,7	0,3	0,8	2,2	2,4	1,4	1,1	1,0
Frankrike	1,8	1,2	1,5	2,6	1,8	1,9	1,7	1,5
Storbritannien	2,0	1,6	2,2	2,5	1,2	1,3	1,8	1,8
OECD ¹	0,8	1,8	2,2	2,8	2,2	1,5	1,6	1,6
Världen	2,2	2,8	3,4	3,7				

¹ BNP-siffrorna avser samtliga OECD-länder medan KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Oljepriset faller tillbaka

Sedan november förra året har priset på nordsjöolja (Brent) ökat markant. I slutet av februari var priset betydligt över 30 dollar per fat (Se diagram 14). En stor del av prisuppgången under årets inledning kan tillskrivas en ökad osäkerhet om Irakkonflikten. Den ökade osäkerheten återspeglas av prissättningen på optionsmarknaden för olja med leverans om ca 2 månader. Prissättningen indikerar att sannolikheten för stora prisrörelser har ökat markant sedan början av december (Se diagram 15).

En annan förklaring till prisuppgången är det produktionsbortfall som generalstrejken i Venezuela medförde. Produktionsbortfallet under december och januari har uppskattats till ca 3 miljoner fat per dag, vilket motsvarar 10–15 procent av OPEC:s nuvarande produktion.

Trots en förhållandevis svag ekonomisk utveckling har efterfrågan på olja fortsatt att öka, främst i USA. Det kalla vädret under årets första månader har inneburit att oljeförbrukningen i USA har varit högre än väntat, vilket pressat oljepriset uppåt.

Under den närmsta framtiden är det troligt att en del av de faktorer som bidragit till prisuppgången avtar i betydelse. Generalstrejken i Venezuela är avblåst och oljeproduktionen har återupptagits. Även om det kvarstår orosmoment i Venezuela torde landet framöver hålla produktionen kring sin OPEC-kvot. Många bedömare, däribland den amerikanska myndigheten EIA, räknar även med en växande produktion från länder utanför OPEC. Därtill sker en säsongsmässig dämpning av efterfrågan det närmsta halvåret. Oljeprisutvecklingen förväntas dock främst påverkas av Irakkonflikten.

Precis som vid Kuwaitkriget förväntas oljepriset börja falla tillbaka kraftigt om det står klart att den väpnade aktionen blir kort och framgångsrik ur den USA-ledda alliansens synvinkel.

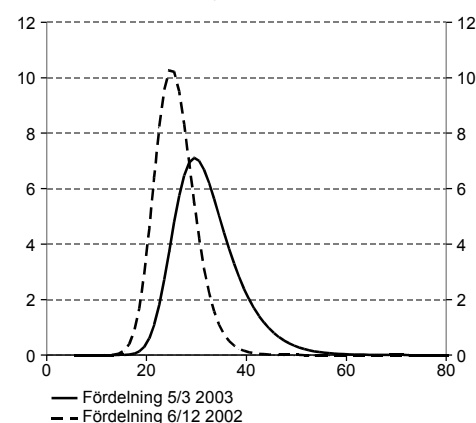
Diagram 14 Oljepris
Brent USD/fat, månadsvärden

Anm. Nordsjöolja.

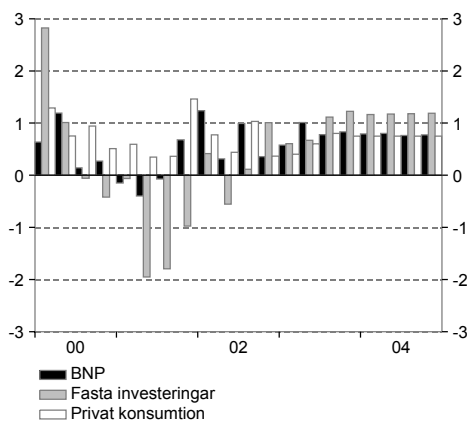
Källor: Thomson Financial Datastream och Konjunkturinstitutet.

Diagram 15 Förväntat oljepris om två månader
Sannolikhetsfördelning, procent

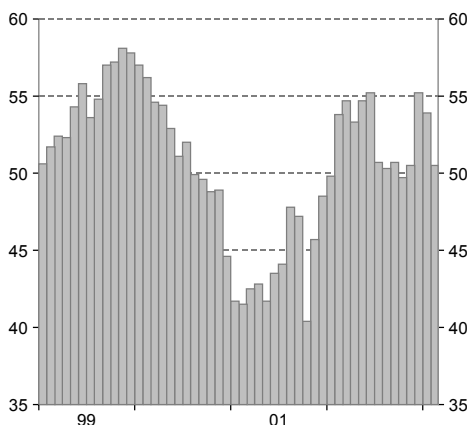
Anm. Fördelningarna är beräknade med utgångspunkt från optionspriser.
Källor: International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

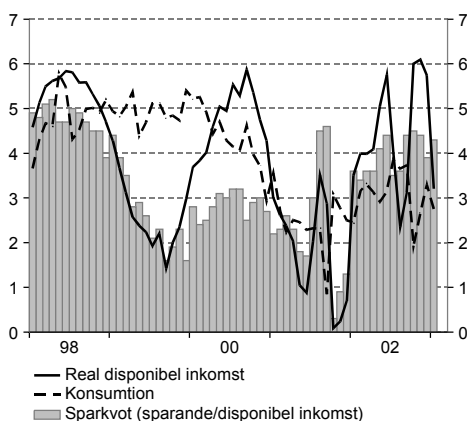
Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin, USA
Index, månadsvärden

Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 18 Hushållens konsumtion, inkomster och sparande i USA
Årlig procentuell förändring respektive procent, månadsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Med den utgångspunkten bedöms oljepriset falla till 22 dollar per fat under början av sommaren. OPEC kommer sannolikt att svara med produktionsbegränsningar i det fall då oljepriset hotar den nedre gränsen för målintervall om 22 till 28 dollar per fat. Fallet i oljepriset väntas därför bli något mindre än den nedgång som skedde under Kuwaitkriget. I slutet av 2003 bedöms priset på nordsjöolja (Brent) uppgå till 24 dollar per fat och successivt stiga under nästa år för att i slutet av 2004 uppgå till 25 dollar per fat. Priset på nordsjöoljan överstiger normalt priset på den korg av olika oljekvaliteter för vilken OPEC har ett målsatt pris mellan 22 och 28 dollar. Prognosen innebär därmed att oljepriset hamnar i den nedre halvan av OPEC:s prisintervall om 22 till 28 dollar per fat under prognosperioden.

Långsam återhämtning i USA

Den amerikanska ekonomin utvecklades ungefär som väntat under det fjärde kvartalet. Den inhemska efterfrågan växte något snabbare, vilket dock motverkades av en stor import. För helåret 2002 ökade BNP med 2,4 procent. Tillväxten var ojämnt fördelad över perioden. Lagerinvesteringarna svängde kraftigt i början av året och bidrog positivt till tillväxten. De fasta investeringarna utvecklades svagt inledningsvis men ökade igen under det sista kvartalet (se diagram 16).

Ett antal indikatorer pekar på en fortsatt positiv utveckling för investeringarna. Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin överstiger gränsen för ökande aktivitet, dvs. 50, även om indexet sjunkit den senaste månaden (se diagram 17). Dessutom steg kapacitetsutnyttjandet, industriproduktionen och orderingången av varaktiga varor i januari. På lite längre sikt är vinstutvecklingen i företagen den viktigaste drivkraften för investeringsutvecklingen. Vinsterna ökar nu måttligt och förbättras under slutet av året. Tillsammans med minskad osäkerhet, om den militära aktionen i Irak blir kort och framgångsrik för den USA-ledda alliansen, och med fortsatt stark produktivitet utveckling förväntas vinstläget bidra till att investeringarna tar fart under slutet av året.

Hushållens konsumtion har stimulerats av den kraftigt expansiva ekonomiska politiken. De disponibla inkomsterna har trots ökad arbetslöshet vuxit snabbt till följd av stora skattesänkningar. Hushållen har därmed kunnat öka såväl sparandet som konsumtionen (se diagram 18). Hushållens konsumtion bromsades dock i januari, trots att detaljhandelsförsäljningen steg. Dessutom föll konsumentförtroendet kraftigt i februari till sin lägsta nivå sedan Kuwaitkriget (se diagram 19).

Penningpolitiken är mycket expansiv och styrrentan är nu 1,25 procent, vilket innebär att den korta realräntan är nära noll (se diagram 20). Fallande bostadsräntor och stigande småhuspriser har medfört att många hushåll har ökat belåningen på sina bostäder och ökat sin konsumtion. Den svaga borsutvecklingen

har dock bidragit till att hushållens nettoförmögenhet (se diagram 21) minskat under de senaste åren, vilket har haft en återhållande effekt på konsumtionen.

I januari presenterade Bushadministrationen ett nytt stimulanspaket för den amerikanska kongressen. Det består framför allt av skattelättnader i form av slopad dubbelbeskattning på aktier och en tidigareläggning av redan beslutade skattesänkningar. Tillsammans med de ökade offentliga utgifterna som följer av den militära insatsen i Irak medför detta att finanspolitiken blir mycket expansiv i år. Om kriget blir kortvarigt väntas kostnaderna uppgå till ca 50 miljarder dollar. Den finanspolitiska stimulansen kommer att ge utrymme för en relativt stark ökning av såväl den privata som den offentliga konsumtionen, samtidigt som sparkvoten höjs ytterligare.

Ekonomi bedöms i nuläget växa långsammare än sin potentiella tillväxttakt. Produktionsgapet fortsätter alltså att vidgas. Det svaga konjunkturläget gör det möjligt för den amerikanska centralbanken att vänta med en höjning av styrräntan. Först under hösten förutses hushållens konsumtion och företagens investeringar ha tagit fart så pass att styrräntan behöver höjas. Höjningarna väntas fortsätta i små steg under 2004 så att styrräntan når 3,00 procent i slutet av året.

En viktig aspekt för den ekonomiska utvecklingen på lång sikt är underskottet i de offentliga finanserna. Trots att hushållens sparande förväntas att öka något framöver kommer behovet av stora utländska kapitalinflöden att kvarstå. Även om den senaste tidens kraftiga fall för dollarn bidrar till att stimulera nettoexporten, bedöms det stora underskottet i bytesbalansen bestå under prognosperioden.

Tabell 3 Ekonomiska indikatorer för USA

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2000	2001	2002	2003	2004
Privat konsumtion	4,3	2,5	3,1	2,4	3,0
Offentlig konsumtion	2,8	3,7	4,4	5,6	1,4
Fasta investeringar	5,5	-2,7	-1,8	2,7	4,7
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-1,2	0,8	0,4	0,2
Nettoexport ¹	-0,9	-0,2	-0,8	-0,6	-0,1
BNP	3,8	0,3	2,4	2,8	3,3
KPI	3,4	2,8	1,6	2,0	2,1
Arbetslöshet	4,0	4,8	5,8	6,0	5,8
Styrränta ^{2,3}	6,50	1,75	1,25	1,50	3,00
Lång ränta ^{2,4}	5,2	5,0	4,0	4,5	5,6
YEN/USD ²	112,1	126,9	122,3	119,2	120,0
USD/EURO ²	0,90	0,89	1,02	1,08	1,08

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

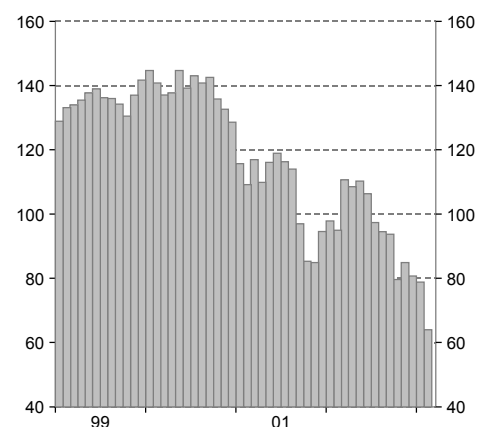
² Vid slutet av respektive år.

³ Federal Funds target rate.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

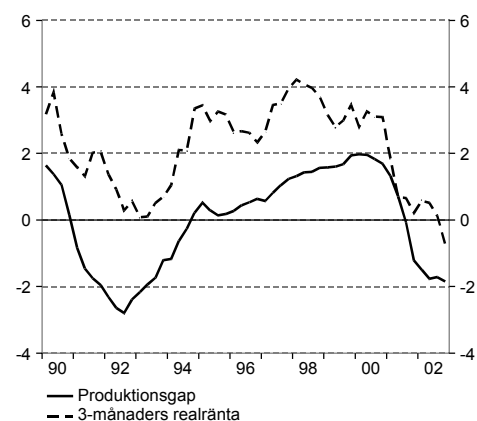
Källor: Bureau of Economic Analysis, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 Konsumentförtroende i USA
Index 1985 = 100, månadsvärden

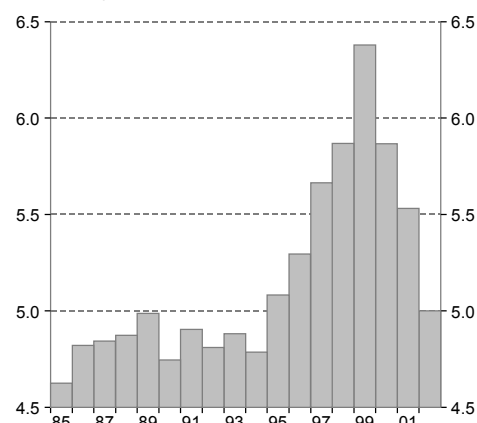
Källa: The Conference Board.

Diagram 20 Produktionsgap och realränta i USA
Procent av potentiell BNP respektive procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

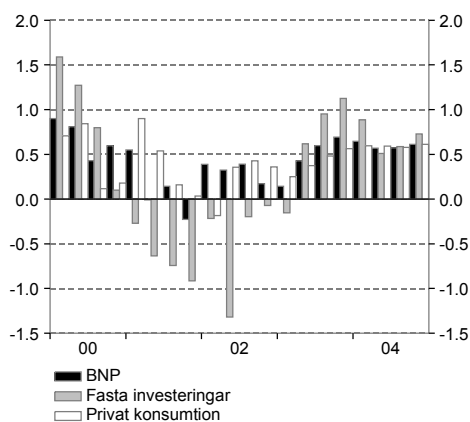
Diagram 21 Hushållens förmögenhetskvot i USA
Nettoförmögenhet som andel av disponibel inkomst

Anm. Nettoförmögenhet vid slutet av året.

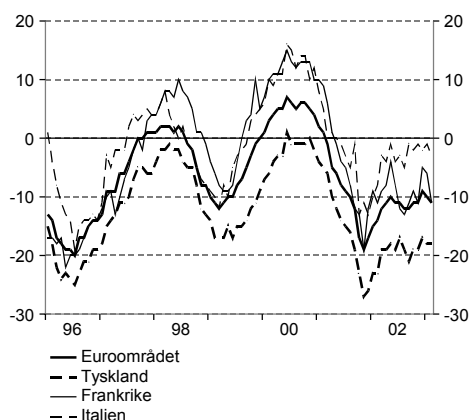
Källor: Federal Reserve System och Bureau of Economic Analysis.

Diagram 22 BNP och efterfrågan i euroområdet
 Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

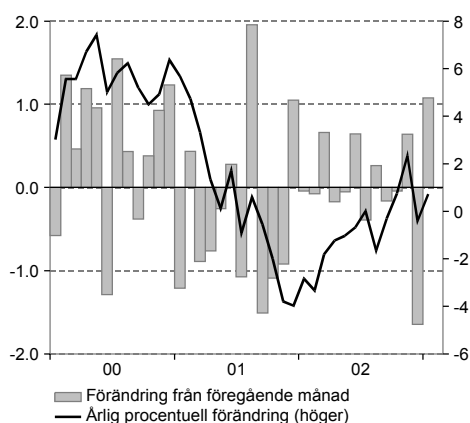
Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 23 Industrins förtroende i euroområdet
 Nettotal, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 24 Industriproduktion (exklusive bygg) i euroområdet
 Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Återhämtningen i euroområdet dröjer

Konjunktoren i euroområdet är fortsatt svag. Enligt preliminära siffror sjönk BNP-tillväxten till 0,2 procent i kvartalstakt under det fjärde kvartalet i fjol (se diagram 22). En viss förstärkning av den totala inhemska efterfrågan motverkades av en stagnerande export och nettoexporten reducerade BNP-tillväxten med 0,2 procentenheter. De fasta investeringarna fortsatte att sjunka, men nedgången på 0,1 procent var den minsta sedan det fjärde kvartalet 2000.

Det mesta pekar på att tillväxten fortfarande är svag. Det låga företagsförtroendet (se diagram 23) och den återhållsamma orderingen tyder på att industriproduktionen utvecklas svagt i nuläget (se diagram 24). Den vikande utvecklingen på arbetsmarknaden och det fallande konsumentförtroendet (se diagram 25) indikerar att hushållens efterfrågan fortfarande är dämpad.

En orsak till den svaga efterfrågan är den osäkerhet som både hushåll och företag känner inför utvecklingen i Irak. I väntan på att situationen ska klarna har många företag skjutit såväl investeringar som lageruppbyggnad på framtiden. Att börsuppgången i slutet av förra året blev kortlivad och har följts av en nedgång på nära 20 procent sedan i december förvärrar situationen ytterligare (se diagram 39). Trots de låga marknadsräntorna innebär dessutom eurons oväntat stora appreciering att efterfrågeläget har försämrats för många företag. Tillsammans med de höga oljepriserna pressar detta företagets vinstmarginaler.

Den dämpade vinstutvecklingen orsakar fortsatta kostnadsnedskärningar i företagen, vilka i allt större utsträckning tycks koncentreras till arbetskraften (se diagram 26). Den därav följande ökande arbetslösheten väntas dämpa hushållens konsumtion framöver.

Samtidigt finns tecken på att tillväxten har bottnat och beståndsdelarna för en gradvis återhämtning förefaller finnas på plats. Fallande inflation, låga realräntor samt stigande företagsvinster väntas bidra till en gradvis ökning av BNP-tillväxten (se diagram 22). Den fallande inflationen leder till en förhållandevis stor ökning av hushållens reala disponibla inkomster, trots den relativt svaga arbetsmarknadsutvecklingen. Förra årets uppgång i hushållens sparkvot bedöms dessutom följas av en viss minskning detta och nästa år. Sammantaget förväntas en gradvis ökning av konsumtionstillväxten under prognosperioden.

Arbetsproduktiviteten, som åter började stiga under det andra kvartalet förra året, väntas öka allt snabbare. Därmed finns utrymme för stigande företagsvinster. Tillsammans med en förbättrad skuldsituation, snabbare exporttillväxt och låga realräntor medför detta att investeringstillväxten tar fart framåt sommaren (se diagram 22). Denna bild stöds av den senaste tidens utveckling av orderingen för investeringsvaror. Dessutom väntas den korta, och från den USA-ledda alliansens sida framgångsrika, väpnade aktionen i Irak stimulera investeringarna på kort sikt.

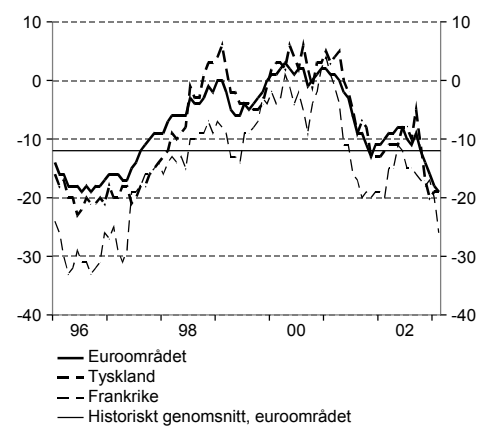
Sammantaget väntas BNP-tillväxten i euroområdet gradvis öka till en nivå strax över den potentiella under innevarande års andra hälft. De kortsiktiga effekter på BNP-tillväxten som följer av den väntade upplösningen på Irakkonflikten bedöms bli små. Under 2004 ökar resursutnyttjandet måttligt och det nu negativa produktionsgapet sluts inte under prognosperioden.

Enligt den senaste statistiken utvecklades de offentliga finanserna svagare än väntat under förra året. I Tyskland och Portugal överskred de offentliga underskotten med bred marginal den i Stabilitets- och tillväxtpakten stipulerade gränsen på 3 procent av BNP. Kommissionen har dessutom varnat såväl Italien som Frankrike att de löper risk att överskrida denna gräns. I Frankrikes fall tycks detta ha inträffat redan förra året. Utrymmet för nya expansiva finanspolitiska åtgärder är således begränsat. Finanspolitiken för euroområdet som helhet förväntas bli något restriktiv under resten av prognosperioden, framför allt till följd av en åtstramning i Tyskland. Frankrike väntas dock inte hörsamma kommissionens krav på åtstramande åtgärder och mycket tyder på att underskottet ökar ytterligare i år.

Till följd av kraftigt höjda energipriser steg inflationen (mätt som årlig procentuell förändring av HIKP) i februari till 2,4 procent (se diagram 27). Den s.k. kärninflationen (HIKP exklusive livsmedel- och energipriser) uppgick till 1,9 procent. Till följd av det låga resursutnyttjandet och den svaga tillväxten, apprecieringen av euron, sjunkande enhetsarbetskostnader samt tillfälliga effekter på prisnivån i början av 2002, väntas inflationen falla tillbaka gradvis. Inflationen väntas under 2003 och 2004 uppgå till 1,8 respektive 1,6 procent.

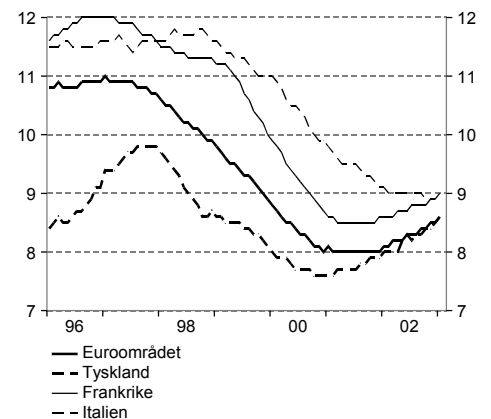
ECB sänkte i mars sin styrränta med 0,25 procentenheter till 2,50 procent. Mot bakgrund av det svaga konjunkturläget och de dämpade inflationsutsikterna bedöms ECB sänka styrräntan med ytterligare 0,25 procentenheter under våren. Inte förrän våren 2004 är tillväxtutsikterna så starka att ECB åter förutses höja styrräntan.

Diagram 25 Hushållens förtroende i euroområdet
Nettotal, månadsvärden

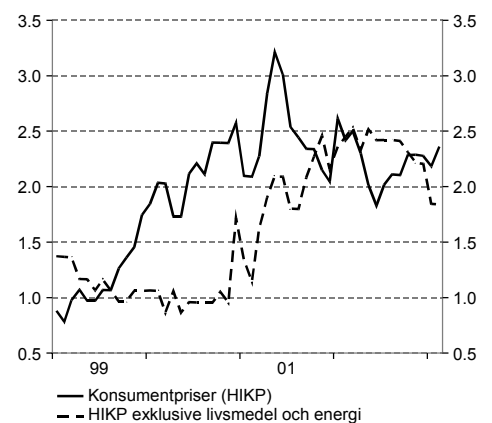
Källa: Eurostat.

Diagram 26 Arbetslösheten i euroområdet
Procent, månadsvärden

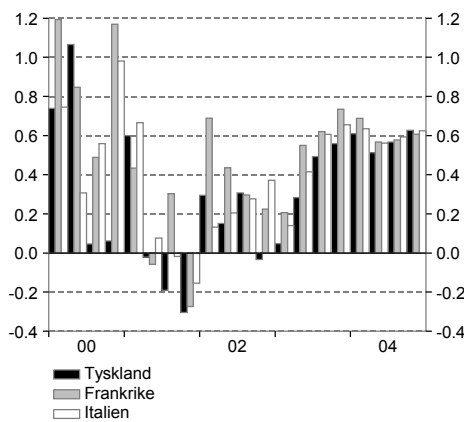
Källa: Eurostat.

Diagram 27 Inflation i euroområdet
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

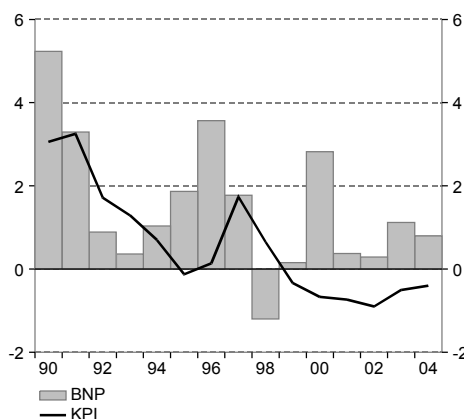
Källa: Eurostat.

Diagram 28 BNP i Tyskland, Frankrike och Italien
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

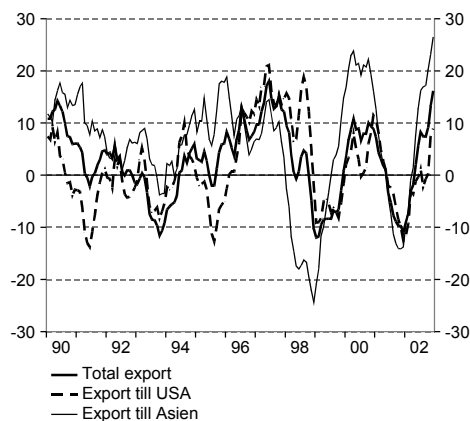
Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 29 BNP och KPI i Japan
Årlig procentuell förändring

Källor: Cabinet Office, Management and Coordination Agency, Japan och Konjunkturinstitutet.

Diagram 30 Japans export
Årlig procentuell förändring, 3 månaders glidande medelvärde, löpande priser i yen

Källa: Ministry of Finance.

Tabell 4 Ekonomiska indikatorer för euroområdet

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2000	2001	2002	2003	2004
Privat konsumtion	2,5	1,8	0,7	1,4	2,3
Offentlig konsumtion	2,1	1,9	2,4	1,4	1,2
Fasta investeringar	4,9	-0,4	-2,8	0,8	3,3
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-0,4	0,0	0,0	0,2
Nettoexport ¹	0,6	0,6	0,6	0,1	0,1
BNP	3,5	1,4	0,8	1,3	2,5
KPI	2,4	2,5	2,3	1,8	1,6
Arbetslöshet	8,3	8,0	8,3	8,6	8,4
Styrränta ^{2, 3}	4,75	3,25	2,75	2,25	3,00
Lång ränta ^{2, 4}	4,9	4,8	4,3	4,7	5,3
USD/EURO ²	0,90	0,89	1,02	1,08	1,08

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

² Vid slutet av respektive år.

³ Refiränta.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Eurostat, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Exporten fortsatt viktig för Japan

I Japan föll den inhemska efterfrågan tillbaka under förra året. Detta uppvägdes dock av en stark exportuppgång och BNP steg med 0,3 procent (se diagram 29). Exporten drevs av en stark efterfrågan från Asien. Den privata konsumtionen, som ökade tidigare under året, stagnerade under fjärde kvartalet. En viktig orsak var ett stort fall i reallönerna under andra halvåret, då de nominella lönerna sjönk rejält samtidigt som nedgången i konsumentpriserna avtog på grund av högre importpriser (se diagram 31). Sysselsättningen minskade, men arbetslösheten var relativt stabil kring 5,4 procent under året.

Regeringens plan att påskynda avvecklingen av de osäkra lånen inom banksektorn bedöms på kort sikt leda till minskad sysselsättning och en svag löneutveckling eftersom företagskonkurserna väntas öka. På längre sikt kommer reformerna att skapa en bättre fungerande kreditmarknad, vilket underlättar en omfördelning av resurser till nya tillväxtområden.

Regeringen har även föreslagit en rad reformer med strukturell inriktning. Avsikten är att främja nya tillväxtområden, genom ökad forskning och utveckling inom t.ex. IT-sektorn, och att stärka Japans industriella konkurrenskraft. De små och medelstora företagen gynnas särskilt genom föreslagna skattesänkningar. Paketet innehåller även förslag om utförsäljning av offentlig verksamhet för att öka konkurrensen. Regeringen har också planer på att stimulera hälso- och sjukvårdssektorn. Ovanstående åtgärder förväntas bidra till att stimulera sysselsättningen och delvis motverka den fortsatta ökningen av arbetslösheten. För att hålla tillbaka arbetslösheten kommer även rena arbetsmarknadspolitiska åtgärder att sättas in, bl.a. i form av utbildning.

Sammantaget bedöms BNP stiga med 1,1 procent i år och 0,8 procent 2004. Exporten förutses bli den viktigaste tillväxtkomponenten till följd av en starkare internationell konjunktur. Den inhemska efterfrågan förväntas dock utvecklas svagt på grund av den pressade arbetsmarknaden och fortsatt deflation (se diagram 29).

Mild svacka i Storbritannien

BNP ökade med 1,6 procent i Storbritannien under 2002. Det var främst den privata och offentliga konsumtionen samt de offentliga byggnadsinvesteringarna som höll uppe efterfrågan. Exporten och maskininvesteringarna föll däremot (se diagram 32).

Den privata konsumtionen stimulerades av en stark ökning av de reala disponibla inkomsterna, vilka steg med ca 6 procent 2001 och med 2,7 procent under 2002. Den nominella lönesumman ökade med 4 procent under 2002 och det harmoniserade konsumentpriset ökade med 1,3 procent. Köplusten späckades även på av huspriserna, som under fjolåret ökade med drygt 20 procent. Den offentliga konsumtionen och investeringarna drevs upp av regeringens pågående reformer och modernisering av den offentliga servicen inom hälsovård, transport och utbildning.

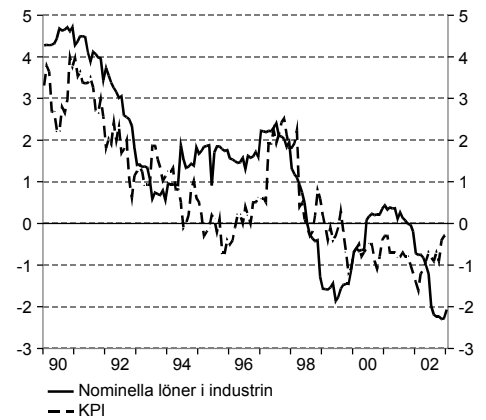
Exportnedgången under andra halvåret 2002 berodde på både en fortsatt stark pundkurs och en vikande importefterfrågan i Europa. Tillverkningsindustrin drog därför ner produktionen, sysselsättningen och maskininvesteringarna.

Exporten förväntas successivt återhämta sig i takt med att den internationella konjunkturen stärks. Men det är fortfarande den privata konsumtionen och den expansiva finanspolitiken, i termer av ökad offentlig konsumtion och investeringar, som driver tillväxten. Även sänkningen av basräntan från 4 till 3,5 i början av februari i år bidrar. Bank of England sänkte räntan med hänvisning till de försämrade utsikterna för den globala ekonomin och att inflationen på medellång sikt förväntas falla tillbaka under bankens mål på 2,5 procent för den underliggande inflationen (RPIX) (se diagram 33). Med både en starkare inhemska efterfrågeökning och en vändning i exporten bedöms BNP-tillväxten stiga till 2,2 i år och 2,5 nästa år (se diagram 34).

Finsk tillväxt högst i Norden

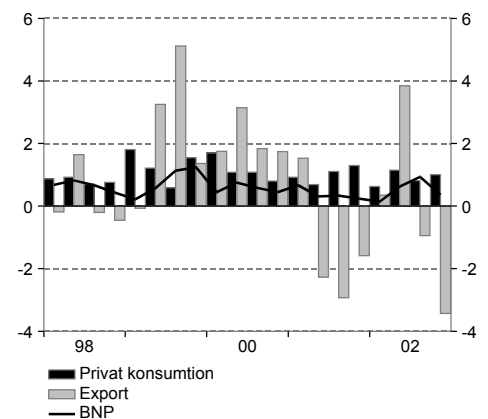
En ordentlig exportökning samt en återhämtning av hushållens konsumtion bidrog till att *Finlands* BNP steg med 1,6 procent förra året. Både i år och nästa år bedöms den finska ekonomin gynnas av en fortsatt bra exportutveckling för mobiltelefoner. Exporten av skogsprodukter förbättras också i takt med att den internationella konjunkturen stärks. Även investeringarna har

Diagram 31 Industrilöner och KPI i Japan
Årlig procentuell förändring 12 månaders glidande medeltal respektive procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Management and coordination agency och Ministry of Labour.

Diagram 32 BNP och efterfrågan i Storbritannien
Procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

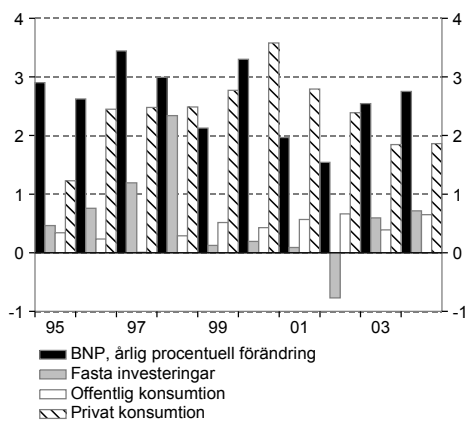
Källa: Office of National Statistics.

Diagram 33 Underliggande inflation (RPIX) i Storbritannien
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

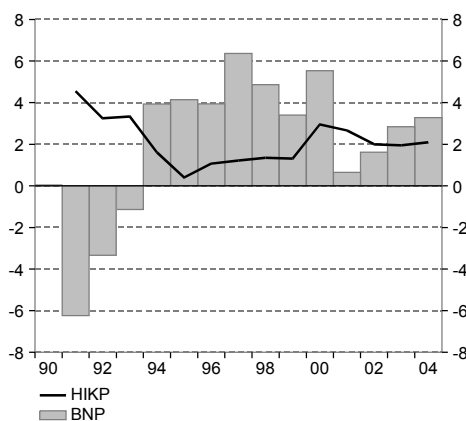
Källa: Office of National Statistics.

Diagram 34 BNP och efterfrågan i Storbritannien
Årlig procentuell förändring respektive procentuella bidrag till BNP

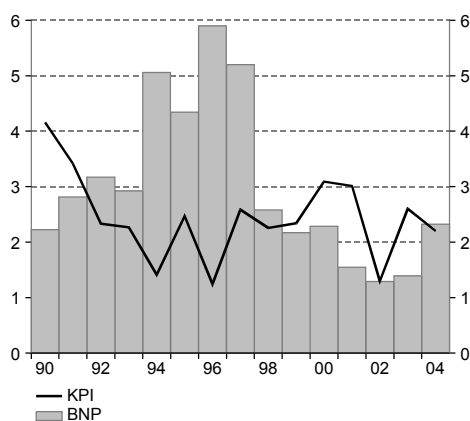
Källor: Office of National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 BNP och inflation i Finland
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistikcentralen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 36 BNP och inflation i Norge
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistisk Sentralbyrå och Konjunkturinstitutet.

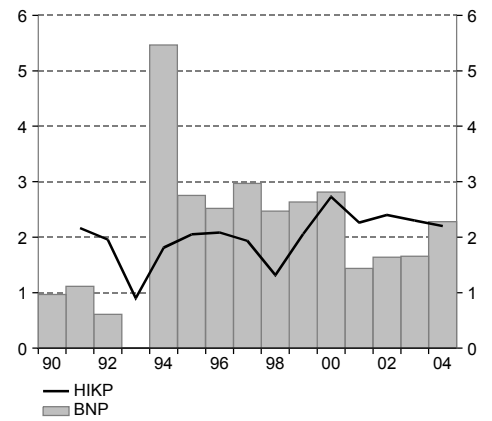
dragits upp av de högre exportförväntningarna. Effekterna av förstärkningen av euron blir ganska måttliga för den finska exporten, eftersom en betydande andel av denna går till euroområdet. Ökade inköp av bilar och av andra kapitalvaror svarade för huvuddelen av hushållens konsumtionsökning förra året. Sänkt bilaccis och låga räntor förväntas fortsätta stimulera den privata konsumtionen. Arbetslösheten, som steg till 9,5 procent i januari i år från att varit i genomsnitt 9,1 procent 2002, bedöms falla tillbaka i takt med att den internationella konjunkturen återhämtar sig. Ett tvåårigt löneavtal på 4 respektive 3,5 procent per år bidrar tillsammans med en inflation kring 2 procent också till en förhållandevis stark ökning av den privata konsumtionen. BNP-tillväxten bedöms öka till 2,8 respektive 3,3 procent för 2003 och 2004 (se diagram 35).

Den *norska* ekonomin fortsatte att kännetecknas av en stark privat konsumtionstillväxt i fjol. Bakom uppgången låg en stark reallöneutveckling. De nominella lönerna ökade med 5,5 procent medan konsumentpriserna steg med blygsamma 1,3 procent. Även ökade transfereringar och skattelättnader bidrog till ökad konsumtion. Den norska finanspolitiken påverkas av den reala avkastningen på Petroleumfonden och expansiva beslut har fattats även för 2003. Där ingår bland annat ökat statligt stöd för att minska daghemsavgifter samt ökade löner för anställda i den offentliga sektorn. Hushållens köpkraft väntas dock öka långsammare både i år och 2004 till följd av ökad arbetslöshet och högre inflation. Inflationen beräknas stiga till 2,6 procent i år till följd av tillfälliga prishöjningar på elektricitet men sjunker till 2,2 procent under 2004. Exporten stagnerade 2002 till följd av den fortsatt svaga internationella konjunkturen och den kraftiga förstärkningen av den norska kronan. Exportutvecklingen kommer dock successivt att förbättras framöver till följd av den internationella återhämtningen och en svagare krona. Förutom den expansiva finanspolitiken förutses de senaste månadernas sänkningar av styrräntan, från 7 procent i december till 5,5 procent i början av mars i år, bidra positivt till utvecklingen. Sammantaget förväntas BNP i år dock växa med bara 1,4 procent, varefter tillväxten ökar till 2,3 procent 2004 (se diagram 36).

I *Danmark* ökade BNP med 1,6 procent under förra året. Exporten klarade sig ganska väl bl.a. på grund av den relativt konjunkturokänsliga sammansättningen med livsmedel och läkemedel som dominerar. Dessutom har marknadsandelarna ökat i vissa länder med stark tillväxt, exempelvis Spanien. Hushållens konsumtionsutveckling understöddes av stigande reallöneutveckling. Timlönerna steg med drygt 4 procent medan det harmoniserade konsumentprisindexet ökade med 2,4 procent. Den danska arbetslösheten steg till 5,4 procent i december 2002. Ökningen beror på att sysselsättningen dragits ner i såväl den privata som den offentliga sektorn. Arbetslösheten kommer sannolikt att fortsätta stiga något i år, vilket bidrar till en stagnerande konsumtionstillväxt hos hushållen. BNP beräknas öka

med 1,7 procent i år men stiga med 2,3 procent under 2004 när konjunkturen i omvärlden blir starkare. HIKP-inflationen bedöms vara strax över 2 procent under 2003–2004 (se diagram 37).

Diagram 37 BNP och inflation i Danmark
Årlig procentuell förändring

Källor: Danmarks Statistik och Konjunkturinstitutet.

Finansiell ekonomi

Fortsatt svag börsutveckling

Börserna i USA, euroområdet och Sverige har fallit markant sedan de uppdrivna toppnivåerna år 2000 (se diagram 38 och 39). Börserna har fortsatt att förlora i värde under de senaste månaderna. Från årsskiftet fram till mitten av mars i år har den amerikanska Nasdaqbörsen sjunkit med ca 5 procent medan det bredare Standard and Poor's 500 index fallit med nästan 10 procent. Det svenska SAX-indexet har gått tillbaka med över 10 procent medan euroområdets Dow Jones EURO STOXX har fallit med nästan 20 procent. Även i Japan har börsutvecklingen varit svag och Nikkei 225 index har backat ca 7 procent sedan årsskiftet.

Irakkonflikten tynger i nuläget prissättningen på de amerikanska börserna. Många amerikanska företag har reviderat ner vinstförväntningarna för den närmsta framtiden trots att vinstläget förbättrades under slutet av förra året. Den ökade osäkerheten på aktiemarknaden återspeglas i prissättningen på optioner genom en högre implicit volatilitet (se diagram 40). Den implicita volatiliteten steg kraftigt under sommaren i samband med bokföringsskandalerna kring Enron och WorldCom. Efter att ha fallit tillbaka under slutet av förra året ökade volatiliteten åter under januari och februari i år.

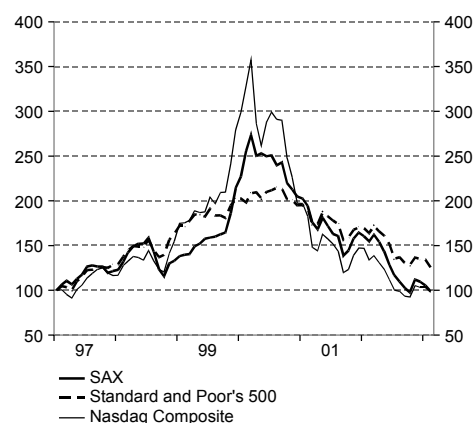
Även i euroområdet har börsutvecklingen påverkats av Irakkonflikten. Dessutom har tillväxtutsikterna dämpats påtagligt, framför allt i Tyskland, vilket bidrar till lägre vinstförväntningar i flertalet euroländer. Till skillnad från i euroområdet har nedgången på den svenska börsen varit mest markant inom telekommunikations- och läkemedelssektorerna, medan nedgången i den traditionella industrisektorn varit mindre. Efter de senaste månadernas börsfall i Sverige är SAX-index tillbaka på den nivå som rådde i början av 1997.

Utrymme för ytterligare lägre reporänta

Utvecklingen på den amerikanska obligationsmarknaden har varit volatil under vintern. Sedan i december har tioårsräntan sjunkit med ca 0,4 procentenheter. Nedgången beror till stor del på osäkerheten kring Irakkonflikten och den svaga börsutvecklingen, vilket har bidragit till ett högt efterfrågetryck på obligationsmarknaderna.

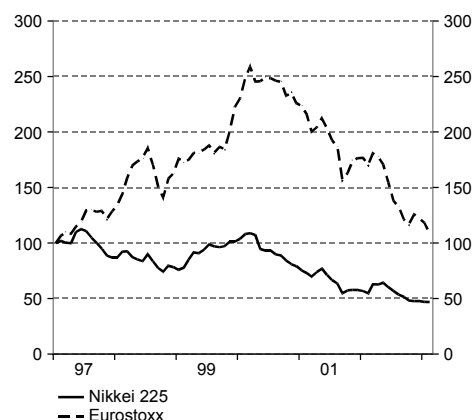
De långa svenska räntorna har under en längre tid följt utvecklingen i euroområdet. Under de senaste månaderna har de långa räntorna både i Sverige och i euroområdet sjunkit med ca 0,5 procentenheter. Räntemarginalen mellan den tioåriga svenska obligationsräntan och motsvarande ränta i euroområdet har sedan augusti legat kring 0,5 procentenheter (se diagram 41).

Diagram 38 Börsutvecklingen i Sverige och USA
Index 1997-01=100, månadsvärden

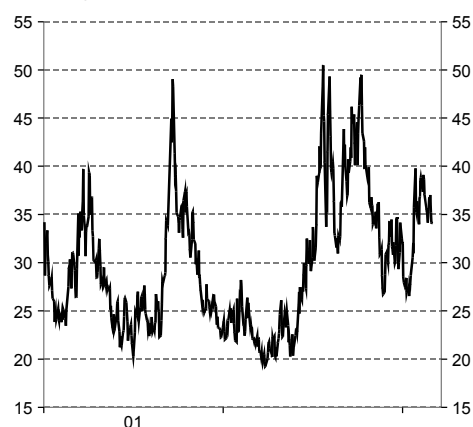
Källa: Thomson Financial Datastream.

Diagram 39 Börsutvecklingen i euroområdet och Japan
Index 1997-01=100, månadsvärden

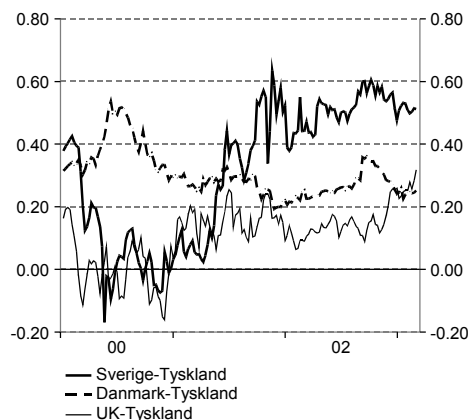
Källa: Thomson Financial Datastream.

Diagram 40 Volatilitetsindex för optioner på Standard and Poor's 100 index
Index, dagsvärden

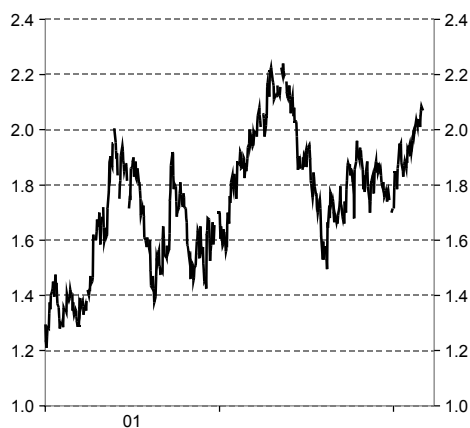
Anm. Index för implicit standardavvikelse, årstakt, beräknad från optioner med löptid på en månad.
Källa: Chicago board of options exchange.

Diagram 41 Rättemarginaler mot euroområdet, tioåriga obligationer
Procentenheter, veckovärden

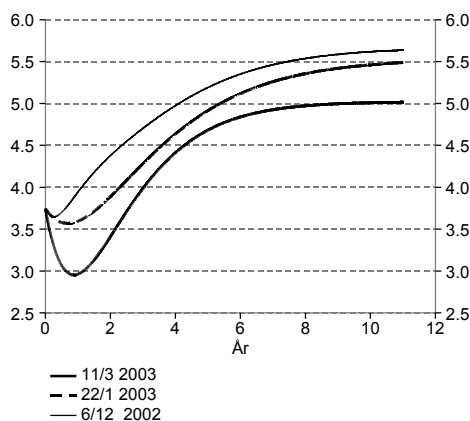
Källa: Riksbanken.

Diagram 42 Break-even inflation i Sverige
Procent, dagsvärden

Källa: EcoWin.

Diagram 43 Förväntad reporänta i Sverige enligt implicita terminräntor
Procent, dagsvärden

Anm. Beräknad via avkastningskurvan för olika tidpunkter.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Den nedåtgående tendensen gäller även räntorna på svenska realobligationer, som nu är på historiskt låga nivåer. Realräntorna har sjunkit mer än de nominella räntorna, vilket har medfört att den s.k. Break-even inflationen har stigit (se diagram 42). Break-even inflationen är ränteskillnaden mellan en lång nominell och en lång real obligation med samma löptid. Denna differens kan ses som ett grovt mått på placerarnas långsiktiga inflationsförväntningar. Break-even inflationen ligger nu nära Riksbankens inflationsmål på 2 procent. En brist med detta mått på inflationsförväntningar är dock att ränteskillnaden även innefattar tidsvarierande risk- och likviditetspremier. Det osäkra läget kring Irakkonflikten och de höga oljepriserna har i någon mån ökat osäkerheten om inflationsutvecklingen. Detta kan i sin tur ha medfört en större benägenhet att placera i reala tillgångar och pressat ner de reala räntorna i förhållande till de nominella.

Marknadsaktörernas förväntningar om Riksbankens penningpolitik har förändrats kraftigt sedan i höstas. Den implicita förväntade reporäntan, beräknad utifrån avkastningskurvan, har fallit påtagligt sedan Riksbankens räntesänkning i början av december (se diagram 43). Enligt Prosperas senaste enkätundersökning från mitten av februari förväntade sig penningmarknadsaktörerna en oförändrad reporänta under det närmaste året (se diagram 44). Detta innebär en lägre reporänta jämfört med närmast föregående mätning. Att hela avkastningskurvan skiftats nedåt indikerar att marknadsaktörerna förväntar sig lägre reporäntor även i ett längre tidsperspektiv. De har även tydliga förväntningar om att ECB:s referänta ska sänkas ytterligare. Marknadsaktörerna tycks förvänta sig större räntesänkningar i euroområdet än i Sverige under den närmaste tiden. Samtidigt indikerar avkastningskurvorna nu mindre ränteskillnader om 4–8 år jämfört med i december.

Hushållens inflationsförväntningar på tolv månaders sikt har ökat under början av året och ligger i dagsläget något över Riksbankens inflationsmål enligt Hushållens inköpsplaner (HIP). Penningmarknadens inflationsförväntningar på ett års sikt har stigit till 2,2 procent medan inflationsutsikterna på längre sikt är i linje med inflationsmålet enligt Prospera. Förtroendet för Riksbankens inflationsmål är alltså fortfarande högt. De höga inflationsförväntningarna på kort sikt beror troligen till stor del på de höga el- och oljepriserna och den osäkerhet som råder om oljeprisutvecklingen.

En förhållandevis svag konjunkturutveckling medför att produktionsgapet inte sluts 2003–2004. De höga KPI-utfallen under början av året bedöms vara tillfälliga och inflationstakten faller tillbaka under våren. UND1X-inflationen bedöms underskrida 2 procent, dvs. Riksbankens inflationsmål, redan mot slutet av 2003. Mot denna bakgrund bedöms en snabb sänkning av reporäntan till 3,25 procent vara motiverad. I takt med att konjunkturen förbättras under senare delen av 2003 och 2004 krävs räntehöjningar för att förebygga att inflationen överstiger Riksbankens mål. Reporäntan bedöms därför stegvis behöva anpassas

uppåt från slutet av 2003 till 4,0 procent i slutet av 2004 (se diagram 45).

De låga kortrräntorna under 2003 och nästa år håller nere de långa räntorna. Långräntorna bedöms dock öka under prognosperioden, om än i begränsad utsträckning, i takt med att kortrräntorna stiger och börsen stabiliseras.

Tabell 5 Räntor och valutakurser vid slutet av respektive år

	2000	2001	2002	2003	2004
Styrräntor					
Riksbankens reporänta	4,00	3,75	3,75	3,50	4,00
ECB:s referänta	4,75	3,25	2,75	2,25	3,00
Federal funds target rate	6,50	1,75	1,25	1,50	3,00
Långa räntor¹					
Sverige	4,9	5,2	4,9	5,1	5,5
Euroområdet	4,9	4,8	4,3	4,7	5,3
USA	5,2	5,0	4,0	4,5	5,6
Valutakurser					
SEK/USD	9,66	10,56	8,95	8,34	8,15
SEK/EURO	8,66	9,44	9,09	8,99	8,80
TCW-index	128,0	138,6	131,0	127,4	124,5

¹ 10-årig statsobligationsränta.

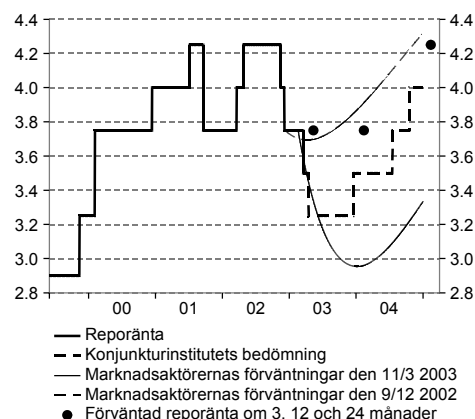
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Kronan fortsätter att stärkas

Den amerikanska dollarn har fortsatt att försvagas under årets första månader, såväl i konkurrentvägda termer som mot euron. I februari var dollarn ca 12 procent svagare i handelsvägda termer jämfört med 12 månader tidigare. Försvagningen mot euron var betydligt större och uppgick till 24 procent under motsvarande period. Den svaga utvecklingen för dollarn kan delvis förklaras av de osäkrare tillväxtutsikterna i USA och de snabbt försämrade offentliga finanserna. Konflikten i Irak har troligen också bidragit till att pressa tillbaka dollarn under de senaste månaderna. Även det brittiska pundet har försvagats markant mot euron den senaste tiden. De tidigare spänningarna i de globala växelkurserna, med en högt värderad dollar och ett högt värderat pund, har därigenom korrigerats i betydande grad.

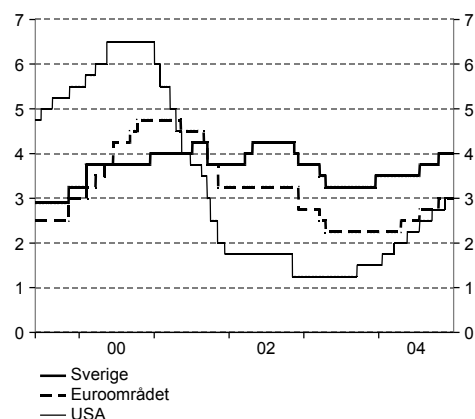
Kronan har fortsatt att stärkas under årets inledning, framför allt mot dollarn och pundet, men även i konkurrentvägda termer mätt som TCW-index (se diagram 47). Kronans fortsatta utveckling under året kommer i hög grad att påverkas av den rådgivande folkomröstningen i EMU-frågan den 14 september. Vid ett ja i omröstningen kommer kronan troligen mycket snabbt att anpassa sig mot den förväntade konverteringskursen. I Konjunkturinstitutets rapport "Lönebildningen – Samhällsekon-

Diagram 44 Reporäntan i Sverige
Procent, dagsvärden

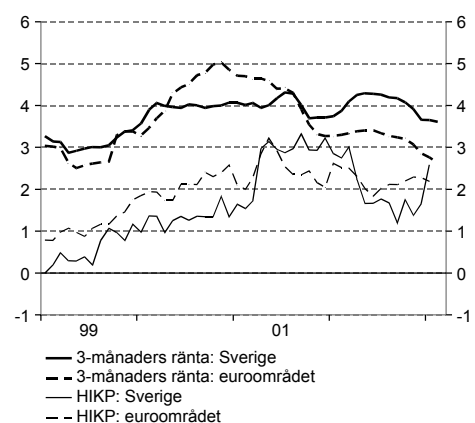
Anm. Förväntningar enligt avkastningskurvan och Prosperas mätning den 12/2 2003.
Källor: Riksbanken, Prospera och Konjunkturinstitutet.

Diagram 45 Styrräntor
Procent, dagsvärden

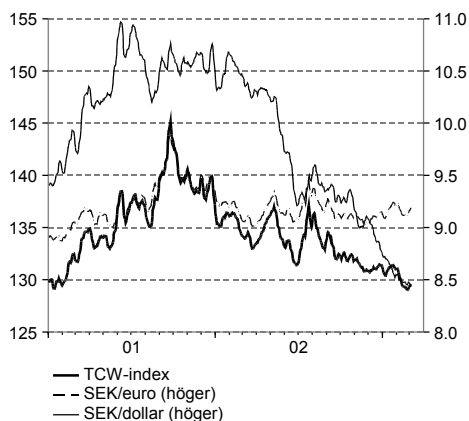
Källor: Riksbanken, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 46 Inflation och 3 månaders ränta i euroområdet och Sverige
Procent, månadsvärden

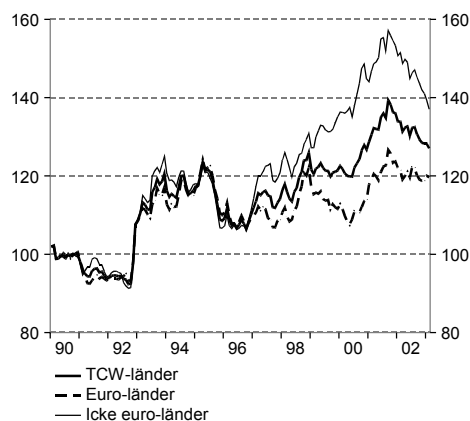
Källor: Riksbanken, eurostat och SCB.

Diagram 47 Nominella växelkurser
5-dagars centrerat glidande medelvärde, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 48 Kronans reala effektiva växelkurs
Index 1990=100, månadsvärden

Anm. Ett ökande index motsvarar en depreciering.
Källor: Riksbanken, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

miska förutsättningar i Sverige 2002² bedöms en konverteringskurs om 8,80 kronor per euro vara samhällsekonomiskt välvärd.

Den här presenterade prognosen baseras på nu gällande riksdagsbeslut och förutsätter därmed en fortsatt rörlig växelkurs. Det är uppenbart att en anslutning av kronan till växelkurssamarbetet ERM2 skulle påverka den nominella växelkursens utveckling på kort sikt. En ERM2-anslutning, med påföljande inträde i valutaunionen, kan emellertid förväntas ha betydligt mindre inverkan på den reala växelkursens utveckling, särskilt på längre sikt. Detta beror på att den reala växelkursens fundamentala bestämningsfaktorer, bl.a. relativ produktivitet, bytesförhållanden och nettoutlandsskuld, på längre sikt inte förväntas påverkas av om den nominella växelkursen för kronan är fast eller rörlig.

Kronan framstår alltjämt som lågt värderad i reala konkurrensvärdiga termer (se diagram 48) och de fundamentala bestämningsfaktorerna talar för en fortsatt förstärkning.³ Sammantaget görs bedömningen att kronan fortsätter att förstärkas så att TCW-index uppgår till strax under 125 vid slutet av 2004. Förstärkningen väntas bli ungefär lika stor mot dollarn som mot euron. I december 2004 väntas en euro kosta 8,80 kronor och en dollar 8,15 kronor.

² Konjunkturinstitutet 2002, www.konj.se.

³ Se fördjupningsruta i *Konjunkturläget* mars 2002 "Beräkningar av den reala effektiva jämviktsväxelkursen", www.konj.se. Se även Nilsson, Kristian *Do Fundamentals Explain the Behaviour of the real Effective Exchange Rate?*, Konjunkturinstitutets Working Paper No. 78, 2002, www.konj.se.

Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi

Tillväxten i den svenska ekonomin började öka under hösten 2001. Återhämtningen bröts dock tredje kvartalet i fjol och BNP-tillväxten för helåret 2002 stannade vid 1,9 procent (se diagram 49 och tabell 6). Den svaga avslutningen på fjolåret i kombination med en långsamt stigande efterfrågan under första och andra kvartalet innebär att BNP-tillväxten sjunker till 1,4 procent i år. Tillväxten bedöms dock tillta successivt. Konjunkturbarometern stödjer bilden av en snar återhämtning (se diagram 50).⁴ Tillverkningsindustrin uppger exempelvis stigande produktion och ordergång de senaste månaderna. Den ökande efterfrågan medför att BNP-tillväxten 2004 blir 2,8 procent (se diagram 51). Tillväxten 2004 påverkas dock av att nästa år är ett skottår med 0,3 procent fler dagar än ett vanligt år. Dessutom tillkommer ytterligare tre arbetsdagar jämfört med i år eftersom fler helgdagar infaller under veckosluten. Sammantaget bedöms detta höja BNP-tillväxten med 0,3 procentenheter, dvs. BNP-tillväxten 2004 bedöms uppgå till 2,5 procent justerat för skott-dagen och andra kalendereffekter.

Tabell 6 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
BNP till marknadspris	2 267	1,1	1,9	1,4	2,8
Hushållens konsumtionsutgifter	1 103	0,2	1,3	2,2	2,5
Offentliga konsumtionsutgifter	618	0,9	2,1	1,0	0,9
Fasta bruttoinvesteringar	404	0,8	-2,5	-0,3	4,6
Lagerinvesteringar ^{1, 2}	6	-0,4	-0,1	0,2	0,1
Export av varor och tjänster	1 027	-0,8	0,4	1,9	8,0
Import av varor och tjänster	891	-3,5	-2,7	2,5	8,1
Total inhemsk efterfrågan	2 130	0,1	0,7	1,6	2,5
Nettoexport ¹	136	1,0	1,2	-0,1	0,5
Bytesbalans ³	96	4,2	4,2	3,9	4,3

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

² Inklusivt investeringar i värdeföremål.

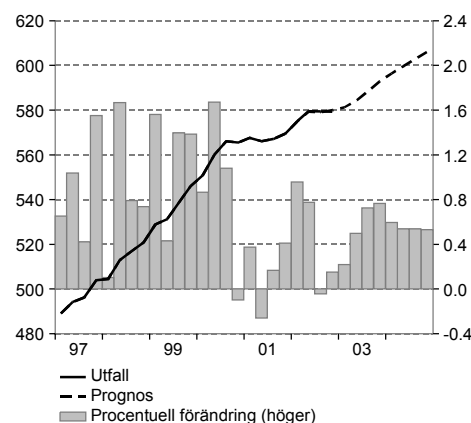
³ I procent av BNP, löpande priser.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Återhämtningen i tillväxten som inleddes tredje kvartalet 2001 berodde till stor del på stigande export och sjunkande import (se diagram 52). Varuexporten föll dock tillbaka under andra halvåret 2002, men har återigen börjat öka under de senaste månaderna. Nettoexportens bidrag till efterfrågeutvecklingen är därmed positivt redan första kvartalet i år. Den offentliga konsumtionen ökade snabbt 2002, men ökningen har nu mattats. Hus-

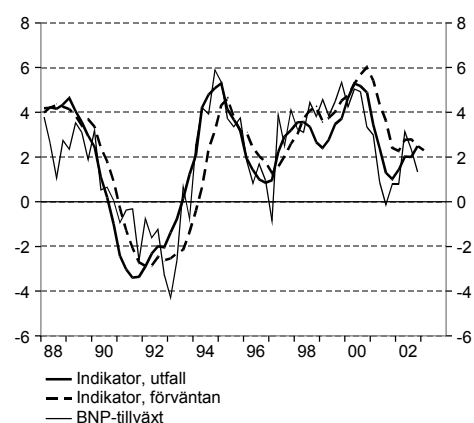
⁴ Konjunkturindikatorn, som beskrivs i *Konjunkturläget*, augusti 2002, sammanfattar informationen i Konjunkturbarometern.

Diagram 49 BNP till marknadspris
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

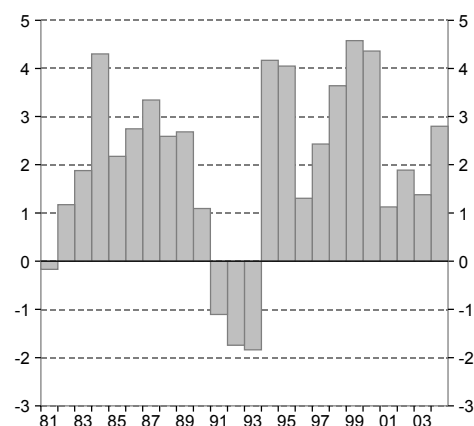
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 50 Konjunkturindikatorn och BNP
Årlig procentuell förändring respektive indexvärde, kvartalsvärden

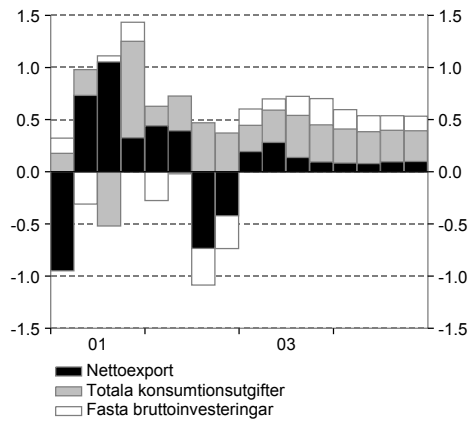
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 51 BNP till marknadspris
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 52 Bidrag till efterfrågetillväxten
Procentenheter, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

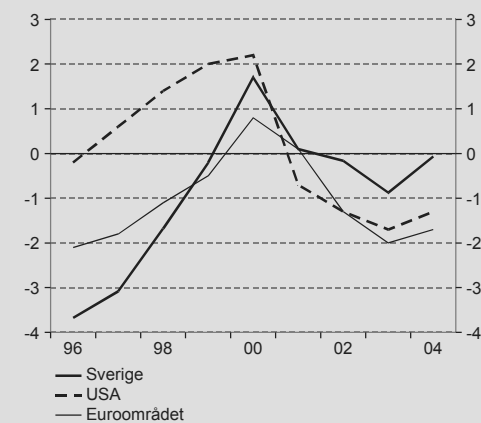
hållens konsumtion började öka snabbare i fjol men återhämtningen bromsades under det fjärde kvartalet. Hushållens konsumtion bedöms dock ta fart under sommaren. De fasta bruttoinvesteringarna höll tillbaka tillväxten mot slutet av 2002, men kommer att ge ett positivt bidrag till efterfrågetillväxten framöver. Konjunkturförloppet i Sverige tycks, liksom i euroområdet, för närvarande följa konjunkturen i USA med en viss tidsförskjutning. En närmare analys görs i fördjupningsrutan ”Hur synkroniserad är konjunkturen i Sverige, euroområdet och USA?”.

Hur synkroniserad är konjunkturen i Sverige, euroområdet och USA?

Konjunktunedgången under 2000–2002 drabbade ovanligt många länder ungefär samtidigt. Förklaringen till den höga graden av samstämmighet är att nedgången i stor utsträckning drevs av samma faktorer och hade föregåtts av en likartad utveckling i många länder. Under 1990-talets andra hälft bidrog en stark optimism om den nya IKT-teknologins möjligheter att generera vinster till kraftigt stigande aktiepriser och en internationell investeringsboom. Den starka tillväxten innebar att resursutnyttjandet i såväl Sverige som euroområdet och USA steg till ohållbart höga nivåer (se diagram 53).⁵ Bubblan sprack i början av 2000 då förväntningarna på den nya teknologin visat sig vara överdrivna, vilket resulterade i en lång period med fallande aktiekurser (se diagram 54).

Diagram 53 Produktionsgap i Sverige, USA och euroområdet

Procent av potentiell BNP

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

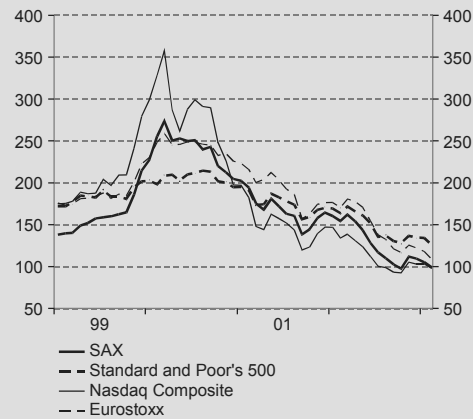
Överinvesteringar i den nya teknologin hade skapat överkapacitet och med början i USA inleddes en period av fallande maskininvesteringar i slutet av 2000. Kraftigt stigande oljepriser bidrog till att förstärka nedgången. Den sammantagna BNP-tillväxten i de tre områdena föll kraftigt och blev

⁵För jämförbarhetens skull baseras bedömningen av produktionsgapen i euroområdet och USA på siffror från OECD. Skattningar bygger, liksom KI:s skattningar för Sverige, på den s.k. produktionsfunktionsansatsen. Siffrorna för euroområdet och USA är dock justerade för KI:s BNP-prognoser.

som lägst under det andra kvartalet 2001 (se diagram 55).

Diagram 54 Börsutvecklingen i Sverige, USA och euroområdet

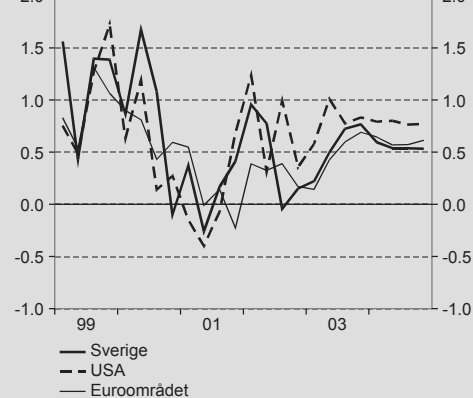
Index 1997-01=100, månadsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 55 BNP i Sverige, USA och euroområdet

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

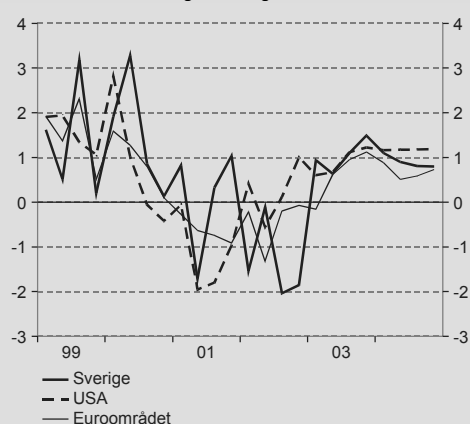
Liksom i USA hade många europeiska företag i början av 2000 en överdimensionerad kapitalstock och uppressade aktiekurser. Perioden med fallande investeringar inleddes i början av 2001, dvs. några månader senare än i USA (se diagram 56). Även exporten och lagerinvesteringarna mattades i ett tidigt skede. Försvagningen av hushållens konsumtion, vilken redan tidigare varit dämpad, inleddes något senare (se diagram 57).

Trots den höga graden av samstämmighet kan det vara värt att lyfta fram ett par skillnader i konjunkturförloppen på ömse sidor Atlanten. Inledningsvis var konjunkturavmattningen mildare i euroområdet än i USA. BNP-tillväxten fortsatte dock

att falla ungefär ett halvår längre än i USA och blev som lägst under det fjärde kvartalet 2001 (se diagram 55). Även under 2002 utvecklades euroområdet svagare än i USA. Positiva bidrag till efterfrågetillväxten från lagerförändring och nettoexport medförde att BNP-tillväxten i euroområdet långsamt började öka i början av 2002. Trots det innebar en fortsatt svag inhemsk slutlig efterfrågan att tillväxten med bred marginal underskred den potentiella och under året sjönk resursutnyttjandet i euroområdet mer än i USA (se diagram 53).

Diagram 56 Fasta bruttoinvesteringar i Sverige, USA och euroområdet

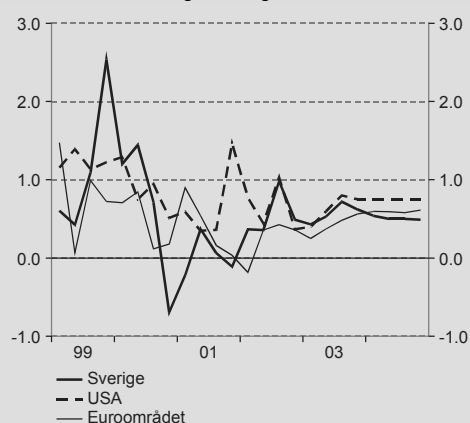
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 57 Hushållens konsumtion i Sverige, USA och euroområdet

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

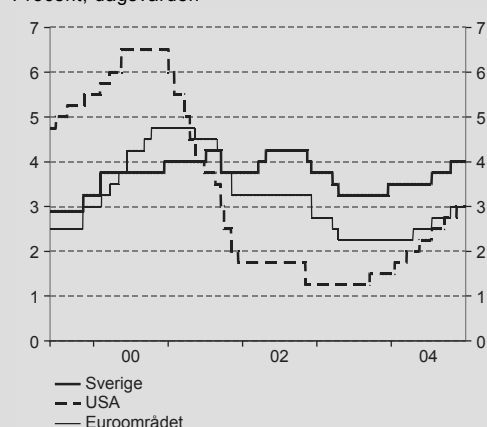

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Under 2003 och 2004 väntas en relativt god utveckling av hushållens reala disponibla inkomster, låga realräntor och stigande vinster medföra en återhämtning av den internationella konjunkturen (se även avsnittet om internationell ekonomi). Det världspolitiska läget samt kvardröjande effekter av

de internationella sparandeobalanserna innebär dock att återhämtningen blir förhållandevis långsam. Konjunkturuppgången i euroområdet och USA väntas komma ungefär samtidigt. Återhämtningen går dock något långsammare i euroområdet än i USA. Med ett resursutnyttjande som i utgångsläget är lägre och en BNP-tillväxt som bedöms överstiga sin potentiella nivå först i början av 2004 väntas produktionsgapet slutas senare än i USA.

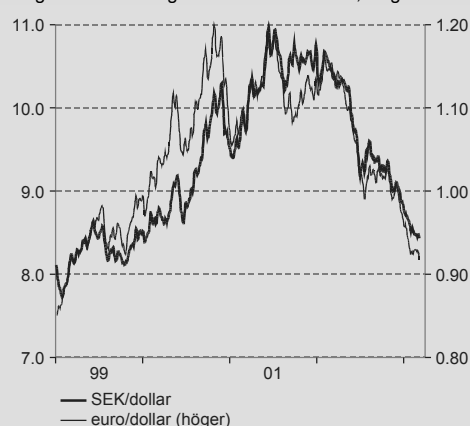
Diagram 58 Styrräntor i Sverige, USA och euroområdet

Källor: Riksbanken, Federal reserve, Europeiska centralbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 59 Nominella växelkurser

5-dagars centertrat glidande medelvärde, dagsvärden

Källa: Riksbanken.

Ett skäl till den långsammare återhämtningen i euroområdet är att den samlade ekonomiska politiken är mindre expansiv än i USA, där en styrränta på endast 1,25 procent kombineras med sänkta skatter och ökade offentliga utgifter. ECB sänkte styrräntan med 0,25 procentenheter till 2,5 procent i mars. Mot bakgrund av den svaga konjunkturen och de förhållandevis dämpade inflationsutsikterna bedöms ECB

genomföra ytterligare en räntesänkning under våren 2003, medan styrräntan i USA nådde sin bottennivå redan i november 2002 (se diagram 58). Hittills har dock räntesänkningarnas expansiva effekt motverkats av eurons appreciering, vilket innebär att de sammantagna penningpolitiska förhållandena i euroområdet snarast stramats åt under det senaste året (se diagram 59). Samtidigt begränsar de svaga offentliga finanserna utrymmet för en expansiv finanspolitik. I flera stora länder innebär Stabilitets- och tillväxtpaktens regel om att underskottet i de offentliga finanserna inte får överstiga 3 procent av BNP att finanspolitiken stramas åt i år trots det svaga konjunkturläget (se tabell 7). Ett annat skäl till att återhämtningen av den inhemska efterfrågan i euroområdet väntas bli förhållandevis dämpad är de strukturella problemen i den tyska ekonomin.

Även i Sverige har sviterna av IKT-bubblan i hög grad präglat utvecklingen. I förhållande till euroområdet verkar dock återhämtningen ha gått snabbare och Sverige förefaller för närvarande ligga något före euroområdet i konjunkturcykeln. Investeringarna minskade visserligen mera abrupt i Sverige under 2001 och fortsatte att falla snabbt i slutet av förra året. Däremot förefaller exporten sammantaget ha utvecklats något gynnsammare. Efter att ha mattats relativt sett mer i början av 2001 vände exporttillväxten uppåt redan under slutet av 2001 (se diagram 60). Även om exporten under andra halvåret 2002 åter utvecklades svagare än i euroområdet blev helårstillväxten för 2002 högre i Sverige.

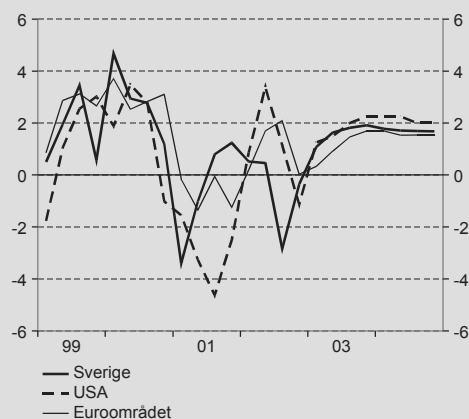
Till den relativt euroområdet mer gynnsamma BNP-utvecklingen i Sverige (se diagram 55) bidrog också att hushållens konsumtion började öka förhållandevis snabbt under 2002. En orsak till detta var den starkt expansiva finanspolitiken med bl.a. sänkta inkomstskatter, maxtaxa inom förskola och andra lättnader för hushållen (se tabell 7). I kombination med att hushållens förtroende för den ekonomiska utvecklingen steg, sannolikt beroende på att arbetslösheten inte visade några tecken på att öka under 2002, började konsumtionstillväxten öka mer än i euroområdet. Även den offentliga konsumtionen ökade relativt sett mer i Sverige under 2002.

I Sverige var utgångsläget för de offentliga finanserna bättre än i euroområdet och finanspolitiken väntas bli fortsatt något expansiv 2003 (se tabell 7). Några ytterligare stimulanser under 2004 är dock inte att vänta och är inte heller konjunkturpolitiskt lämpliga då produktionsgapet ändå beräknas slutas

mot slutet av 2004.

Diagram 60 Export av varor och tjänster i Sverige, USA och euroområdet

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Styrräntan har varit högre i Sverige än i euroområdet (se diagram 58). Däremot har euron apprecierat något mer än kronan under 2002, vilket har haft en dämpande inverkan på euroområdets export. Mot bakgrund av den relativt sett svagare konjunkturen och de kraftigare finanspolitiska åtstramningarna i euroområdet under 2003 väntas ECB även framöver ha en lägre styrränta än Riksbanken. Den mildare och snabbare övergående konjunkturavmattningen i Sverige medför att det svenska produktionsgapet sluts tidigare än euroområdets. Tidpunkten för den första styrränthöjningen följer mönstret där USA först höjer, Sverige därefter och euroområdet sist.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att även om Sverige tycks ligga något före euroområdet i konjunkturcykeln så handlar det inte om någon stor fasförskjutning. Konjunkturen i Sverige förefaller således vara relativt väl synkroniserad med den i euroområdet.

Tabell 7 Finanspolitikens inriktning

Förändring i procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Sverige ¹	-0,5	-0,4	-1,8	-0,2	0,2
Euroområdet ²	-0,4	-0,4	-0,2	0,2	0,0
USA ²	0,5	-1,6	-2,7	-0,6	0,0

¹ Konjunkturinstitutets finanspolitiska indikator, dvs. politikberoende förändring i offentligt finansiellt sparande, se avsnittet om offentliga finanser.

² Förändring i strukturellt primärsaldo enligt OECD:s definition.

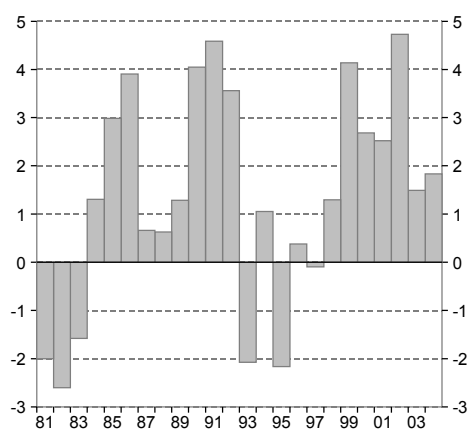
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Hushållens konsumtion

Tillfälligt stark inkomstökning i fjol

Hushållens reala disponibla inkomster ökade med 4,7 procent i fjol (se diagram 61). Den stora ökningen berodde främst på att inkomstskatterna sänktes med ca 20 miljarder kronor, men ökningen var paradoxalt nog också en konsekvens av den ogynnsamma utvecklingen på börsen. Hushållens reavinster minskade med 64 miljarder kronor 2001. Eftersom reavinster inte bokförs som inkomst påverkades inte den uppmätta disponibla inkomsten. Den skatt som betalas på reavinster ingår däremot i beräkningen av disponibelinkomsten och eftersom reavinster inte preliminärbeskattas syns effekten av de lägre reavinsterna 2001 först 2002. Hushållens reavinstskatt minskade med 19 miljarder kronor 2002, vilket bidrog med 1,7 procentenheter till disponibelinkomstens ökning.

Diagram 61 Hushållens disponibla inkomster
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 8 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive bidrag till disponibelinkomstens tillväxt, fasta priser, procentenheter

	2001	2001	2002	2003	2004
Disponibel inkomst	1 098	2,5	4,7	1,5	1,8
Bidrag från:					
Löner	960	3,1	1,6	0,7	2,7
Övriga faktorinkomster	206	-0,2	-1,4	0,2	0,4
Överföringar från offentlig sektor	410	0,3	1,0	2,2	0,8
Överföringar från privat sektor	49	0,3	-0,1	-0,2	0,0
Skatter och avgifter	527	-1,0	3,6	-1,5	-2,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Lönerna, som normalt dominerar utvecklingen av hushållens inkomster, ökade däremot förhållandevis lite förra året. Huvudorsaken var att antalet arbetade timmar föll med 1,2 procent. Lönesumman före skatt bidrog därför till inkomsttillväxten med endast 1,6 procentenheter. Kapitalinkomsterna före skatt bidrog negativt till utvecklingen då aktieutdelningarna föll med 24 procent och hushållens ränteutgifter ökade till följd av högre skuldsättning.

Hushållens inkomster ökar nu långsammare

Hushållens inkomster ökar långsammare 2003–2004 än under de senaste åren. Löneinkomsterna hålls tillbaka i år av en fortsatt svag arbetsmarknad och antalet arbetade timmar minskar med 0,7 procent. Till följd av höga energipriser under inledningen av

året väntas inflationen bli högre i år, vilket dämpar den reala inkomstutvecklingen. Kommunsektorns svaga finanser har föranlett skatthöjningar motsvarande ca 9 miljarder kronor i år. Under 2004 väntas ytterligare skatthöjningar motsvarande drygt 4 miljarder kronor. Löneinkomsterna ökar dock snabbare då situationen på arbetsmarknaden ljusnar. Antalet arbetade timmar stiger med 0,6 procent, vilket ökar lönernas bidrag till inkomstutvecklingen till 2,7 procentenheter (se tabell 8). Sammantaget väntas de reala hushållsinkomsterna öka med 1,5 procent i år och med 1,8 procent nästa år.

Tillfällig avmattning i hushållens konsumtion

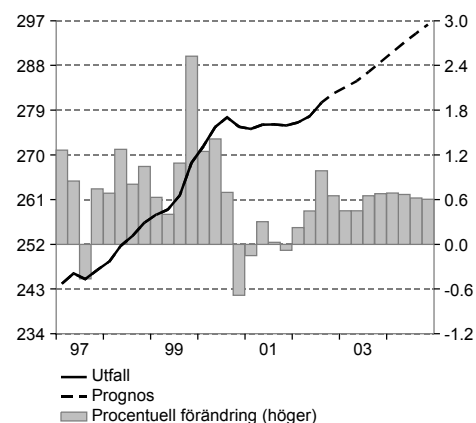
I fjol ökade hushållens konsumtionsutgifter med 1,3 procent. Den något uppbromsade tillväxten under fjärde kvartalet (se diagram 62) står i samklang med de då vikande förväntningarna i hushållssektorn (se diagram 63). Förtroendeindikatorn (CCI) i enkätundersökningen Hushållens inköpsplaner, föll ordentligt i oktober och fortsatte sedan sakta nedåt. I början av året stabiliserades förtroendet men föll åter i mars, sannolikt till följd av konflikten i Irak.

Konsumtionen av dagligvaror och inköpen av begagnade bilar utvecklades svagt i slutet av året. Konsumtionen av sällanköpsvaror ökade däremot snabbt och den starka utvecklingen fortsätter i år enligt detaljhandelsstatistiken för januari (se diagram 64). Övrig månadsstatistik indikerar också en ökande konsumtion. Under januari–februari nyregistrerades 10,3 procent fler bilar än under motsvarande månader i fjol och den säsongsrensade uppgången var 6,1 procent jämfört med fjolårets avslutande två månader (se diagram 65). Fastighetspriserna för småhus var 8,4 procent högre i januari–februari jämfört med motsvarande månader i fjol, fortfarande med relativt hög omsättning (se diagram 66). Hög omsättning på fastighetsmarknaden tenderar normalt att dra med sig ökad konsumtion av sällanköpsvaror.

Det höga sparandet 2002 bedöms inte bli bestående

Den starka ökningen av hushållens inkomster i fjol sammanföll med en relativt svag konsumtionsökning. Sparkvoten steg på så sätt med 3 procentenheter till 8,2 procent, vilket är förhållandevis högt i ett historiskt perspektiv (se diagram 67). Både tillfälliga inkomstökningar och osäkerhet bidrog till ökat sparande i fjol. En del av den uppmätta inkomstökningen var därtill närmast vilseledande, eftersom den uppkom genom att reavinstskatten minskade 2002 som en följd av den svaga börsutvecklingen. Minskad osäkerhet, låga räntor samt frånvaro av tillfälliga inkomstökningar innebär att sparkvoten bedöms falla den närmaste tiden.

Diagram 62 Hushållens konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

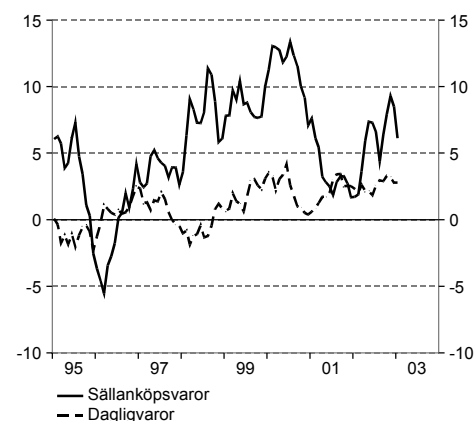
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Hushållens förtroendeindikator (CCI)
Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 Omsättning i detaljhandeln
Årlig procentuell förändring

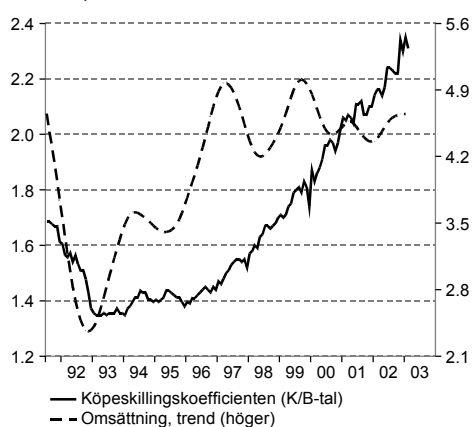
Anm. Tremånaders glidande medelvärde.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 65 Nyregistrerade personbilar, hushåll
Tusental, säsongrensade månadsvärden

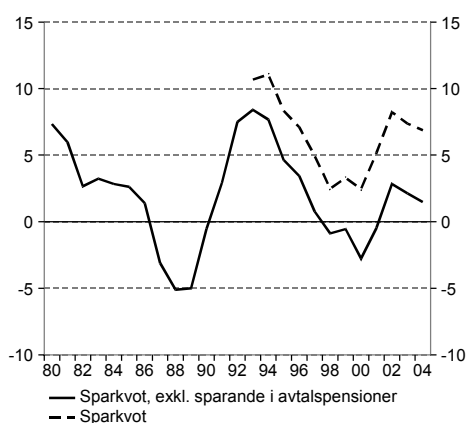
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 66 Fastighetsmarknaden för småhus
Kvot respektive tusental, månadsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 67 Hushållens sparkvot
Procent av disponibel inkomst, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

På kort sikt påverkas förmögenheten starkt av de ofta mycket volatila tillgångspriserna. Under de tre senaste åren har priserna på aktier fallit med 65–70 procent, vilket kraftigt minskat värdet av hushållens aktietillgångar. Samtidigt har fastighetspriserna ökat med ca 25 procent, men nettoeffekten på hushållens förmögenhet är ändå negativ. Förmögenhetsknoten (nettoförmögenhet i förhållande till disponibel inkomst) har fallit från 3,8 första kvartalet 2000 till 3,1 tredje kvartalet i fjol (se diagram 68). Det höga sparandet 2002 kan i någon mån ses som att hushållen motverkar sänkningen av förmögenhetsknoten. Men den är fortfarande hög i ett historiskt perspektiv, vilket talar för ett sjunkande sparande.

Hushållens skulder har ökat under de senaste åren (se diagram 69). Den viktigaste orsaken är att bostadslånen ökat som en följd av stigande fastighetspriser, hög omsättningen på fastighetsmarknaden samt ombildning av hyresrätter till bostadsrätter. Det är dock inte troligt att hushållen har hamnat i en skuldfälla. Hushållens ränteutgifter efter skatt som andel av disponibelinkomsten är under 5 procent, vilket är förhållandevis lågt i ett historiskt perspektiv (se diagram 69). Även med de ränteökningar som prognostiseras under 2004 förblir ränteutgifterna efter skatt förhållandevis låga.

Konsumtionen ökar snabbare 2003–2004

Helhetsbilden av hushållens inkomster och förmögenhet samt realräntor och indikatorer talar för att konsumtion kommer att växa snabbare än inkomsterna under 2003 och 2004. I år väntas hushållens konsumtion öka med 2,2 procent (se tabell 9).

Tabell 9 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Konsumtionsutgifter	1 103	0,2	1,3	2,2	2,5
Varav: Sällanköpsvaror	212	3,6	5,7	5,2	4,3
Bilar	39	-14,0	-5,6	-2,8	5,4
Dagligvaror	175	2,2	2,1	1,2	1,3
Konsumtion i utlandet	49	-13,4	-6,9	3,0	11,3
Tjänster exkl. bostad	291	1,9	0,3	1,2	3,1
Sparande¹	60	5,2	8,2	7,4	6,9
Sparande exkl. avtalspensioner ¹	-5	-0,5	2,8	2,1	1,5

¹ Miljarder kronor, löpande priser respektive sparkvot i procent av disponibel inkomst.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Mot bakgrund av bl.a. de låga realräntorna och den höga omsättningen på fastighetsmarknaden fortsätter inköpen av bilar

och sällanköpsvaror att växa med 4,0 procent i år och 4,4 procent nästa år.

Offentlig konsumtion

Den offentliga konsumtionen ökade med 2,1 procent i fjol. Eftersom priset på offentlig konsumtion ökade betydligt snabbare än BNP-deflatorn ökade de nominella offentliga konsumtionsutgifterna i förhållande till BNP (se tabell 10). I år och nästa år ökar den offentliga konsumtionen med cirka 1 procent per år (se diagram 70). De offentliga nominella konsumtionsutgifterna blir då ytterligare högre i förhållande till BNP.

Den statliga konsumtionen steg i fjol bl.a. som en följd av utbyggnaden av högskolorna samt ökande reparationer av vägar och järnvägar medan neddragningar i försvaret verkade i andra riktningen. Den statliga konsumtionen bedöms minska något framöver, dels till följd av en generell besparing på anslagens pris- och löneomräkning i år, dels på grund av minskade anslag till försvaret. Vägverket och Banverket ökar dock sin förbrukning av materiel och tjänster under perioden på grund av fortsatt ökande reparationer och underhåll. Även Riksförsäkringsverket och Polismyndigheten bidrar till ökad offentlig konsumtion till följd av ohälsoproblemet respektive ett ökat antal poliser. Sammantaget bedöms den statliga konsumtionen minska något i år och vara ungefär oförändrad nästa år (se tabell 10).

Tabell 10 Offentlig konsumtion

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Offentliga konsumtionsutgifter	656	0,9	2,1	1,0	0,9
<i>Procent av BNP</i>		27,2	28,0	28,4	28,3
Statlig konsumtion	188	-2,5	1,7	-0,5	0,0
<i>Procent av BNP</i>		7,9	8,0	7,9	7,7
Kommunal konsumtion	468	2,4	2,3	1,7	1,2
<i>Procent av BNP</i>		19,3	20,0	20,5	20,5

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

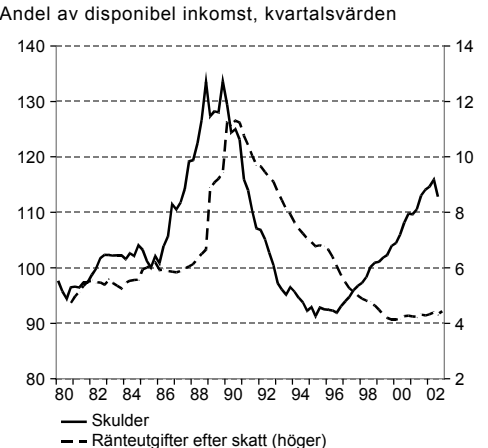
Den kommunala konsumtionen har ökat förhållandevis snabbt under de senaste åren. Detta är till viss del en följd av riktade statsbidrag för att öka antalet anställda inom vård, skola och omsorg. Även bidrag för att öka tillgänglighet och kvalitet i vård och omsorg bedöms ha bidragit till de ökade kostnaderna. Konsumtionsutvecklingen väntas bli något svagare i år och nästa år till följd av ansträngda finanser och på grund av att behovet av platser i barn- och äldreomsorg beräknas bli i stort sett oförändrat.

Diagram 68 Hushållens nettoförmögenhet
Andel av disponibel inkomst, kvartalsvärden

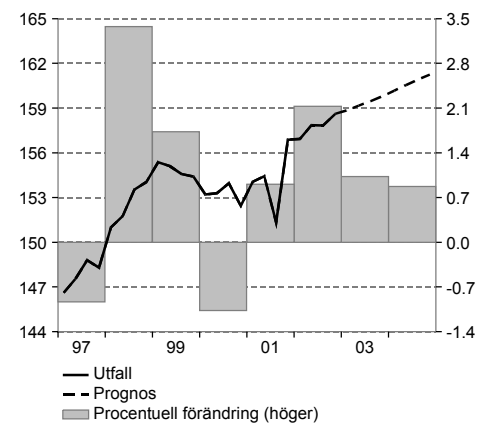
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Hushållens skulder och ränteutgifter
Andel av disponibel inkomst, kvartalsvärden

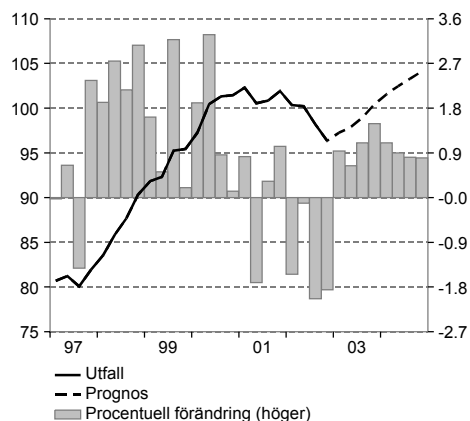
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Offentlig konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden respektive procent

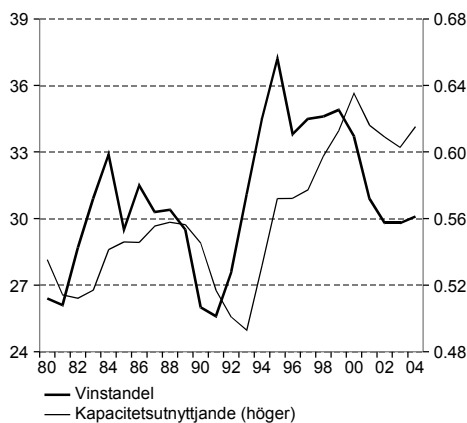
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Investeringar
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

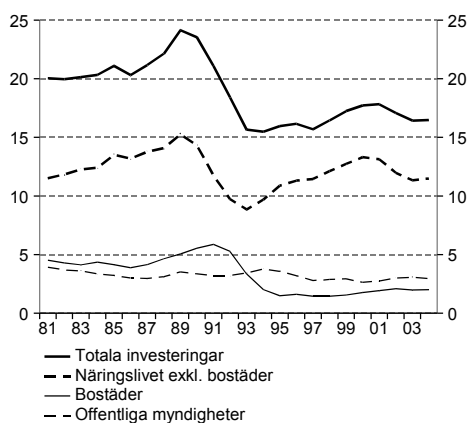
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Vinstandel och kapacitetsutnyttjande i näringslivet
Procent respektive kvot

Anm. Exkl. finans- och fastighetsverksamhet. Kapacitetsutnyttjandet definieras här som kvoten mellan förädlingsvärdet och kapitalstocken.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Fasta bruttoinvesteringar
Procent av BNP, löpande priser

Källa: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Fasta bruttoinvesteringar

En återhämtning av investeringarna påbörjas i år

Det jämförelsevis svaga konjunkturläget medförde att investeringarna sjönk i fjol (se diagram 71). Trots en viss återhämtning av produktionen var kapacitetsutnyttjandet alltjämt lågt, särskilt i industrin. Sammantaget sjönk investeringarna med 2,5 procent (se tabell 11). Nedgången är helt hänförlig till näringslivet exklusive bostäder, där investeringarna sjönk med 6,9 procent.⁶ Bostadsinvesteringarna liksom de offentliga myndigheternas investeringar ökade däremot kraftigt. De totala bygginvesteringarna, som har ökat påtagligt under ett antal år, ökade långsammare i fjol. Precis som i USA och euroområdet har maskininvesteringarna fallit tillbaka och minskningen i fjol uppgick till 4 procent. Även övriga investeringar, som t.ex. inköp av datorprogram, sjönk kraftigt.

Tabell 11 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Industrin	79	-5,0	-7,8	-4,3	3,9
Övriga varubranscher	40	-1,4	-0,1	-3,4	7,1
Tjänstebanscher exkl. bostäder	179	2,2	-8,1	0,1	6,3
Näringsliv exkl. bostäder	298	-0,2	-6,9	-1,6	5,7
Bostäder	44	3,6	10,4	-3,3	4,8
Offentliga myndigheter	62	4,2	9,5	6,7	0,1
Summa	404	0,8	-2,5	-0,3	4,6
Byggnader och anläggningar	149	4,9	1,4	1,4	2,9
Maskiner och transportmedel	187	-1,5	-4,0	-0,8	6,5
Övriga investeringar	68	-0,9	-7,2	-3,3	3,5

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Efterhand som konjunktoren stärks i år och nästa år, samtidigt som vinsterna liksom kapacitetsutnyttjandet ökar, väntas en viss återhämtning av näringslivets investeringar, särskilt maskininvesteringarna (se diagram 72). Till detta bidrar också de låga realräntorna. Bostadsinvesteringarna försvagas inledningsvis under 2003 men ökar åter mot slutet av året. För helåret 2003 minskar de totala investeringarna med 0,3 procent medan de nästa år ökar med 4,6 procent. Omslaget är särskilt markant för investeringar i maskiner och transportmedel.

Mellan 1980 och 1991 motsvarade de totala investeringarna i genomsnitt drygt 20 procent av BNP (se diagram 73). Under första hälften av 1990-talet bottnade investeringarna och var som lägst drygt 15 procent av BNP varefter en långsam återhämtning påbörjades. Uppgången bröts dock i fjol och invester-

⁶ I detta avsnitt redovisas näringslivet exklusive bostäder.

ingsandelen väntas sjunka ytterligare i år innan den vänder uppåt nästa år. Den jämfört med 1980-talet fortfarande förhållandevis låga investeringsandelen beror främst på låga bostadsinvesteringar. Däremot motsvarar investeringsandelen i näringslivet exkl. bostäder ungefär genomsnittet under 1980-talet.

Industrins investeringar vänder uppåt under 2003

Industriinvesteringarna fortsatte att minska under 2002 för tredje året i följd. Minskningen var som störst under andra hälften av fjolåret. I SCB:s investeringsenkät för februari rapporterade industriföretagen om ytterligare neddragningar av investeringarna i år. Mot bl.a. denna bakgrund bedöms industriinvesteringarna falla med 4,3 procent 2003. De största minskningarna sker inom investeringsvaru- och konsumtionsvaruindustrin.

Det låga kapacitetsutnyttjandet inom industrin (se diagram 74) talar för en svag investeringsutveckling fram till sommaren. Industrins maskininvesteringar väntas plana ut under årets första hälft för att därefter öka. Bygg- och anläggningsinvesteringar fortsätter att minska hela året. Under loppet av 2003 bedöms dock industriinvesteringarna stimuleras med viss fördröjning av tillväxtimpulser från exporten och hushållens konsumtion. Nästa år bedöms industriinvesteringarna öka ytterligare i takt med en allt starkare produktion (se diagram 75).

Tjänstebranschernas investeringar bottenar i år

Investeringarna i tjänstebranscherna (exkl. bostäder) sjönk med 8,1 procent i fjol. Till det stora fallet bidrog bl.a. att de stora bygg- och anläggningsinvesteringarna på Arlanda flygplats avslutades successivt. Fallet bromsades dock under det sista kvartalet i fjol och den fortsatta utbyggnaden av UMTS-systemet bedöms innebära att tjänstebranschernas investeringar ökar något under större delen av 2003 (se diagram 75). Förutsättningarna för nästa år är gynnsammare. Produktionstillväxten väntas bli starkare, räntan fortsätter att vara låg samtidigt som kapacitetsutnyttjandet beräknas stiga. Dessa faktorer sammantagna väntas leda till att tjänstesektorns investeringar ökar med 6,3 procent 2004.

Bostadsbyggandet stagnerar

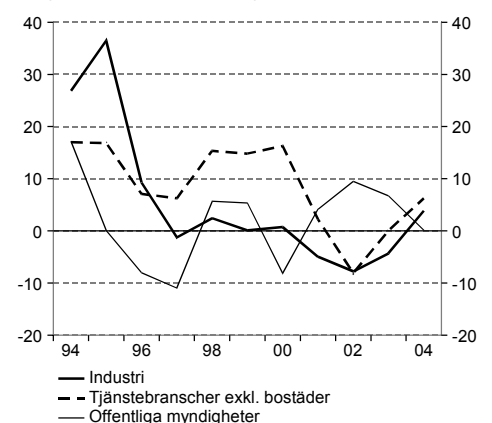
Under fjolåret ökade de totala bostadsinvesteringarna (dvs. inklusive ombyggnad) med drygt 10 procent. Nyproduktionen av flerbostadshus ökade med 37 procent (se diagram 76). Den starka helårssiffran döljer emellertid att utvecklingen av antalet påbörjade lägenheter sjönk under loppet av 2002 (se tabell 12). Nedgången beror främst på ett lägre byggande av flerbostadshus i Storstockholm. Det nya statliga investeringsstödet för små

Diagram 74 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

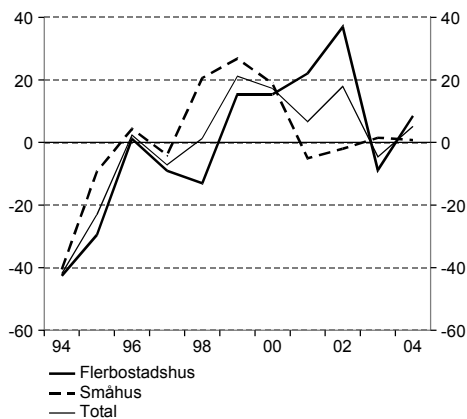
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 75 Fasta bruttoinvesteringar
Årlig procentuell förändring

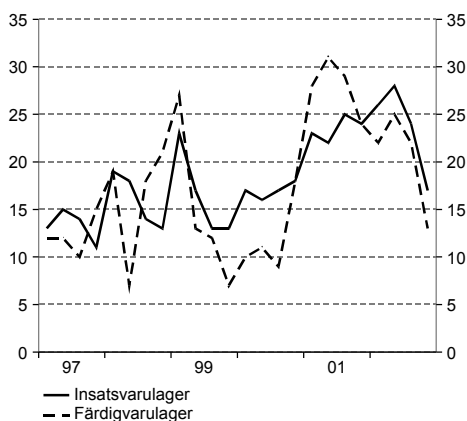
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Bostadsbyggandet
Årlig procentuell förändring

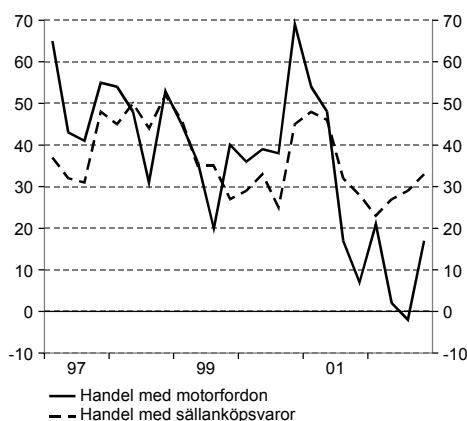
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Lageromdömen i industrin
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 Handelslager, nulägesomdöme
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

hyresrätter samt studentbostäder väntas ha liten eller t.o.m. negativ effekt i år. Byggbolagen kan nämligen ha skjutit upp byggande i avvaktan på att reglerna för det nya byggstödet klargörs så att företagen inte riskerar att få lägre stöd som en följd av att ett byggprojekt omfattar såväl stora som små lägenheter.

Mot denna bakgrund samt med hänsyn till det svaga utfallet under senare delen av fjolåret och de allt mer negativa signalerna från byggbranschen bedöms bostadsinvesteringarna minska med 3,3 procent för helåret 2003. Nedgången bedöms dock vara tillfällig, innan byggandet börjar återhämta sig under 2004. Bostadsbristen, de förhållandevis höga småhuspriserna, klarhet om villkoren för det nya bostadsstödet samt fortsatt låga räntor utgör grunden för att bostadsinvesteringarna åter ska öka.

Tabell 12 Antal påbörjade lägenheter

	2000	2001	2002	2003	2004
Flerbostadshus	8 752	12 465	12 884	13 200	13 500
Småhus	8 101	7 137	7 698	7 500	7 600
Summa	16 853	19 602	20 582	20 700	21 100

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Kraftigt ökande statliga investeringar

De offentliga investeringarna ökade kraftigt förra året. Det är främst Vägverket och Banverket som ökade sina investeringar som en följd av infrastruktursatsningen. Investeringarna väntas fortsätta att öka även i år, dock i något långsammare takt. I slutet av 2003 toppar investeringarna och bedöms minska svagt under loppet av 2004.

De kommunala investeringarna ökar något i år, men mattas under 2004. Ökningen i år beror främst på utbyggnader av den kommunala infrastrukturen.

Lagerinvesteringar

Företagen mer nöjda med sina lager

Enligt Konjunkturbarometern har industriföretagen blivit allt mera nöjda med storleken på sina lager (se diagram 77). Såväl handel som industri drog ner på sina lager i fjol, även om preliminär statistik visar på en ökning sista kvartalet.

Inom handeln var det huvudsakligen bilhandelslager som ökade, vilka tidigare under fjolåret bedömdes vara för små (se diagram 78). Detaljhandeln totalt sett är förhållandevis nöjd med storleken på sina lager, vilket i ökande utsträckning även gäller partihandeln. Partihandel inriktad mot byggverksamhet avser dock att fortsätta att minska sina lager. Industrins lager av varor i

arbete samt färdiga varor ökade oväntat sista kvartalet i fjol medan insatsvarulagren minskade (se diagram 79). Sammantaget dämpade lagerinvesteringarna efterfrågeutvecklingen 2002 med motsvarande 0,1 procentenheter av BNP.

Positiva bidrag från lagren till efterfrågeutvecklingen

Storleken på industrins lager bedöms ligga nära de önskade. Innevarande halvår sker dock en neddragning av färdigvarulagren. Under återstoden av prognosperioden ökar industrins lager marginellt i samband med att den ekonomiska aktiviteten tilltar. Handelslagren ökar ytterligare innan konsumtionsefterfrågan växer snabbare under andra halvåret. Även för handeln blir dock lagerrörelserna små under hela prognosperioden. Sammantaget ökar lagren mer i år än 2002 och lagerinvesteringarna bidrar därmed till efterfrågeutvecklingen med motsvarande 0,2 procent av BNP (se diagram 79). Nästa år beräknas lagerbidraget uppgå till 0,1 procentenheter av BNP.

Export

Successivt allt större export men till lägre priser

Den totala exporten var ungefär oförändrad i fjol medan exportens sammansättning förändrades, främst genom att varuexporten ökade medan tjänsteexporten sjönk. Varuexporten ökade påtagligt första halvåret men föll tillbaka kraftigt tredje kvartalet. Därefter ökade den åter under det fjärde kvartalet (se diagram 80). Tjänsteexporten minskade under hela fjolåret (se diagram 81). Framför allt var det teleproduktindustrins tjänsteexport som minskade, men även exporten av konsulttjänster backade.

Tabell 13 Export av varor och tjänster

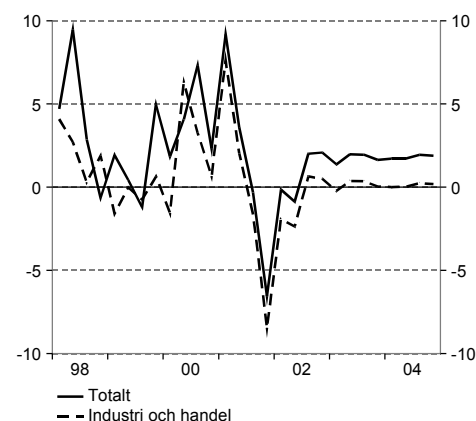
Årlig procentuell förändring

	Volymutveckling				Prisutveckling			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Varuexport	-3,5	2,3	3,5	7,8	2,2	-2,5	-1,3	-0,2
Bearbetade varor	-4,3	2,2	4,0	8,8	2,4	-2,2	-1,3	-0,4
Råvaror	1,0	4,3	1,3	2,0	1,0	-4,4	-1,1	1,3
Tjänsteexport	9,7	-5,9	-3,6	8,6	4,9	0,5	-3,0	-0,1
Summa export	-0,8	0,4	1,9	8,0	2,8	-1,9	-1,7	-0,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

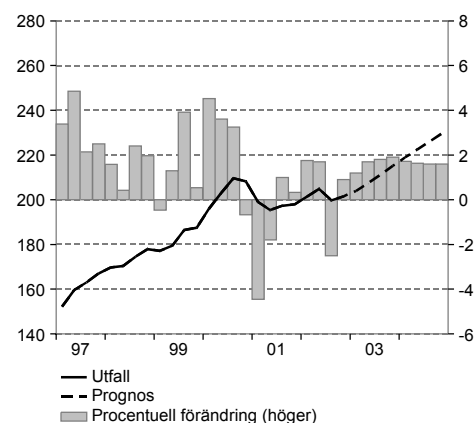
Efterfrågan förväntas öka successivt under hela prognosperioden, vilket leder till en betydande ökning av såväl varu- som tjänsteexporten nästa år trots en viss dämpande effekt från en allt starkare krona. Kronapprecieringen innebär också att ex-

Diagram 79 Lagerförändring
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

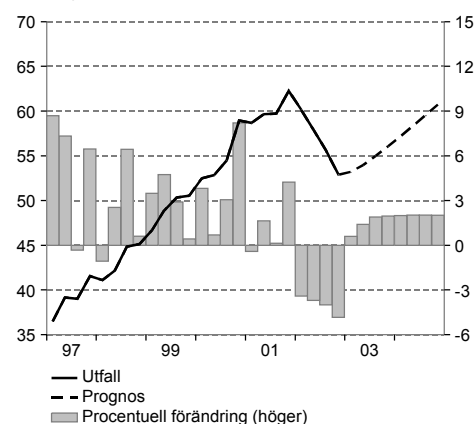
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 Export av varor
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

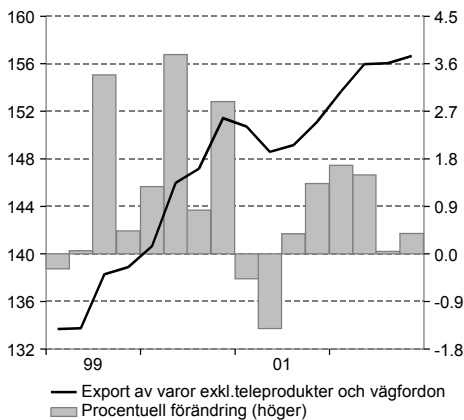
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Export av tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

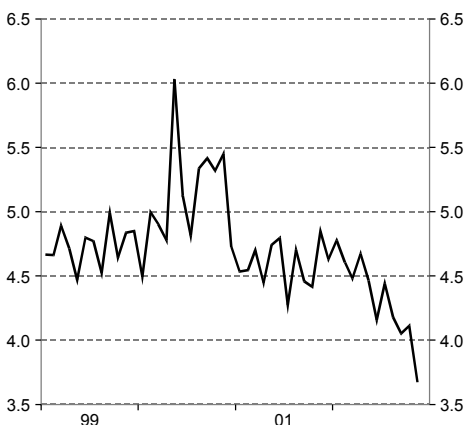
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 Export av varor exkl. teleprodukter och vägfordon
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

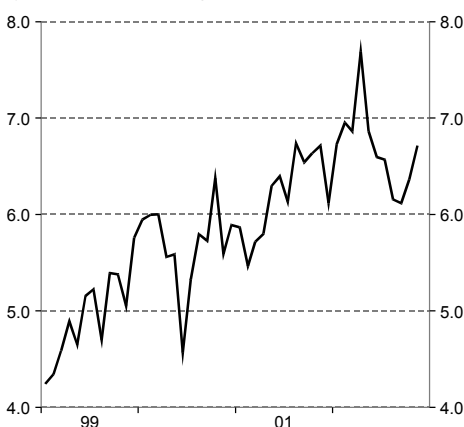
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 83 Export av bearbetade varor till Storbritannien
Miljarder kronor, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 84 Export av bearbetade varor till USA
Miljarder kronor, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

portpriserna i svenska kronor fortsätter att falla både i år och nästa år.

Ökande efterfrågan på bearbetade varor

Huvudförklaringen till den starka ökningen för varuexporten första halvåret i fjol var en betydande ökning av teleproduktexporten. Tredje kvartalet föll dessa leveranser åter tillbaka. Samtidigt minskade bilexporten markant. Under sista kvartalet ökade billeveranserna åter till nivåer motsvarande de i början av året, medan teleproduktexporten var fortsatt låg. Övrig varuexport ökade under hela året, om än i avtagande takt (se diagram 82).

Exporten till Storbritannien minskade starkt i fjol (se diagram 83). Bland annat halverades exporten av personbilar under loppet av året. Leveranserna av teleprodukter var i slutet av året närmast obefintliga. Även exporten till Tyskland minskade markant. Exporten till USA var som störst i början av året och sjönk därefter, innan den åter ökade i slutet av året (se diagram 84). Till Norge däremot ökade exporten successivt hela året.

I år beräknas den internationella efterfrågeutvecklingen leda till att marknaden för bearbetade varor växer förhållandevis starkt med 6,4 procent. Nästa år bedöms utvecklingen bli än gynnsammare, vilket ger en marknadstillväxt på 8,3 procent (se diagram 85). Marknadsläget för teleproduktindustrin bedöms dock vara fortsatt svagt under hela 2003, men förstärks i början av nästa år. För övriga bearbetade varor, inte minst för övriga investeringsvaror, förbättras efterfrågeläget betydligt redan i år, vilket är särskilt fördelaktigt för svensk exportindustri. Samtidigt motverkas exportökningen av den fortsatta förstärkningen av kronan.

Dämpad ökning av råvaruexporten i år

Råvaruexporten ökade med drygt 4 procent i fjol (se diagram 86). Exporten av pappersmassa, livsmedel och järnmalm ökade kraftigt. I år ökar råvaruexporten överlag svagt, med undantag för varugrupperna petroleum och sågade trävaror som minskar. Svensk trävaruindustri har gynnats av den svaga kronan i kombination med leveransproblem från konkurrerande producentländer, vilket resulterat i både ökade volymer och högre priser. Det globalt sett förbättrade efterfrågeläget samt råvaruköparnas behov av att fylla på sina lager kommer nästa år att innebära en ökad efterfrågan på samtliga svenska råvarugrupper. Den totala råvaruexporten beräknas öka med 1,3 procent i år och 2,0 procent nästa år.

Världsproduktionen av, liksom den internationella handeln med, stål nådde nya rekordnivåer i fjol. De svenska järn- och stålverken ökade sin produktion och den svenska exporten steg med drygt 3 procent. I mars 2002 infördes amerikanska import-

tullar på stål (Section 201) med tullsatser på mellan 8 och 30 procent för ett antal produktgrupper under en treårsperiod. Den därigenom väntade ökningen av tillförsel av stål på den europeiska marknaden har dock uteblivit. De amerikanska myndigheterna har också successivt infört lättnader och undantag i regelsystemet. Som svar på de amerikanska åtgärderna har flera länder, däribland samtliga EU-länder, beslutat att införa provisoriska skyddsåtgärder i form av importkvoter. För svensk del är bilden splittrad eftersom ungefär hälften av de svenska företagen som exporterar till USA har fått dispens från de amerikanska bestämmelserna.

För varugruppen papper och papp råder en fortsatt avvakande efterfrågesituation på den internationella marknaden. Gynnad av den svaga kronan kunde den svenska exporten ändå öka med nästan 8 procent 2002. Även i år torde de svenska exportföretagen kunna dra fördel av den svaga kronan medan efterfrågan väntas öka först mot slutet av året. Exporten av papper och papp beräknas således öka med 2,7 procent i år och 4,2 procent nästa år.

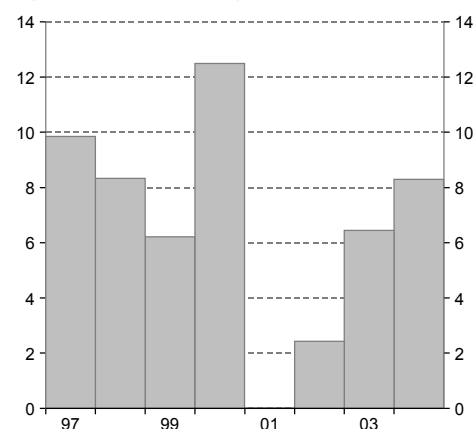
Efter att ha fallit under hela 2001 och i början av 2002, har de internationella råvarupriserna långsamt återhämtat sig. Nedgången uttryckt i svenska kronor blev 4,4 procent i fjol. I år och nästa år beräknas de internationella råvarupriserna stiga. Prisökningarna väntas bli betydande för pappersmassa som redan har börjat stiga i pris. Förstärkningen av kronkursen under prognosperioden medför emellertid att priserna på råvaror uttryckt i svenska kronor sjunker 2003 samt stiger långsamt 2004.

Priset på papper sjönk hela 2002. En bidragande orsak till detta var det stora prisfallet på massa. Även stålpriset sjönk i fjol. I år väntas den fortsatt svaga efterfrågan på pappersmarknaden leda till ytterligare prissänkningar i svenska kronor. Den något starkare efterfrågan på stål väntas däremot leda till högre priser. Nästa år förväntas i synnerhet priset på papper stiga medan stålpriserna blir i det närmaste oförändrade.

Tjänsteexporten vänder upp i vår

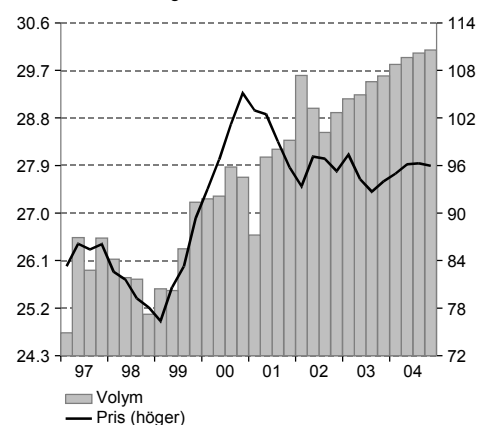
Tjänsteexporten minskade markant under hela 2002 men bedöms vända upp i vår (se diagram 87). Den starkare världskonjunkturen stimulerar bl.a. exporten av transport- och frakttjänster. Visserligen kommer förstärkningen av kronan att verka hämmande på turistvolymen, men en starkare världskonjunktur tillsammans med ett stabilare världspolitiskt läge bedöms ändå leda till att antalet utländska turister i Sverige börjar öka svagt. Framför allt är det dock exporten av övriga tjänster som väntas gå allt bättre. När världsekonomin utvecklas allt starkare ökar bl.a. efterfrågan på konsulttjänster. Den mycket svaga utvecklingen i slutet av 2002 medför dock att tjänsteexporten minskar med 3,6 procent helåret 2003 för att därefter öka med 8,6 procent 2004.

Diagram 85 Världsmarknadstillväxt för bearbetade varor
Årlig procentuell förändring

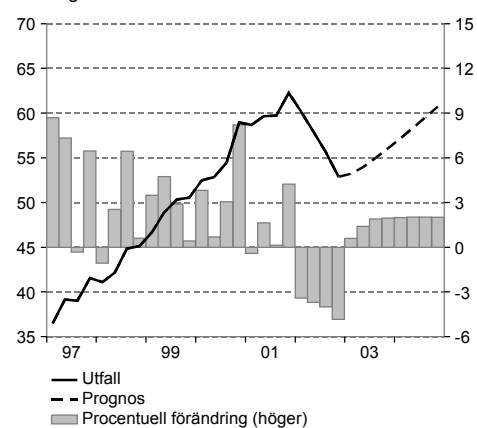
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Export av råvaror
Miljarder kronor, fasta priser respektive index
2001=100, säsongrensade kvartalsvärden

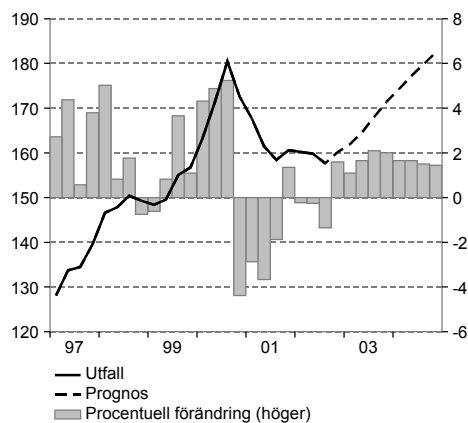
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Export av tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongrensade kvartalsvärden

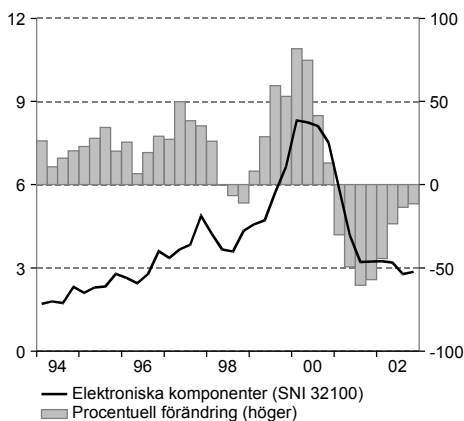
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 88 Import av varor
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongsrensade kvartalsvärden

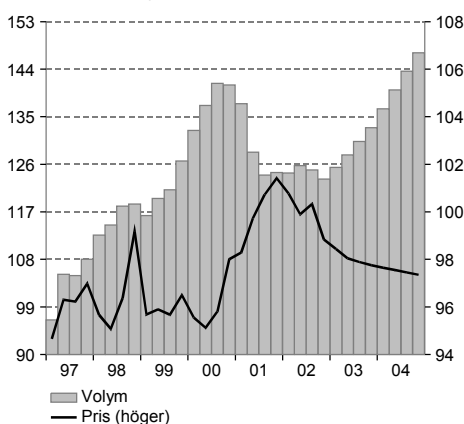
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Import av elektroniska komponenter
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 90 Import av bearbetade varor
Miljarder kronor, fasta priser respektive index
2001=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Import

Varuimporten vänder uppåt

Under 2001 sjönk varuimporten med 5,5 procent och minskningen fortsatte ifjol med ytterligare 1,4 procent (se diagram 88 och tabell 14). Den låga importen beror på svag utveckling för export och maskininvesteringar. I synnerhet gäller detta den del av exporten som har ett högt importinnehåll såsom teleprodukter (se diagram 89). Dessutom har en lageravveckling skett, både inom industrin och inom handeln.

Tabell 14 Import av varor och tjänster

Årlig procentuell förändring

	Volymutveckling				Prisutveckling			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Varuimport	-5,5	-1,4	3,2	8,2	3,6	-0,3	-1,9	-0,8
Bearbetade varor	-6,8	-3,1	3,7	9,8	4,0	-0,1	-1,9	-0,5
Råvaror	-0,7	3,9	2,1	2,6	2,3	-1,7	-2,1	-2,1
Tjänsteimport	2,5	-6,1	0,9	8,0	7,2	2,4	-2,5	-0,5
Summa import	-3,5	-2,7	2,6	8,2	4,6	0,4	-2,1	-0,7

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Under innevarande år bedöms varuimporten öka med 3,2 procent (se diagram 88). Hushållens konsumtion av importerade kapitalvaror väntas växa förhållandevis snabbt under hela prognosperioden. Både varuexport och maskininvesteringar ökar under året med en allt högre efterfrågan på importvaror som följd.

För helåret 2004 ökar varuimporten med 8,2 procent. De delar av exportindustrin som är speciellt importintensiva, som t.ex. teleproduktindustrin, växer då kraftigt. Även investeringarna ökar starkt och drar upp importen. Framför allt är det importen av bearbetade varor som tar fart (se diagram 90) medan råvaruimporten växer i en lugnare takt (se diagram 91).

Den fortsatta förstärkningen av kronan leder till sjunkande importpriser. Råvarupriserna sjunker ytterligare bl.a. till följd av fallande oljepriser. De internationella priserna på bearbetade varor väntas stiga snabbare under 2004, vilket begränsar prisfallet i kronor.

Även importen av tjänster tar fart

Alltsedan våren 2001 har tjänsteimporten minskat (se diagram 92). Redan tidigare hade importen i form av svenskars konsumtion i utlandet gått tillbaka (se diagram 93). Även hushållens direktimport av bilar sjönk. Så småningom, när konjunktoren

försvagades, avtog också importen av företags- och frakttjänster. Sammantaget föll tjänsteimporten i fjol med 6,1 procent.

Tjänsteimporten bedöms ha nått sitt bottenläge och ökar nu igen (se diagram 92). Efterfrågan på frakttjänster väntas vända upp i takt med att konjunkturen förbättras. Den starkare kronan leder till att hushållens utlandsresande, och därmed konsumtion i utlandet, åter ökar. Samtidigt växer också efterfrågan på utländska företagstjänster när det ekonomiska klimatet förbättras.

Sammantaget bedöms tjänsteimporten öka med 0,9 procent i år medan den förbättrade konjunkturen leder till en ökning med 8,0 procent nästa år (se tabell 14).

Bytesbalans

Fortsatt stora överskott i bytesbalansen

Under perioden 1994–2002 uppgick överskottet i bytesbalansen till i genomsnitt 3,7 procent av BNP (se diagram 94). Genom dessa mycket stora och långvariga överskott har den tidigare stora utlandsskulden vänts till en fordran mot utlandet motsvarande ca 14 procent av svensk BNP 2002, om direktinvesteringarna marknadsvärderas (se diagram 95). En viktig förklaring till den starka bytesbalansen är det förbättrade offentliga finansiella sparandet, men även hushållens finansiella sparande har ökat under 1990-talet jämfört med 1980-talet. Ökningen av hushållens sparande beror delvis på historiskt sett låga bostadsinvesteringar, men även åldersstrukturen påverkar sparandet. Andelen 50–64 åringar i befolkningen, vilka vanligen har ett högt sparande inför pensioneringen, har ökat under den senaste tioårsperioden och ligger kvar på denna nivå ett antal år framåt (se diagram 96).

Tabell 15 Bytesbalans

Miljarder kronor, löpande priser

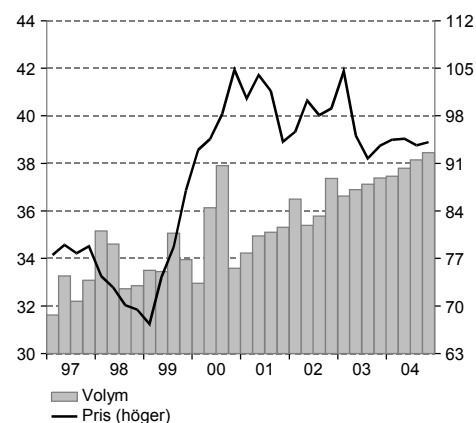
	2000	2001	2002	2003	2004
Handelsbalans	137	140	149	159	174
Tjänstebalans	-13	-4	-8	-18	-18
Löner, netto	-2	-2	-2	-2	-2
Kapitalavkastning, netto	-11	-12	-15	-19	-15
Transfereringar m.m., netto	-23	-26	-27	-25	-28
Bytesbalans	88	96	97	94	110
Bytesbalans ¹	4,0	4,2	4,2	3,9	4,3

¹ I procent av BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

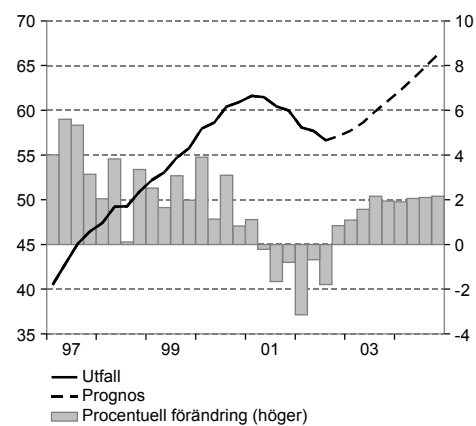
Fjölårets överskott i bytesbalansen uppgick till 4,2 procent av BNP. Överskottet i handelsbalansen ökade 2002 trots att exportpriserna föll mer än importpriserna (se tabell 13–15). Det

Diagram 91 Import av råvaror
Miljarder kronor, fasta priser respektive index
2001=100, säsongrensade kvartalsvärden

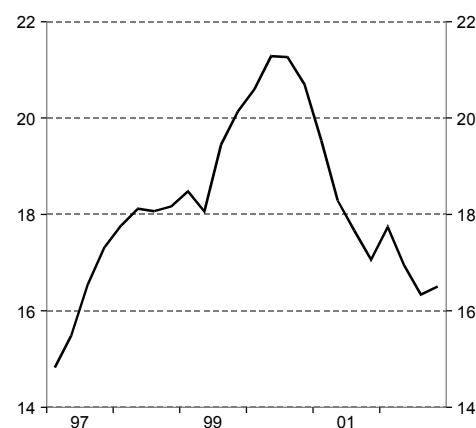
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Import av tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongrensade kvartalsvärden

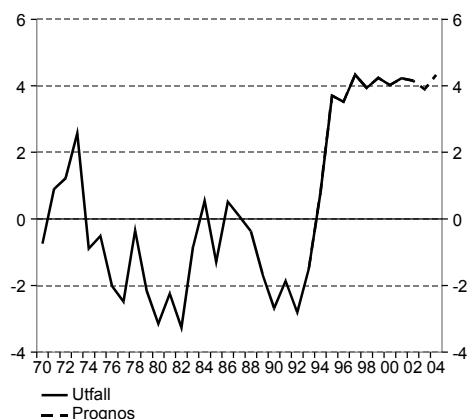
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Svenscars konsumtion i utlandet
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

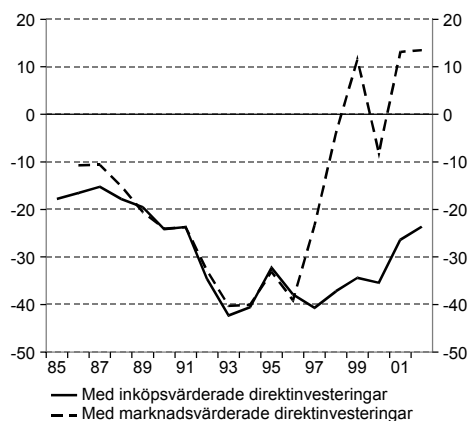
Diagram 94 Bytesbalans
Procent av BNP, löpande pris

Anm. 1970-1992 = Riksbanken, 1993-2002 = Statistiska centralbyrån.

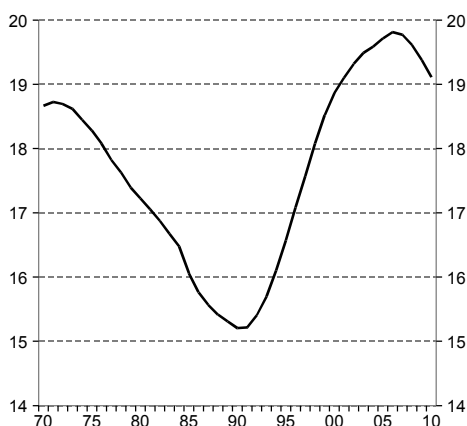
Källor: Riksbanken, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 95 Nettoställning mot utlandet
Procent av BNP, löpande pris

Källa: Riksbanken.

Diagram 96 Andelen 50-64 år i befolkningen
Procent av totalbefolkningen

Källa: Statistiska centralbyrån.

försämrade bytesförhållandet i varuhandeln med omvärlden uppvägdes mer än väl av att nettoexporten av varor ökade i volym. Under 2003-2004 väntas bytesförhållandet för varor att förbättras något, bl.a. som effekt av fallande oljepriser. Handelsbalansen stärks dessutom genom volymeffekter i samband med bättre internationella förutsättningar för den svenska exporten, särskilt för IKT-produkter och motorfordon.

Tjänstebalansen försvagades under 2002 genom det stora fallet i tjänsteexporten, vilket får negativa återverkningar även för helåret 2003. Bytesförhållandet i tjänstehandeln förbättras dock något redan under 2003, delvis på grund av den apprecierande kronan. Den försämrade tjänstebalansen, liksom ett sämre netto på posten återinvesterade vinster, bidrar till att överskottet i bytesbalansen minskar från motsvarande 4,2 procent av BNP 2002 till 3,9 procent 2003. Starkare nettoexport av varor och ett mer gynnsamt bytesförhållande väntas förbättra handelsbalansen under 2004 samtidigt som räntebetalningarna till omvärlden fortsätter att minska eftersom utlandsskulden amorteras. Sammantaget ökar därmed överskottet i bytesbalansen till 4,3 procent av BNP 2004.

Produktion, produktivitet och lönsamhet

Tillfällig försvagning av produktionstillväxten

Den återhämtning av konjunkturen som inleddes i slutet av 2001, tappade fart under andra halvåret i fjol. Exporten som drivit på utvecklingen föll tillbaka, samtidigt som investeringarna sjönk ytterligare. Detta medförde att tillväxten i stort sett stagnerade tredje och fjärde kvartalet i fjol (se diagram 97). För helåret blev BNP-tillväxten ändå tämligen normal eller 1,9 procent, till följd av exportökningen under fjärde kvartalet 2001 och de två första kvartalerna 2002 samt en viss återhämtning av hushållens konsumtion under hela 2002 (se tabell 16). Produktionen hölls också uppe av att företagen ökade sina färdigvarulager samtidigt som importen sjönk.

Tabell 16 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Industri	434	-1,5	2,9	2,1	5,1
Byggverksamhet	83	4,1	2,3	1,0	2,1
Övriga varubranscher	93	3,3	-1,0	2,0	2,0
Finans- och fastighetsverksamhet	288	-0,6	-0,3	0,8	1,4
Övriga tjänstebanscher	690	3,3	2,9	1,3	3,6
<i>Summa näringsliv</i> ¹	<i>1 569</i>	<i>1,1</i>	<i>2,0</i>	<i>1,4</i>	<i>3,5</i>
Offentliga myndigheter	416	0,9	0,9	0,9	0,4
<i>BNP (baspris)</i> ²	<i>1 985</i>	<i>1,1</i>	<i>1,8</i>	<i>1,3</i>	<i>2,8</i>
Produktskatter/subventioner	282	0,6	2,6	2,2	2,6
BNP (marknadpris) ³	2 267	1,1	1,9	1,4	2,8

¹ Indirekt mätta finansiella tjänster har subtraherats.

² Inklusivt övriga producenter.

³ Inklusivt restpost.

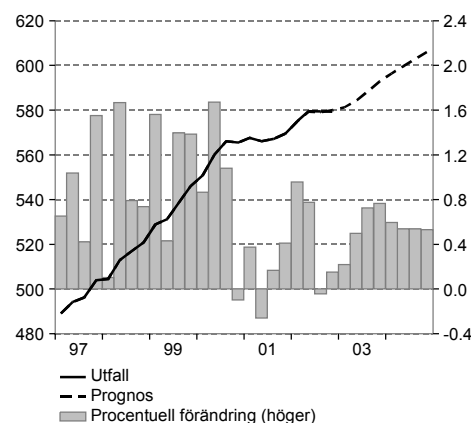
Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

BNP till baspris, dvs. exklusive produktskatter och subventioner, steg med 1,8 procent 2002 (se diagram 98 och tabell 16). Näringslivets produktionstillväxt blev något högre, medan de offentliga myndigheternas produktionsökning stannade vid 0,9 procent. Fluktuationerna i efterfrågan har främst drabbat industrin. Industriproduktionen var oförändrad mellan andra och tredje kvartalet i föl, men ökade igen fjärde kvartalet (se diagram 99). För helåret 2002 ökade industriproduktionen med 2,9 procent, efter att ha fallit med 1,5 procent 2001. Byggkonjunkturen, som tidigare hölls uppe av främst ökat bostadsbyggande, försvagades under 2002. För tjänstebanscher har utvecklingen i allmänhet varit mer gynnsam. Handelsföretag, främst inom detaljhandeln, och företag som producerar hushållstjänster har haft en positiv och stabil utveckling. För producenter av företagstjänster, i första hand med anknytning till industri- och byggföretag, har utvecklingen däremot varit mindre gynnsam.

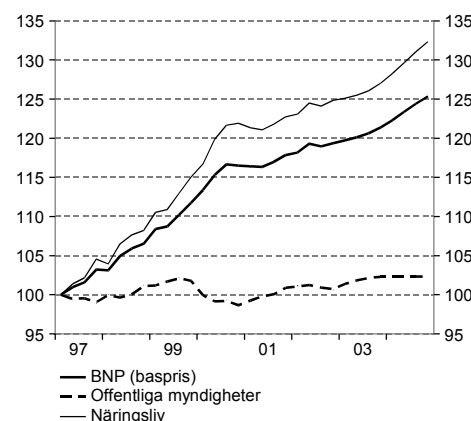
I den senaste Konjunkturbarometern visade industriföretagen en viss optimism om de närmaste månaderna (se diagram 100). Framför allt i motorfordons- och teleproduktindustrin, men även i flertalet övriga industribranscher planeras ökad produktion. Byggföretagen är däremot pessimistiska. Det statliga programmet för utbyggnad av infrastrukturen tycks ännu inte fått något märkbart genomslag på byggföretagens aktivitet (se diagram 101). Delvis torde detta vara en följd av att Ban- och Vägverket inte ingår i barometerundersökningen, varför arbeten utförda i egen regi inte registreras. Infrastruktursatsningen fick däremot ett betydande genomslag i nationalräkenskaperna i föl, både beträffande anläggningsinvesteringar och byggunderhåll. För 2003 och 2004 förutses en fortsatt påtaglig effekt på byggproduktionen från det statliga infrastrukturprogrammet. Tjänsteföretagen är enligt Konjunkturbarometern i allmänhet försiktigt

Diagram 97 BNP till marknadspris
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

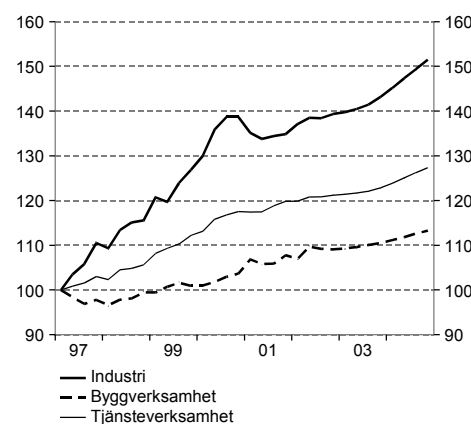
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Produktion
Index 1997 kvartal 1 = 100. Fasta priser, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 99 Produktion i näringslivet
Index 1997 kvartal 1 = 100. Fasta priser, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Konfidensindikator för industrin
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

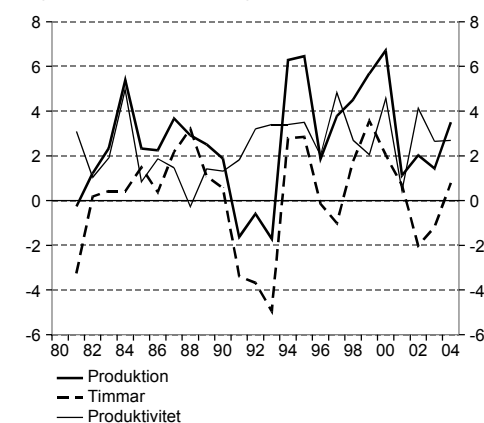
Anm. Orderstocksomdöme – omdöme om färdigvarulager + förväntad produktion. Medelvärde 1996–2002 = 0.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Konfidensindikator för byggverksamhet
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme + förväntad förändring antal sysselsatta. Medelvärde 1996–2002 = 0.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Produktion och arbetade timmar i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

optimistiska och väntar en ökad omsättning de närmaste månaderna. Mindre optimistiska är företag som levererar tjänster till byggsektorn, såsom partihandeln med byggmaterial och arkitekter.

Efterfrågan från utlandet väntas successivt bli allt starkare i år och nästa år. Hela näringslivet, men i synnerhet industrin, företagstjänsterna och partihandeln, gynnas av denna utveckling. Den svaga utvecklingen i slutet av 2002 leder dock till att näringslivets produktion ökar med endast 1,4 procent för helåret 2003 medan ökningen blir 3,5 procent helåret 2004. Produktionen i de offentliga myndigheterna väntas i år öka ungefär lika mycket som i fjol, men bromsas 2004 då en ökad andel av den kommunala konsumtionen avser inköp av tjänster från näringslivet. Sammantaget beräknas BNP till baspris stiga med 1,3 procent i år och 2,8 procent nästa år.

Produktivitetsutvecklingen uppreviderad ytterligare

I Konjunkturinstitutets decemberrapport analyserades nationalräkenskapernas betydande upprevidering av produktivetsökningen under 1993–2000. Enligt de nyligen publicerade nationalräkenskaperna blev dessutom produktivetsökningen 2002 starkare än vad som förutsågs i decemberrapporten (se diagram 102). Även produktivetsökningen 2001 har reviderats upp något. Företagen lyckades höja produktiviteten kraftigt 2002 (se tabell 17). Den sammanlagda produktivetsökningen för åren 2001–2002 framstår därmed som jämförelsevis hög, men ändå inte lika gynnsam som under 1990-talet. Detta beror på en svagare produktivetsutveckling inom industrin, medan den genomsnittliga produktivetsökningen i det övriga näringslivet var något högre än under 1990-talet.

Produktiviteten i industrin steg med i genomsnitt 6,7 procent per år under 1990-talet. Den kraftiga produktivetsökningen drevs i hög grad av utvecklingen i teleproduktindustrin. Produktivetsökningen i denna bransch uppgick i genomsnitt till 55 procent per år mellan 1993 och 2000, medan den i den övriga industrin uppgick till mer modesta 4,7 procent. Som jämförelse kan nämnas att den genomsnittliga produktivetsökningen i hela industrin under 1980-talet uppgick till 2,6 procent per år. Konjunkturedgången 2001 slog hårt mot teleproduktindustrin. Produktionen sjönk och produktivetsökningen föll tillbaka. Denna utveckling blev än tydligare 2002.

Tabell 17 Produktivitet

Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004
Industri	0,9	7,6	4,8	4,4
Byggverksamhet	1,8	2,5	1,5	1,8
Övriga varubranscher	4,9	1,4	4,8	1,4
Finans- och fastighetsverksamhet	-0,4	-0,2	1,6	0,9
Övriga tjänstebanscher	1,1	4,3	1,8	2,6
Summa näringsliv ¹	0,4	4,1	2,6	2,7
Offentliga myndigheter	0,8	0,1	0,3	0,4
BNP (baspris) ²	0,6	3,0	2,0	2,3
BNP (marknadspris)³	0,5	3,1	2,1	2,2

¹ Indirekt mätta finansiella tjänster har subtraherats.² Inklusive övriga producenter.³ Inklusive restpost.

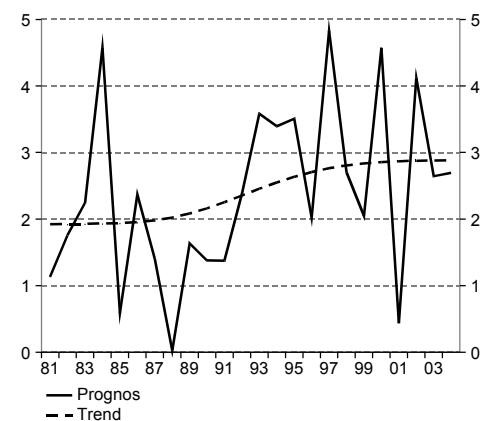
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Produktivitetensökningen i näringslivet förutses bli svagare i år dels på grund av den svagare efterfrågetillväxten och dels att företagen i fjol reducerade arbetsstyrkan till den rådande produktionsvolymen. Produktiviteten ökar ungefär lika mycket nästa år då hela produktionsreserven i företagen bedöms ha tagits i anspråk. Produktivitetensökningen i näringslivet är dock något högre än den långsiktiga, som beräknas uppgå till 2,4 procent.

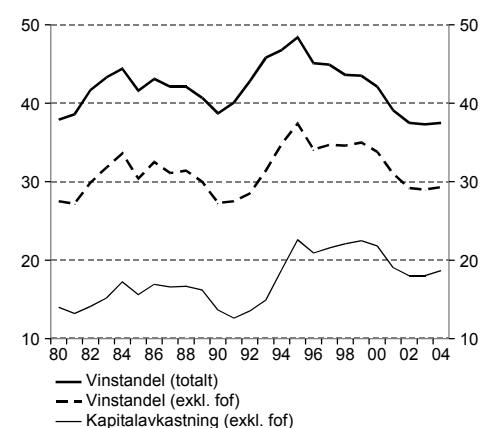
Den trendmässiga ökningen av produktiviteten i näringslivet synes för närvarande vara betydligt högre än på 1980-talet samtidigt som den fortsatta utvecklingen inom teleproduktindustrin innebär en betydande osäkerhet (se diagram 103). För industrin väntas dock inte den extremt gynnsamma produktivitetensutvecklingen under 1990-talet att upprepa sig inom överskådlig tid.

God lönsamhet i näringslivet

Under åren 2000–2002 sjönk lönsamheten i näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet från en förhållandevis hög nivå i slutet på 1990-talet. Detta var huvudsakligen en följd av konjunkturförsvagningen. Lönsamheten i näringslivet är dock fortfarande jämförelsevis hög (se diagram 104). Exklusive finans- och fastighetsverksamhet är vinstandelen nu ungefär lika hög som under mitten av 1980-talet, men lägre än under mitten av 1990-talet. Om nettoöverskottet relateras till kapitalstocken i stället för till förädlingsvärdet blir lönsamheten klart högre än genomsnittet under de senaste 20 åren. För hela näringslivet är vinstandelen lägre än genomsnittet under de senaste 20 åren på grund av en svag utveckling av vinstandelen för finans- och fastighetsverksamhet under 1990-talet. Till detta bidrog främst en ökad beskattning av och minskade räntesubventioner till bostadssektorn samt en sjunkande vinstandel i finansiell verksamhet. Denna bild är emellertid missvisande eftersom finansnettot inte beaktas i vinstandelsmättet. Parallellt med att ränte-

Diagram 103 Produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring

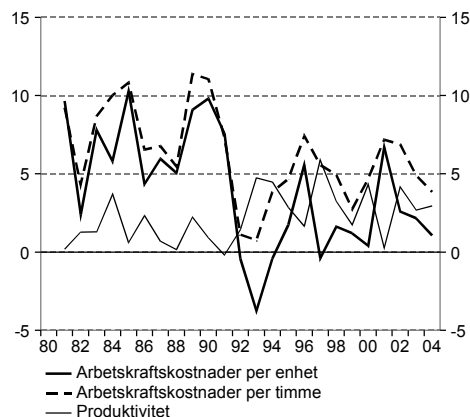
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Vinstandel och kapitalavkastning i näringslivet
Procent

Anm. fof = finans- och fastighetsverksamhet.

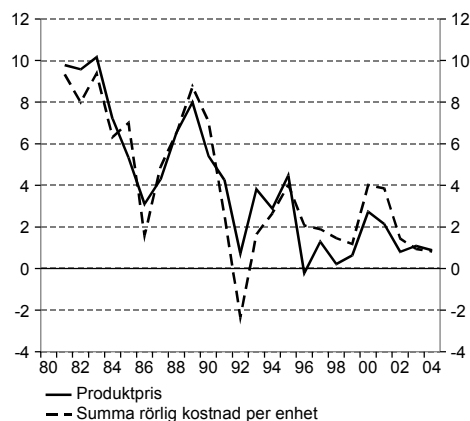
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 105 Arbetskostnader i näringslivet
Årlig procentuell förändring

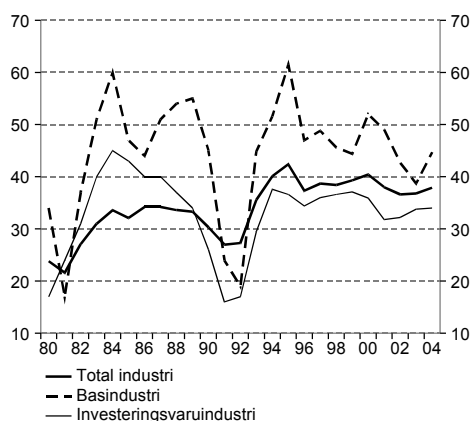
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Produktpris och produktionskostnader i näringslivet
Procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 107 Vinstandelar i industrin
Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

subventionerna minskade har också ränteutgifterna sjunkit till följd av sjunkande räntor.

I följd bidrog en ganska betydande produktivitetstillväxt och en svag prisutveckling för importerade insatsvaror till att hålla tillbaka kostnadsökningarna för företagen (se tabell 18). Samtidigt ökade emellertid arbetskraftskostnaderna per timme mycket snabbt, bl.a. som en följd av ökad sjukfrånvaro (se diagram 105). Sammantaget innebär detta en avsevärd dämpning av öknings-takten för den rörliga kostnaden jämfört med de två föregående åren (se diagram 106). En påtagligt svag produktprisutveckling medförde ändå att vinstandelen sjönk ytterligare i näringslivet.

Tabell 18 Produktionskostnader, priser och vinster i näringslivet

Per producerad enhet. Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004
Förbrukningskostnad	2,6	0,9	0,2	0,7
Arbetskostnad	6,7	2,6	2,2	1,1
Arbetskostnad per timme	7,2	6,9	4,9	3,8
Produktivitet	0,3	4,2	2,7	2,9
Summa rörlig kostnad	3,9	1,4	0,9	0,8
Produktpris	2,1	0,8	1,1	0,9
Vinstmarginal (procentenheter)	-1,4	-0,5	0,1	0,1
Vinstandel (procentenheter)	-2,9	-1,2	-0,1	0,3

Anm. Produktiviteten beräknas här på bruttoproduktionen till skillnad från i produktivitetstabellen ovan där den beräknas på förädlingsvärdet.

Bruttoproduktionen och arbetskostnaden divideras med antalet arbetade timmar för anställda.

Källa: Konjunkturinstitutet.

I industrin minskade vinstandelen ytterligare 2002 (se diagram 107), medan den ökade i tjänstebanschererna exklusive finans- och fastighetsverksamhet.

Under prognosåren förutses apprecieringen av kronan och en fortsatt hård konkurrenssituation, bl.a. för teleprodukter, göra det svårt för industriföretagen att höja priserna på bearbetade varor. Prisutvecklingen på världsmarknaden för basindustrins produkter, främst skogsprodukter och metaller, väntas bli svag även nästa år, för att bli starkare 2004. En ökad internationell efterfrågan och en hög produktivitetökning både i år och nästa år innebär ändå att den genomsnittliga vinstandelen i industrin stabiliseras i år, för att därefter stiga något 2004. För tjänstebanschererna förutses vinstandelen minska något i år och nästa år, bl.a. beroende på en svag vinstutveckling i branschen företags-tjänster. För hela näringslivet förutses en viss ytterligare minskning av den genomsnittliga vinstandelen i år och därefter en ökning 2004 (se tabell 18 och diagram 104).

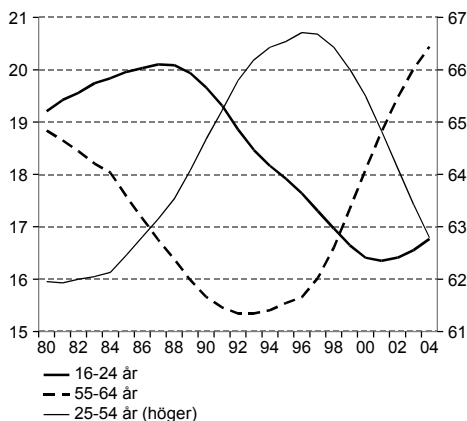
Arbetsmarknad, resursutnyttjande och priser

Tillväxten i den svenska ekonomin har varit svag under de senaste tre kvartalen. Den öppna arbetslösheten väntas stiga till 4,6 procent i år. Till detta bidrar både en minskad sysselsättning och färre personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Tillväxten bedöms dock stiga successivt under året och efterfrågan på arbetskraft ökar med viss eftersläpning. Sysselsättningen väntas åter öka 2004 samtidigt som arbetslösheten faller tillbaka något. Den reguljära sysselsättningsgraden beräknas uppgå till 77,5 procent 2004, vilket innebär att målet om 80 procents reguljär sysselsättning inte uppnås. Resursutnyttjandet är förhållandevis lågt och produktionsgapet blir negativt även 2004.

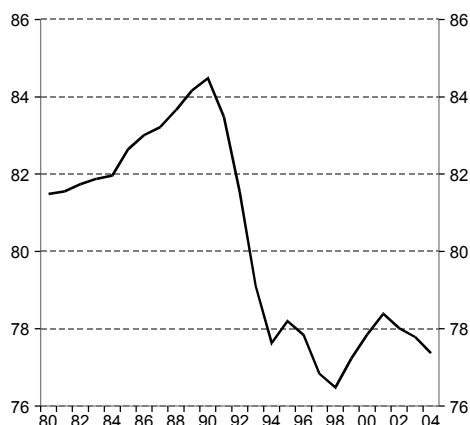
Löneökningstakten i näringslivet beräknas sjunka något i år till följd av den svaga efterfrågan på arbetskraft. När 2004 års stora avtalsrörelse inleds kommande höst, sker detta mot bakgrund av en dämpad arbetsmarknad. Avtalen bedöms därför ge något lägre löneökningar än i föregående stora avtalsrörelse 2001. Löneglidningen 2004 bedöms dock bli något högre än i år som en följd av den stigande sysselsättningen. Arbetskostnaderna ökar dock betydligt snabbare än timlönerna, i synnerhet i år, vilket främst beror på ökade kostnader för avtalsmässiga arbetsgivaravgifter. Arbetskostnaderna bedöms öka med över 4 procent per år i genomsnitt 2003–2004 trots det svaga konjunkturläget. En mer dämpad ökningstakt vore samhällsekonomiskt önskvärd och skulle förbättra utsikterna att nå målet om 80 procents sysselsättningsgrad.

Arbetskostnaderna i Sverige har ökat snabbare än i euroområdet sedan 1993. Sysselsättningen har ändå ökat och konkurrenskraften är fortfarande god. Detta förklaras av att den svenska produktivitetstillväxten varit betydligt högre i Sverige än i euroområdet samt att kronan har försvagats mot euron. Det finns dock inte några starka skäl att anta att produktiviteten i Sverige varaktigt kommer att öka snabbare än i euroområdet. Det finns heller inte orsak att räkna med en försvagning av kronan. Kronan har stärkts mot euron under det senaste året och väntas appreciera ytterligare.

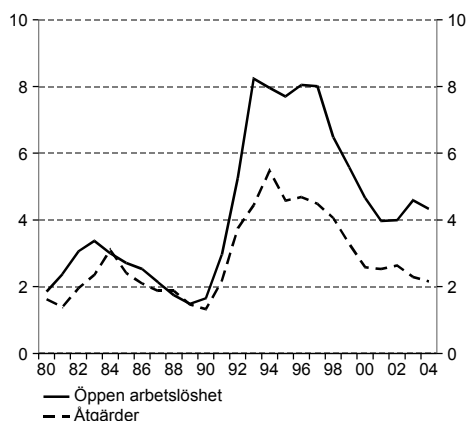
Tillfälligt höga el- och oljepriser har drivit upp inflationen under vintern men dessa väntas falla tillbaka under året. Samtidigt är det inhemska inflationstrycket lågt och den starkare kronan håller tillbaka importprisutvecklingen. UND1X-inflationen förutses därför underskrida 2 procent redan mot slutet av 2003.

Diagram 108 Befolkning i olika åldersgrupper
Procent av befolkningen

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 109 Arbetskraftsdeltagandet
Procent av befolkningen 16-64 år

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 110 Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder
Procent av arbetskraften

Källa: Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Arbetsmarknad

Arbetskraften ökar långsamt

Under 2003 och 2004 beräknas befolkningen i arbetsför ålder öka med sammanlagt 70 000 personer. Arbetskraftsdeltagandet sjunker dock till följd av förändrad ålderssammansättning och en fortsatt ökning av antalet sjukpensionärer (se diagram 108 och 109).

Antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskade mot slutet av förra året och fortsätter att minska förutsatt att nuvarande anslag och regler hålls oförändrade (se diagram 110). Som framgår av tabell 19 ger det minskade deltagandet i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder ett positivt nettobidrag till arbetskraftsutbudet med 0,3 procentenheter 2003 och 0,1 procentenheter 2004.

Tabell 19 Nettobidrag till arbetskraften från olika komponenter

Tusental personer, nivå, årlig procentuell förändring respektive bidrag i procentenheter

	2001	2001	2002	2003	2004
Arbetskraften	4 414	1,2	0,1	0,3	0,1
<i>Därav nettobidrag från:</i>					
Befolkning 16-64 år	5 632	0,7	0,8	0,8	0,8
Utbildningsåtgärder ¹	-87	-0,1	-0,1	0,3	0,1
Reguljär utbildning	-415	0,8	-0,2	-0,3	-0,4
Sjukpensionärer och sjukskrivna	-437	-0,5	-0,7	-0,4	-0,4
Avtalspensionärer	-80	0,1	0,2	0,0	0,0
Övriga ²	-279	0,2	0,1	0,0	0,0

¹ Arbetsmarknadspolitiska åtgärder utanför arbetskraften enligt AMS.

² I gruppen övriga ingår hemarbetande, lediga, personer som befinner sig utomlands m.m.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Mot bakgrund av ett ökande antal personer i de yngre åldersklasserna och den svaga konjunkturen förväntas fler söka sig till reguljär utbildning⁷. Kunskapslyftet, som avslutades vid årsskiftet, ersätts delvis av ett riktat statsbidrag som motsvarar 17 000 platser i kommunal vuxenutbildning och 7 000 platser på folkhögskolorna. Det ökande antalet personer i reguljär utbildning minskar arbetskraftsutbudet med 0,3 procent 2003 och ytterligare 0,4 procent 2004.

Även sjukpensioneringar och annan långtidssjukskrivning håller tillbaka arbetskraftsutbudet. I följd ökade antalet sjukpen-

⁷ Personer i reguljär utbildning definieras som personer som studerar på heltid exklusive personer i arbetsmarknadspolitikens utbildningsåtgärder.

sionärer med nästan 9 procent till 380 000 personer. Ökningen fortsätter framöver men i en avtagande takt. Ökningen av antalet sjukpensionärer och sjukskrivna utanför arbetskraften minskar arbetskraftsutbudet med 0,4 procent i år och ytterligare 0,4 procent nästa år.

Sjukskrivningarna bland personer i arbetskraften fortsatte att stiga i fjol. Men det finns tecken på ett trendbrott. Försäkringskassornas utbetalningar av sjukersättning ökar nu långsammare. Sjukfrånvaron bedöms minska svagt 2003–2004 (se diagram 111).

Sammantaget beräknas arbetskraftsutbudet stiga med 0,3 procent i år och 0,1 procent 2004, vilket är väsentligt lägre än befolkningstillväxten.

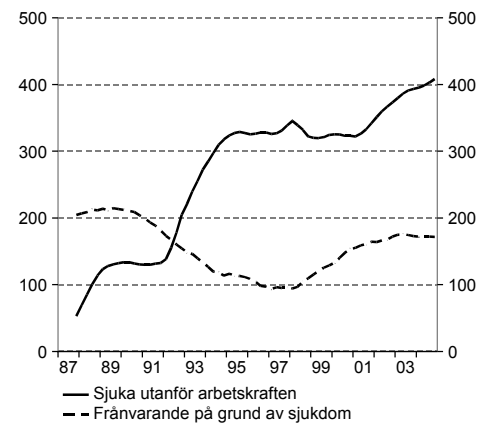
Efterfrågan på arbetskraft ökar först runt årsskiftet

Till följd av den svaga tillväxten sedan fjärde kvartalet 2000 minskade både antalet personer i arbete och medelarbetstiden i fjol (se tabell 20). Antalet arbetade timmar minskade kraftigt i näringslivet, samtidigt som det steg något i den offentliga sektorn. För hela ekonomin minskade antalet arbetade timmar med 1,2 procent. Sysselsättningen var emellertid oförändrad till följd av bl.a. ökad sjukfrånvaro.

Aktiviteten i ekonomin är fortfarande dämpad. Den relativt måttliga produktionsökningen i år bedöms kunna åstadkommas utan att näringslivet ökar sin arbetsstyrka. Produktiviteten beräknas öka med 2,1 procent, medan antalet arbetade timmar minskar med 0,7 procent. Företagens efterfrågan på arbetskraft ökar med viss fördröjning i förhållande till produktionen och antalet arbetade timmar bedöms börja stiga först i början av 2004. För helåret 2004 beräknas antalet arbetade timmar öka med 0,6 procent.

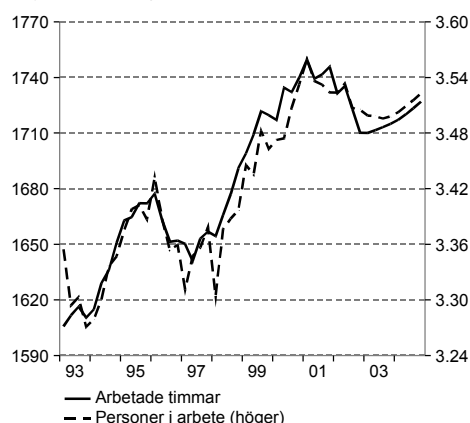
Nästa år innehåller fyra fler arbetsdagar jämfört med i år. En av dessa är skottdagen medan övriga tre beror på att fler helgdagar infaller på veckoslut. Detta drar upp medelarbetstiden och arbetade timmar tillfälligt, även om effekten på sysselsättningen motverkas av att semesterfrånvaron tenderar att stiga när helgdagar infaller på veckoslut.

Diagram 111 Sjuka i och utanför arbetskraften Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

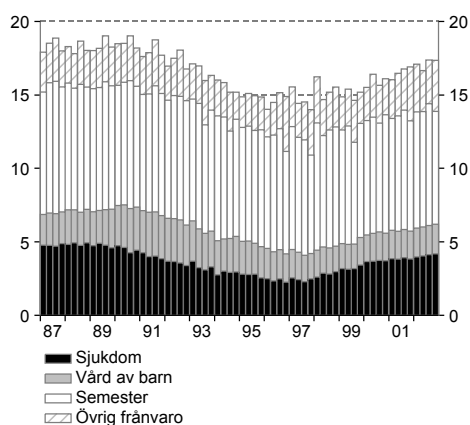
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 112 Arbetade timmar och personer i arbete
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

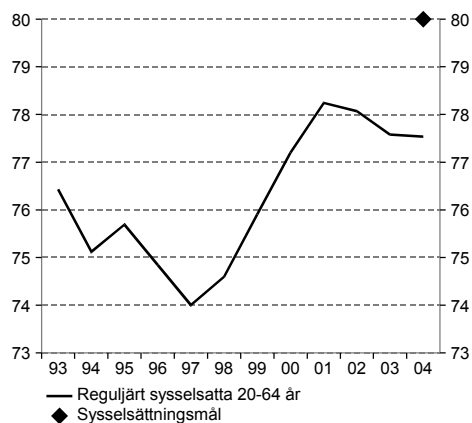
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Frånvaro
Procent av sysselsättningen, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 114 Regulerad sysselsättningsgrad
I procent av befolkningen i åldern 20-64 år

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 20 Sammanfattning av arbetsmarknadsprognosen

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2001	2001	2002	2003	2004
BNP ¹	2 267	1,1	1,9	1,4	2,9
Produktivitet		0,6	3,1	2,1	2,2
Antal arbetade timmar ²	6 966	0,5	-1,2	-0,7	0,6
Medelarbetstid, i arbete		-0,6	-0,6	-0,2	0,6
I arbete	3 538	1,2	-0,6	-0,6	-0,1
Frånvarande	701	5,9	3,6	1,0	2,4
Sysselsatta	4 239	1,9	0,1	-0,3	0,3
Arbetskraft	4 414	1,2	0,1	0,3	0,1
Öppen arbetslöshet ³	175	4,0	4,0	4,6	4,3
Personer i arbetsmarknads- politiska åtgärder ⁴	112	2,5	2,6	2,3	2,2
Reguljär sysselsättningsgrad ³		78,2	78,1	77,6	77,6

¹ Miljarder kronor.

² Miljoner timmar.

³ Nivå i procent av arbetskraften.

⁴ Andel sysselsatta av befolkningen i åldern 20-64 år, exklusive personer i arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsprogram.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Den underliggande konjunkturbilden framträder vid en justering för antalet arbetsdagar. Medelarbetstiden för personer i arbete skulle då fortsätta att minska i år men stiga under 2004 i takt med att efterfrågan på arbetskraft ökar. Den låga efterfrågan på arbetskraft i år medför att antalet personer i arbete minskar relativt kraftigt för att därefter stiga något nästa år (se diagram 112).

Frånvaro från arbetet på grund av sjukdom bedöms minska svagt under prognosåren. Annan frånvaro som t.ex. semester, föräldradighet och studier väntas däremot vara oförändrad, förutom den tillfälliga uppgången 2004. Sammantaget minskar därmed sysselsättningen 0,3 procent 2003 och stiger 0,3 procent 2004.

Sysselsättningsmålet uppnås inte

Regeringens och riksdagens mål är att 80 procent av befolkningen mellan 20 och 64 år ska vara reguljärt sysselsatta 2004. Som reguljärt sysselsatt räknas inte de personer som är sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Förra året var ungefär 4,09 miljoner personer i denna åldersgrupp reguljärt sysselsatta, vilket motsvarar en sysselsättningsgrad på 78,1 procent. Under 2004 bedöms sysselsättningsgraden minska till 77,6 procent. Därmed underskrids målet med ca 128 000 personer (se diagram 114).

Att sysselsättningsgraden faller 2002 och 2003 beror främst på den svaga konjunkturen. I ett något längre perspektiv påverkas sysselsättningsgraden i stor utsträckning av förändringar i befolkningens ålderssammansättning eftersom sysselsättningsgraden är lägre i de yngsta och äldsta åldersgrupperna (se diagram

115). Sådana demografiska sammansättningseffekter beräknas i sig medföra att sysselsättningsgraden minskar med 0,1 procentenheter per år under de närmaste åren. Den demografiska utvecklingen kommer alltså att göra det allt svårare att uppnå 80 procents sysselsättningsgrad.

Arbetslösheten ökar under hela 2003

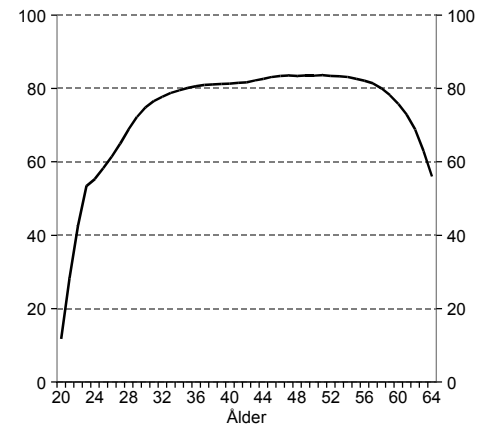
Den öppna arbetslösheten var 4,3 procent i februari, justerat för normala säsongvariationer. Arbetslösheten bedöms stiga successivt i år, framför allt beroende på att sysselsättningen minskar men också på grund av att färre personer beräknas delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Sysselsättningen börjar återhämta sig första kvartalet 2004 och arbetslösheten sjunker successivt tillbaka till drygt 4 procent i slutet av året (se diagram 116) För helåren 2003 och 2004 bedöms den öppna arbetslösheten uppgå till 4,6 respektive 4,3 procent.

Den s.k. utvidgade arbetslösheten definieras som öppen arbetslöshet plus latent arbetssökande och används bl.a. i samband med Konjunkturinstitutets beräkning av den svenska ekonomins produktionsgap. Latent arbetslösa är personer som kan och vill arbeta men som inte uppfyller AKU:s definition på arbetslöshet.⁸ Ungefär 45 procent av denna grupp var heltidsstuderande under 2002. Många av dessa deltar i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder. Under prognosperioden, då antalet platser för utbildningsåtgärder bedöms sjunka, minskar också antalet heltidsstudenter i gruppen latent arbetssökande i motsvarande utsträckning (se diagram 117). Den andra gruppen av latent arbetssökande utgörs av personer som kan och vill arbeta men som inte sökt arbete under mätveckan. Denna grupp minskar vanligtvis när arbetsmarknadsläget förbättras eftersom många då börjar söka arbete och därmed övergår till sysselsättning eller öppen arbetslöshet.

Den sammantagna gruppen latent arbetssökande bedöms vara ungefär konstant 2003 och 2004. Vid ovan beskriven utveckling av den öppna arbetslösheten innebär detta att den utvidgade arbetslösheten ökar till 7,3 procent i år och faller tillbaka till 7,0 procent 2004.

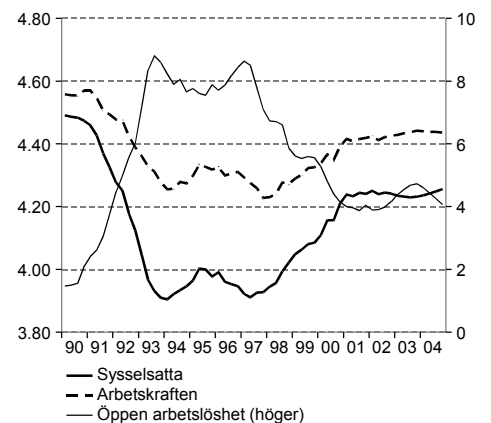
⁸ Arbetslösa omfattar personer i arbetskraften som inte var sysselsatta under mätveckan men ville och kunde arbeta och även sökt arbete under de senaste fyra veckorna. Heltidsstuderande antas inte kunna ta ett arbete på kort varsel och räknas därför inte som arbetslösa, även om övriga kriterier är uppfyllda, utan anses vara utanför arbetskraften.

Diagram 115 Sysselsättningsgrad i olika åldrar
Procent

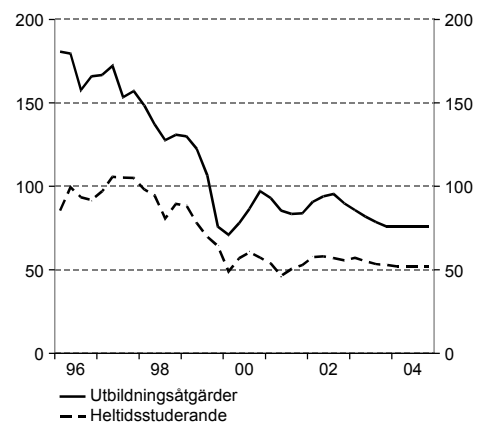
Anm. Tre ålders glidande medelvärde.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 116 Sysselsatta, i arbetskraften och arbetslösa
Miljoner respektive procent av arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

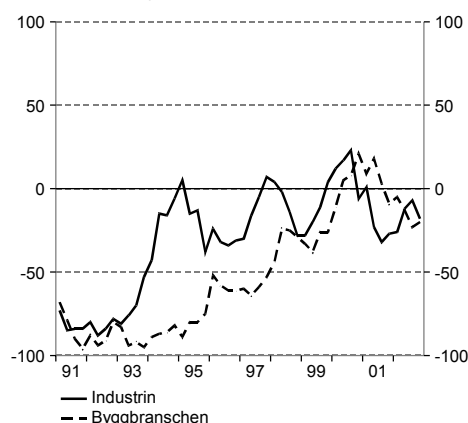
Diagram 117 Utbildningsåtgärder och heltidsstuderande latent arbetssökande
Tusental

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Trång sektor: industri och byggbranschen

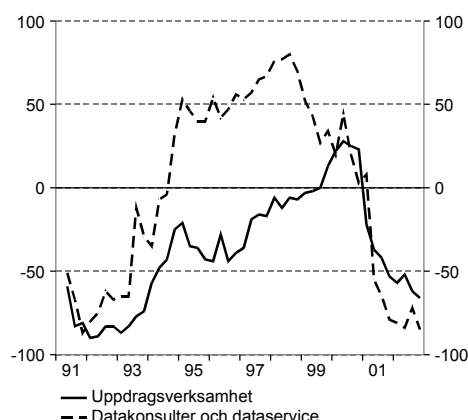
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Netttotal = utbudsrestriktioner – efterfrågerestriktioner.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Trång sektor: uppdragsverksamhet och datakonsulter

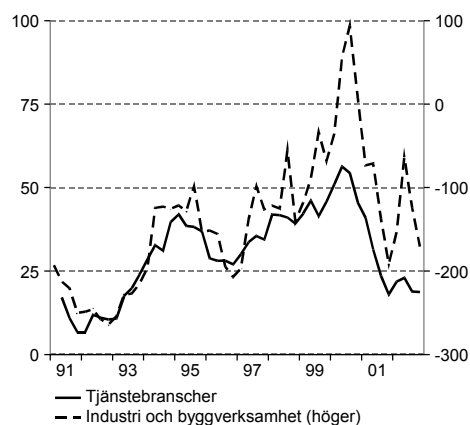
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Netttotal = utbudsrestriktioner – efterfrågerestriktioner.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 120 Sammanvägt bristtal för tjänstebranscherna samt industri och byggverksamhet

Procent respektive index 1976 kvartal 3 = 100, kvartalsvärden

Anm. Med bristtal menas andelen företag som uppger att de har brist på arbetskraft.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Resursutnyttjande

Fortsatt lågt resursutnyttjande i näringslivet

Näringslivets produktion begränsas för närvarande främst av bristen på efterfrågan och inte tillgången på arbetskraft eller andra produktionsfaktorer. Det framgår framför allt av Konjunkturbarometern, där såväl industrin, byggbranschen som tjänstenäringarna uppger att efterfrågan utgör det största hindret för ökad produktion.⁹ Efterfrågeläget förefaller vara särskilt svagt inom tjänstebranscherna där det bedöms vara lika besvärande som i början av 1990-talet (se diagram 118 och 119).

Det förhållandevis låga kapacitetsutnyttjandet och den låga andelen företag med brist på arbetskraft (se diagram 120) är förenligt med att sysselsättningen minskar i år. I början av 2004 stiger efterfrågan på arbetskraft då situationen på arbetsmarknaden ljusnar något. Några större brist- eller matchningsproblem bedöms dock inte uppkomma under prognosperioden.

Negativt produktionsgap 2003–2004

Synen på resursutnyttjandet i ekonomin kan sammanfattas med hjälp av det s.k. produktionsgapet. Produktionsgapet definieras som skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, dvs. den nivå på produktionen som är förenlig med stabil inflation. Utvecklingen av den potentiella produktionen sammanfattas i tabell 21.

Tabell 21 Potentiell sysselsättning och produktion

Nivå, 1000-tal respektive årlig procentuell förändring

	2001	2001	2002	2003	2004
Arbetskraft	4 414	1,2	0,1	0,3	0,1
Latent arbetssökande ¹	125	-0,1	0,1	-0,0	-0,1
Potentiell sysselsättning	4 245	1,1	0,2	0,3	-0,0
Potentiell medelarbetstid		-0,8	-0,8	-0,6	-0,3
Potentiellt arbetade timmar ²	6 990	0,2	-0,6	-0,3	-0,3
Potentiell arbetsproduktivitet		2,5	2,8	2,4	2,3
Potentiell produktion		2,7	2,2	2,1	2,0

¹ Bidrag till utvidgad arbetskraft.

² Miljoner timmar.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den potentiella produktionen bestäms av tillgången på arbetskraft, arbetsmarknadens funktionssätt, produktiviteten och kapitalstocken. Det utvidgade arbetskraftsutbudet, som utöver fak-

⁹ Svaren redovisas som netttotal, dvs. differensen mellan andelen företag som svarar att utbudet respektive efterfrågan är det största hindret för ökad produktion. Ett lågt netttotal indikerar att efterfrågan är låg och att trycket på löner och priser kan väntas vara dämpat.

tiskt arbetskraftsutbud även inkluderar latent arbetsökande, stiger under 2003. Därmed stiger också den potentiella sysselsättningen. Den trendmässiga medelarbetstid beräknas dock falla, vilket innebär att antalet potentiellt arbetade timmar minskar med 0,3 procent såväl 2003 som 2004 (se tabell 21). Den potentiella arbetsproduktiviteten ökar dock med ca 2,3 procent. Mot den bakgrunden växer den potentiella produktionen med cirka 2 procent per år.

Produktionsgapet kan delas upp i ett arbetsmarknadsgap och ett produktivitetsgap. Arbetsmarknadsgapet bestäms av skillnaden mellan faktisk och potentiell medelarbetstid samt faktisk och potentiell sysselsättning. Arbetsmarknadsgapet avspeglar därmed resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Potentiell sysselsättning definieras som det utvidgade arbetskraftutbudet minus jämvikt-nivån för utvidgad arbetslöshet som under 2001–2004 bedöms uppgå till 6,5 procent. Den utvidgade arbetslösheten beräknas bli 7,3 procent i år och 7,0 procent nästa år, vilket innebär ett arbetsmarknadsgap på $-0,8$ procent respektive $-0,3$ procent.

Produktivitetsgapet avspeglar skillnaden mellan faktisk och potentiell total faktorproduktivitet, dvs. den konjunkturella delen i produktiviteten, och bedöms vara svagt positivt nästa år (se diagram 121). Det sammantagna produktionsgapet är därmed svagt negativt 2004.

Konjunkturinstitutets samlade bedömning av resursutnyttjandet stöds också av den ekonometriska skattade SVAR-modellen som presenterades i föregående rapport (se diagram 122 och tabell 22).¹⁰ Sammantaget bedöms resursutnyttjandet vara förhållandevis lågt under hela prognosperioden, vilket ger en återhållande effekt på pris- och löneutvecklingen.

Tabell 22 Produktionsgap

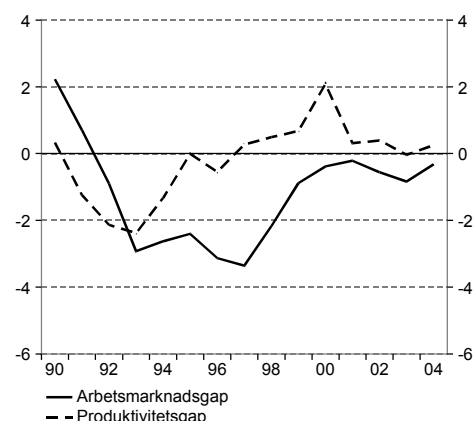
Procent av potentiell BNP och procent

	2001	2002	2003	2004
Faktisk BNP-tillväxt	1,1	1,9	1,4	2,8
Arbetsmarknadsgap	-0,2	-0,6	-0,8	-0,3
Produktivitetsgap	0,3	0,4	-0,0	0,2
Produktionsgap	0,1	-0,2	-1,0	-0,1
Produktionsgap enligt SVAR-modellen	-0,2	-0,8	-1,0	-0,3

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Arbetsmarknad och produktivitetsgap

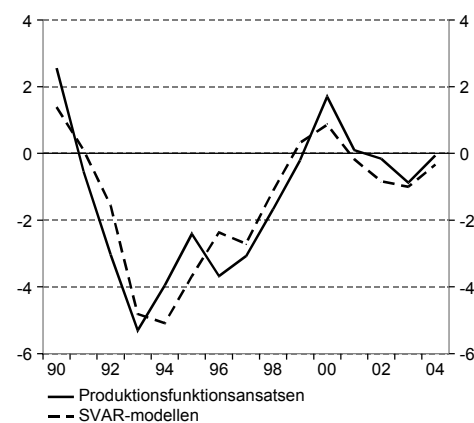
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 122 Produktionsgap

Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

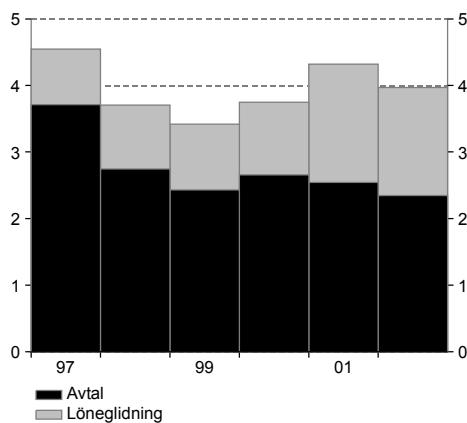
¹⁰ Modellen beskrivs i fördjupningsrutan "En metod för att simultant beräkna jämviktsarbetslöshet, produktionsgap och strukturellt sparande" i *Konjunkturläget* december 2002, www.konj.se. Se även Hjelm, Göran *Simultaneous Determination of NAIRU, Output Gaps and Structural Budget Balances: The Swedish Evidence*. Working Paper No. 81, 2003, Konjunkturinstitutet, www.konj.se.

Löner och arbetskostnader

Löneökningstakten dämpas

Löneökningarna dämpades i fjol till följd av det något svagare arbetsmarknadsläget och ett lägre kapacitetsutnyttjande inom företagen. I ekonomin som helhet ökade timlönerna med 4,0 procent. Av ökningen beräknas 2,4 procentenheter vara avtalsenliga löneökningar, medan 1,6 procentenheter utgörs av löneglidning (se tabell 23 och diagram 123). Avgränsningen mellan avtalsenliga löneökningar och löneglidning är dock något flytande, eftersom avtalen numera innehåller mer lokal lönebildning och fler sifferlösa centrala avtal än tidigare. Det var framför allt tjänstemän i industrin och vissa tjänstenäringsar, samt kommunalanställda, som hade en relativt hög löneökningstakt.

Diagram 123 Timlöneutveckling, avtal och löneglidning
Årlig procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

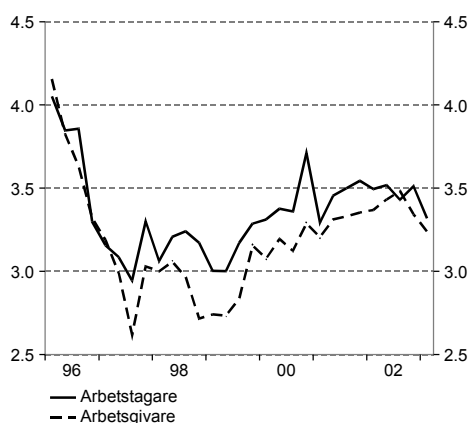
Tabell 23 Timlön och arbetskostnad

Årlig procentuell förändring

	2001		2002	
	Lön	Avtal	Lön	Avtal
Timlön				
Industri	3,7	2,7	4,0	2,5
Bygg	4,9	2,8	3,7	2,7
Tjänstenäringsar	4,4	2,1	3,7	2,2
Näringsliv	4,2	2,3	3,8	2,3
Kommuner	4,9	3,4	4,4	2,6
Stat	4,2	2,0	3,9	2,0
Totalt	4,3	2,5	4,0	2,3
Arbetskostnad				
Näringsliv AKI	4,8		4,1	
NR	7,1		6,9	
Totalt NR	6,4		6,0	

Källor: Medlingsinstitutet, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Löneförväntningar under de kommande två åren
Procent per år

Källa: Prospera Research AB.

Arbetskostnadsindex (AKI) för näringslivet ökade med 4,1 procent 2002. I detta mått ingår, förutom timlön, även lön för inte arbetad tid som exempelvis helglön, sjuklön och semesterlön. Dessutom ingår kostnader för andra kontanta ersättningar samt kostnader för lagstadgade och avtalade arbetsgivaravgifter. Syftet med AKI är att i möjligaste mån mäta näringslivets verkliga arbetskostnad.

Ett annat mått på arbetskostnaden per timme är kvoten mellan nationalräkenskapernas (NR) lönesummor och antalet arbetade timmar. I NR:s arbetskostnad ingår, utöver de som inkluderas i AKI, flera andra typer av lönetillägg. Som exempel kan nämnas ackordsersättning, bonus och provision. En annan skillnad är att NR:s arbetskostnad baseras på företagens skatteredovisningar, medan AKI baseras på en månatlig enkätundersökning riktad till företagen. Således påverkas NR:s ökningstal också av periodiseringseffekter. Arbetskostnaderna per timme enligt

nationalräkenskaperna ökade i fjol med 6,9 procent för näringslivet och 6,0 procent för hela ekonomin.

Avtalsrörelsen 2004

Under våren 2004 löper avtalen ut för större delen av arbetsmarknaden, och redan under hösten 2003 inleds den nya avtalsrörelsen. Liksom 2001 är utgångspunkten att industriavtalet sluts först och blir normgivande för övriga avtalsområden. Mycket tyder dock på att det blir svårare än tidigare att samordna kraven på arbetstagersidan. Uppsägningen av Kommunals avtal för 2003 har skapat osäkerhet och en viss oenighet i de fackliga leden, vilket utgör en riskfaktor i den kommande avtalsrörelsen. Ett alltför högt avtal för Kommunal i år riskerar att leda till kompensationskrav från andra grupper på arbetsmarknaden.

En annan osäkerhetsfaktor i avtalsrörelsen är höstens folkomröstning om ett svenskt deltagande i EMU. För en utförlig analys av lönebildningen vid ett eventuellt inträde i den monetära unionen, se "Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2002".¹¹

Avtalen 2001 slöts under till synes gynnsamma konjunkturut-sikter. Sysselsättningen hade uppvisat betydande ökningarna tre år i rad. Konjunkturbilden är betydligt svagare i nuläget, med fallande sysselsättning och ökad arbetslöshet. Inflationen har dock varit högre än Riksbankens mål de senaste två åren och förväntas överstiga målet även i år. Detta kan jämföras med perioden 1997–2000 då inflationen var lägre än Riksbankens mål. Arbetsgivar- och arbetstagarorganisationernas inflationsförväntningar på ett års sikt är nu ca 0,4 procentenheter högre än under våren 2001. Inflationen påverkas emellertid för närvarande av tillfälligt höga energipriser och väntas falla successivt under året. I slutet av 2003 bedöms KPI-inflationen åter vara under 2 procent, och därmed väntas också inflationsförväntningarna falla tillbaka. Löneförväntningarna hos arbetsmarknadens parter är nu också lägre än de var 2001 (se diagram 124).

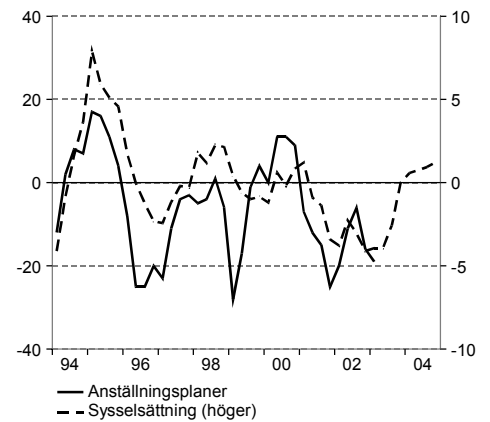
Avtalsrörelsen 2001 underlättades av att inkomstskatten sänktes 2000–2002, vilket bidrog till betydande ökningarna av den disponibla inkomsten. Inga sådana skattelättnader är dock att vänta framöver utan i stället har kommunalskatten höjts 2003 och förväntas öka även 2004.

Den sammantagna effekten av ovanstående faktorer bedöms bli att avtalsrörelsen 2004 resulterar i något lägre löneökningar än avtalsrörelsen 2001.

Svaga timlöneökningar i näringslivet

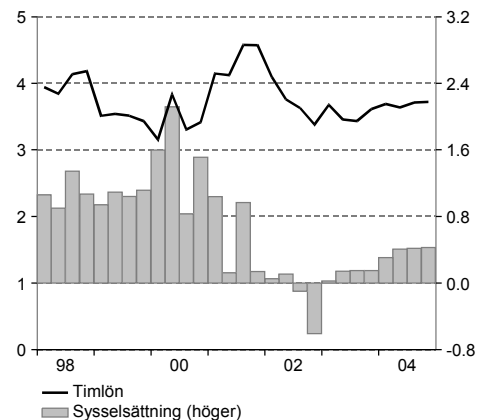
Industrin och tjänstebranscherna har de senaste månaderna uppvisat en något starkare utveckling än under 2002. Orderingången har

Diagram 125 Anställningsplaner och sysselsättning i industrin
Nettototal respektive procentuell förändring, kvartalsvärden

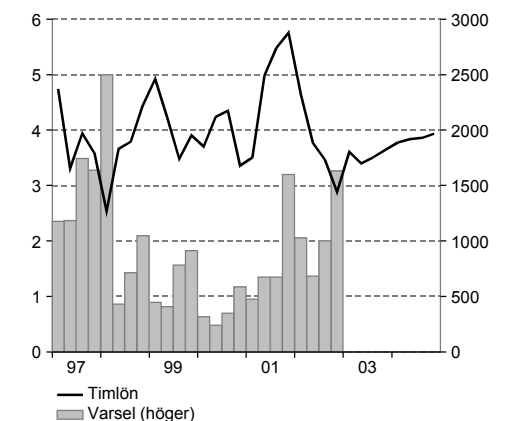
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Timlön och sysselsättning i tjänstebranscherna
Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

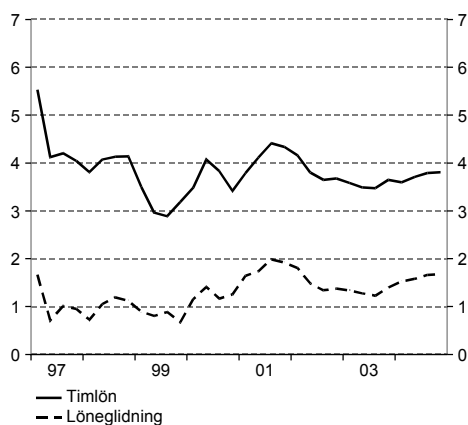
Diagram 127 Timlön och varsel i byggbranschen
Årlig procentuell förändring respektive tusental, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Arbetsmarknadsstyrelsen

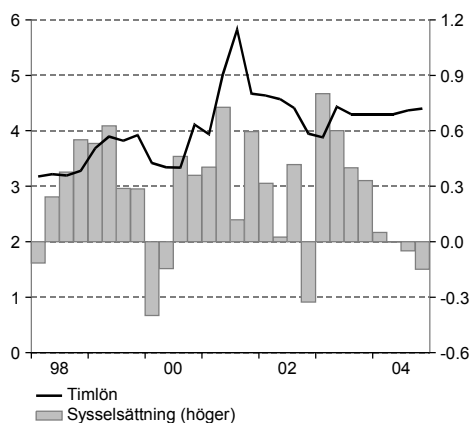
¹¹ Konjunkturinstitutet, www.konj.se.

Diagram 128 Timlön i näringslivet
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

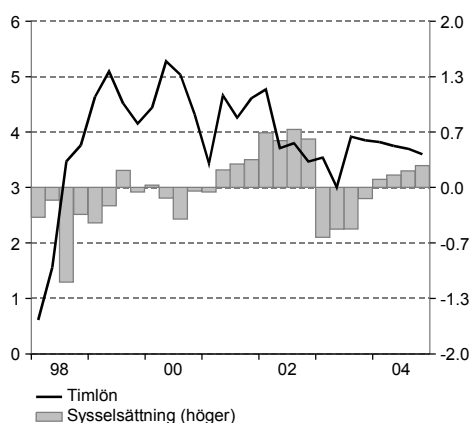
Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Timlön och sysselsättning i kommunerna
Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 Timlön och sysselsättning i staten
Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

stärkts enligt Konjunkturbarometern och branscherna är optimistiska inför andra kvartalet i år. Trots detta är anställningsplanerna i industrin negativa och ytterligare personalnedskärningar förutses under 2003. Nästa år beräknas sysselsättningen öka i såväl industrin som tjänstebranscherna (se diagram 125 och 126). Även i byggbranschen har sysselsättningen sjunkit under slutet av 2002. Varslen är relativt höga och anställningsplanerna i branschen är fortsatt svaga för innevarande år till följd av minskat byggande (se diagram 127). Först under 2004 förväntas byggandet, och därmed även sysselsättningen, öka igen.

För *näringslivet* som helhet väntas resursutnyttjandet sjunka i år. Den svaga arbetsmarknaden bedöms ge en fortsatt avmattning i löneökningstakten jämfört med i fjol (se diagram 128). För helåret 2003 beräknas timlöneökningarna uppgå till 3,5 procent (se tabell 24). Den successiva konjunkturåterhämtningen medför att löneökningstakten stiger till 3,7 procent 2004.

Tabell 24 Timlön och avtal

Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003		2004	
	Lön	Lön	Lön	Avtal	Lön	Avtal
Industri	3,7	4,0	3,6	2,2	3,8	2,2
Bygg	4,9	3,7	3,5	2,3	3,9	2,3
Tjänstenäringsar	4,4	3,7	3,5	2,2	3,7	2,1
Näringsliv	4,2	3,8	3,5	2,2	3,7	2,1
Kommuner	4,9	4,4	4,2	3,1	4,3	3,3
Stat	4,2	3,9	3,6	1,6	3,7	2,2
Totalt	4,3	4,0	3,7	2,4	3,8	2,4

Källa: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Kommunernas löner ökar snabbt

Lönerna i *kommunerna* väntas fortsätta att öka snabbt under 2003. Den kommunala sysselsättningen ökade starkt i fjol och fortsätter att öka i år (se diagram 129), bl.a. till följd av det tillfälliga sysselsättningsstödet. Samtidigt råder det brist på arbetskraft inom ett flertal kommunala verksamhetsområden. Kommunalarbetsareförbundet sade i höstas upp sitt avtal och omförhandlingar pågår för närvarande. Kommunernas ekonomi är ansträngd, vilket gör att det nya avtalet bedöms bli marginellt högre än det tidigare. Sammantaget väntas timlönerna i kommunerna stiga med 4,2 procent 2003 och 4,3 procent 2004.

Sysselsättningen i *staten* har ökat under 2002, men utvecklingen väntas liksom för näringslivet mattas av under 2003. Den avtagande efterfrågan på arbetskraft förväntas resultera i timlöneökningar om 3,6 procent för 2003 (se diagram 130). Under 2004 väntas den statliga sysselsättningen öka något samtidigt som löneökningstakten stiger marginellt.

Totala timlöneökningarna mattas av

Sammanfattningsvis innebär prognosen att timlönerna i hela ekonomin ökar med 3,7 procent i år, vilket är något lägre än under 2001 och 2002 men lika högt som under högkonjunkturåret 2000 (se diagram 131). De avtalsenliga löneökningarna beräknas bidra med 2,4 procentenheter medan löneglidningen uppgår till 1,3 procentenheter. Under 2004 stiger kapacitetsutnyttjandet och sysselsättningen, varvid timlönerna beräknas öka med 3,8 procent.

Konsumentreallönen, dvs. nominell lön deflaterad med konsumentprisindex, ökar med 1,3 procent i år och 2,3 procent nästa år (se diagram 132).

Höga arbetskostnadsökningar 2003

Arbetskostnaden per timme, mätt som arbetskostnadsindex (AKI) i näringslivet, beräknas öka med 4,4 procent under 2003, vilket är 0,3 procentenheter högre än under 2002 trots att timlönerna ökar långsammare (se tabell 25 och diagram 133). Förklaringen är att de avtalsenliga arbetsgivaravgifterna för såväl arbetare som tjänstemän ökar. Effekten bedöms bli att de övriga lönekostnaderna bidrar med 0,9 procentenheter till arbetskostnadsökningen. Även 2004 bedöms de övriga lönekostnaderna stiga, om än marginellt.

Tabell 25 Arbetskostnad per timme

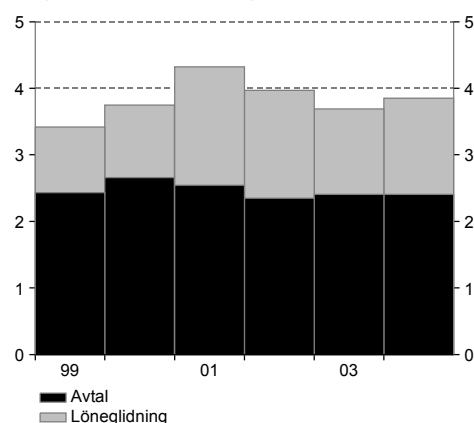
Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004
AKI näringsliv	4,8	4,1	4,4	3,9
NR näringsliv	7,1	6,9	4,9	3,9
NR totalt	6,4	6,0	4,7	4,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Arbetskostnaderna i näringslivet enligt NR väntas öka med 4,9 procent i år och 3,9 procent nästa år (se tabell 25 och diagram 134). Målet om 80 procents sysselsättningsgrad nås emellertid inte 2004. För att målet åtminstone på sikt ska kunna uppnås krävs ett tillräckligt högt och flexibelt arbetsutbud, vilket ställer stora krav på arbetsmarknads-, utbildnings-, social- och hälsopolitiken. Dessutom krävs att arbetskostnaderna under de närmaste åren ökar långsammare än i prognosen. Mot bl.a. den bakgrunden är det Konjunkturinstitutets bedömning att en samhällsekonomiskt lämplig ökningstakt för arbetskostnaderna under de närmaste åren uppgår till 3,5 procent. Det är viktigt att betona att denna ökningstakt förutom avtalade löneökningar och löneglidning, även inkluderar bl.a. ändrade lagstiftade och avtalade kollektiva avgifter, arbetstidsförkortningar samt förändring-

Diagram 131 Timlöneutveckling, avtal och löneglidning
Årlig procentuell förändring

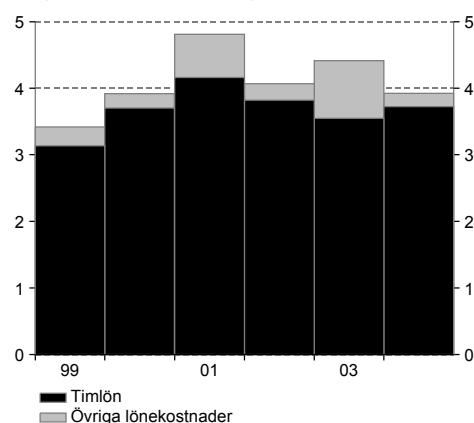
Källor: Konjunkturinstitutet och Medlingsinstitutet.

Diagram 132 Nominell lön och konsumentreallön
Årlig procentuell förändring, halvårsvärden

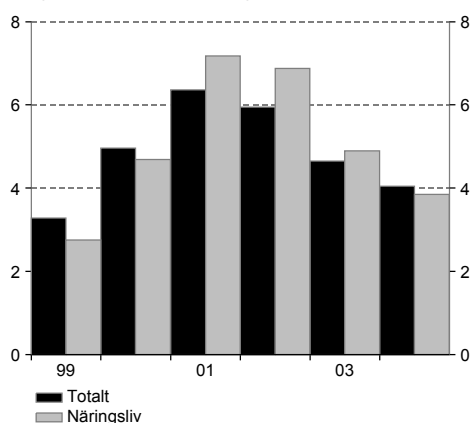
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Arbetskostnadsindex (AKI) i näringslivet
Årlig procentuell förändring

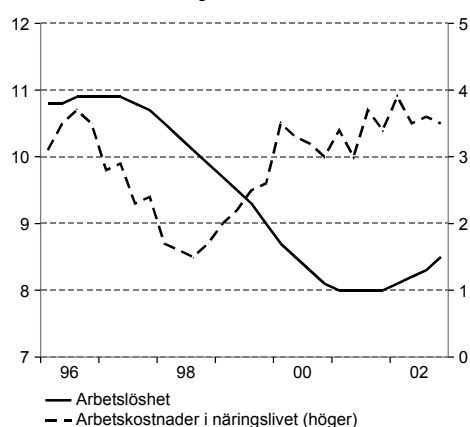
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 Arbetskostnad (NR) totalt och i näringslivet
Arlig procentuell förändring

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 135 Euroområdet: Arbetskostnader och arbetslöshet
Procentuell förändring

Anm. Arbetskostnad per timme för euroområdet avser hela ekonomin exkl. jordbruk, offentlig förvaltning, utbildning och hälsovård.
Källa: Eurostat.

Diagram 136 Relativt konsumentpris, producentpris och enhetsarbetskostnad
Index 1990=100

Källor: OECD, ECB, Ecwin och Konjunkturinstitutet.

av arbetsgivarnas kostnader för sjukskrivning och rehabilitering.

Måttliga arbetskostnadsökningar i euroområdet

Arbetskostnaden inom näringslivet i euroområdet ökade med i genomsnitt 3,7 procent under de tre första kvartalen 2002 (se diagram 135). Kostnadsökningarna i euroområdet bedöms avta något 2003 och 2004 som en följd av den svaga ekonomiska utvecklingen med färre vakanser och en stigande arbetslöshet. Dessutom kan en lägre inflation väntas bidra till mer dämpade lönekrav. Under de kommande två åren bedöms arbetskostnaderna inom näringslivet att öka med ca 3,5 procent i euroområdet. De svenska arbetskostnaderna fortsätter alltså att öka snabbare än euroområdets.

Ett vanligt mått på olika länders konkurrenskraft är arbetskostnaden per producerad enhet i gemensam valuta. Detta mått tar hänsyn till arbetskostnads-, produktivets- och växelkursutvecklingen. De relativa enhetsarbetskostnaderna i Sverige jämfört med euroområdet föll kraftigt 1992–1993 i samband med att kronan försvagades. Jämfört med mitten av 1990-talet har det relativa kostnadsläget ökat men det är alltjämt väsentligt lägre än nivån 1990 (se diagram 136). Ett skäl till att kostnadsläget inte har försämrats påtagligt är att kronan deprecierade med drygt 15 procent, mätt i effektiva termer, mellan 1996 och 2002. Därutöver har en förhållandevis snabb svensk produktivitetstillväxt bidragit till att hålla nere det relativa kostnadsläget.¹² De högre arbetskostnadsökningarna i Sverige tillsammans med en fortsatt appreciering av kronan innebär att enhetsarbetskostnaderna bedöms öka snabbare i Sverige än i euroområdet 2003–2004.

Inflation

Utbudsstörningar bidrog till hög inflation

KPI-inflationen har stigit snabbt under vintern och uppgick i februari till 3,4 procent. Uppgången i elpriserna under de senaste månaderna beror på den regnfattiga hösten samt kylan under december och januari, vilka drev upp priset på elbörsen kraftigt. Detta har också medfört att elpriset i konsumentledet stigit påtagligt, vilket bidrog med 1,2 procentenheter till KPI-inflationen i februari. Uppgången i oljepriset förklaras av Irakkonflikten och strejken i Venezuela.

¹² Dem genomsnittliga produktivetsökningen mätt per anställd i näringslivet, var i genomsnitt i Sverige 2,4 procent och i euroområdet 0,9 procent under perioden 1996–2002. Produktivetsökningen i Sverige mätt per arbetad timme var i genomsnitt 2,9 procent.

Utvecklingen liknar den under våren 2001, då inflationen ökade till följd av tillfälligt höga priser på el och vissa livsmedelsprodukter. En viktig skillnad, jämfört med 2001, är att inflationsuppgången då delvis även hängde samman med ett relativt ansträngt resursutnyttjande och ett successivt stigande kostnadstryck. Prisuppgången 2001 berörde därför fler varor, medan den nu är koncentrerad till el och olja. I nuläget är istället det underliggande inflationstrycket lågt till följd av den svaga tillväxten och låga resursutnyttjandet.

Ett sätt att beräkna underliggande inflation är att exkludera vissa varugrupper som bedöms avvika från den allmänna inflationstrenden, i synnerhet om detta är en följd av utbudsstörningar (se diagram 137). Man kan också beräkna mått på den underliggande inflationen med olika statistiska metoder. Ett sätt är att exkludera de varugrupper vars priser ökat mest respektive minst och beräkna ett centrerat medelvärde. En annan statistisk metod är att vikta om KPI så att varugrupper med kraftiga prisfluktuationer ges en lägre vikt än varugrupper med en mer stabil prisutveckling (se diagram 138).

Under 2000 och början av 2001 var KPI-inflationen relativt stabil men ökade kraftigt och oväntat i april 2001. De underliggande måtten ökade dock successivt redan under 2000. Det inflationstryck som byggdes upp under 2000 doldes i KPI-inflationen av negativa tillfälliga effekter men framträder tydligare i de statistiska måtten på underliggande inflation. Inflationsuppgången under de senaste månaderna förefaller dock inte ha satt några nämnvärda spår i de underliggande måtten. Slutsatsen är att uppgången 2001 delvis hängde samman med ett ansträngt resursutnyttjande medan uppgången de senaste månaderna har orsakats av tillfälliga utbudsfaktorer.

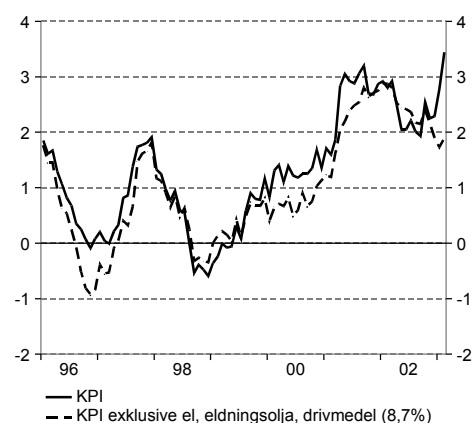
För att ge en mer rättvisande jämförelse mellan olika länders inflationstakt används ofta det s.k. harmoniserade konsumentprisindexet, HIKP. I detta index exkluderas bl.a. räntekostnader för egna hem. HIKP-inflationen var under större delen av 2002 lägre i Sverige än i euroområdet. De tillfälligt höga elpriserna har dock medfört att HIKP inflationen i Sverige återigen är högre (se diagram 139).

Lågt underliggande inflationstryck

Den inhemska underliggande s.k. UNDINH-inflationen avspeglar inhemskt genererade prisökningar och mäts som förändringen i KPI exklusive räntekostnader, förändrade indirekta skatter samt i huvudsak importerade varor och tjänster. UNDINH-inflationen dämpades betydligt under 2002 från 5,0 procent i januari till strax under 3,0 procent mot slutet av året.

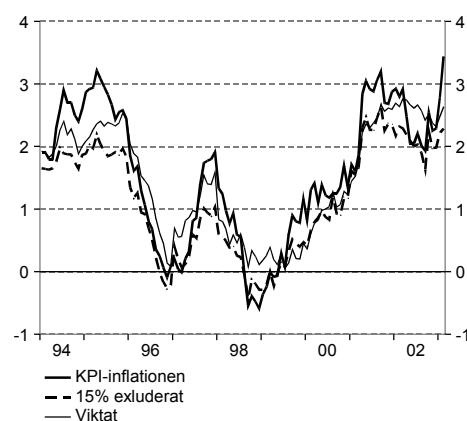
Under de kommande två åren väntas det låga resursutnyttjandet bidra till ett svagt efterfrågetryck på inflationen. Tillväxten

Diagram 137 KPI exklusive vissa varor
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

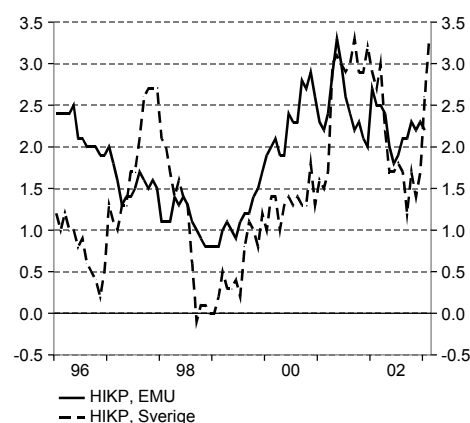
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Underliggande inflationsmått
Procent

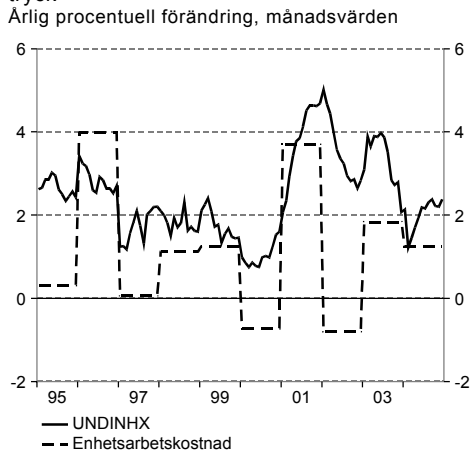
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 HIKP
Procent

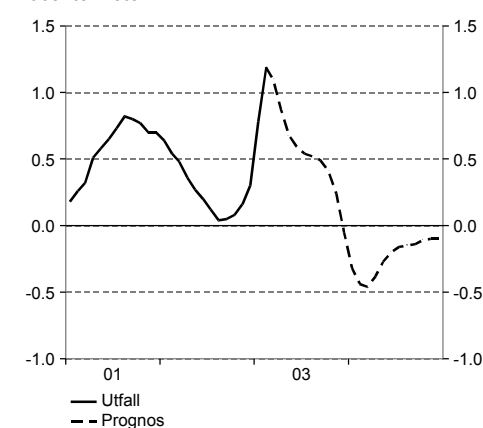
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Inhemsk inflation och kostnadsstryck

Anm. Enhetsarbetskostnad för industri-, el- och tjänstebranscherna.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 Elprisets bidrag till KPI-inflationen

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 142 Importpriser i producent- och konsumentled

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

blir låg 2003 och produktionsgapet är negativt under hela prognosperioden (se diagram 122).

Hyrorna, som har en vikt på ca 25 procent i UNDINHX, beräknas stiga med 3,0 procent 2003 och 2,2 procent 2004. Prognosen är något uppreviderad, jämfört med bedömningen i december, främst till följd av högre el- och oljepriser.

Tjänstepriserna väger också tungt i UNDINHX och antas följa utvecklingen av enhetsarbetskostnaderna. Dessa bedöms öka med 1,8 respektive 1,3 procent 2003–2004, vilket bidrar till ett relativt lågt inhemskt inflationstryck (se diagram 140).

Elpriserna i konsumentledet bidrog med 1,5 procentenheter till UNDINHX-inflationen i februari. Elpriserna bedöms emellertid sjunka tillbaka under våren och sommaren. Bidraget till inflationen blir därmed negativt under hösten 2003 och större delen av 2004 (se diagram 141).

Sammantaget förväntas den inhemska inflationen börjar falla tillbaka inom några månader och uppgå till 2 procent i genomsnitt 2004.

Tabell 26 Inhemsk inflation (UNDINHX)

Årlig procentuell förändring. Årsgenomsnitt

	2002	2003	2004
BNP	1,9	1,4	2,8
Produktionsgap ¹	-0,2	-0,9	-0,1
ULC	-0,8	1,8	1,3
Hyror	2,6	3,0	2,2
EL	6,7	14,8	-5,7
UNDINHX	3,5	3,3	2,0

¹ Procent av potentiell BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Importerad inflation

Under 2000 och större delen av 2001 var prisökningstakten för de i huvudsak importerade varorna i konsumentledet låg i förhållande till utvecklingen av importpriserna i producentledet. De senare påverkades i väsentligt högre grad av växelkursförsvagningen (se diagram 142). Detta innebar att vinstmarginalerna, dvs. skillnaderna mellan priser på importvaror i konsumentled och producentled, pressades ner.

Under 2002 återställdes marginalerna något i samband med att kronan stärktes, men de är fortsatt låga och bedöms därför fortsätta att öka under större delen av 2003. Den fortsatta apprecieringen av kronan bidrar till långsamma prisökningar på importerade varor i producentledet. Eftersom genomslaget på konsumentpriserna både är fördröjt i tiden och ofullständigt kommer prisökningstakten i konsumentledet att bli snabbare än i

producentledet under innevarande år, varvid marginalerna förstärks.

Oljepriset väntas falla tillbaka successivt under året i takt med att osäkerheten i det världspolitiska läget avtar. Sammantaget bedöms den importerade inflationen bli högre under 2003 än under perioden 2001–2002, till följd av både det höga oljepriset och stigande vinstmarginaler. Oljepriset verkar i motsatt riktning under 2004, vilket bidrar till lägre inflation.

Tabell 27 Importerad inflation (UNDIMPX)

Årlig procentuell förändring. Årsgenomsnitt

	2002	2003	2004
Importpriser (producentled)	0,0	-2,8	-1,4
Därav Olja	-1,5	-7,0	-4,6
TCW-index	-1,7	-3,7	-2,3
Vinstmarginal	0,7	3,6	1,5
UNDIMPX	0,7	0,9	0,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Inflationen under 2003–2004

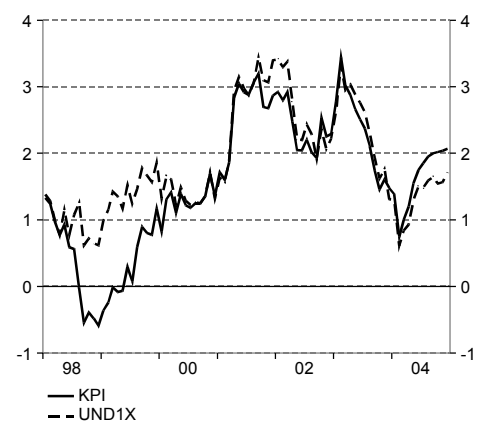
Bedömningen av den inhemska och den i huvudsak importerade inflationen medför att den underliggande inflationen UND1X är uppreviderad för 2003, jämfört med prognosen i december. Varor och tjänster i UNDINHX har en vikt på 67 procent i aggregatet UND1X, medan de i huvudsak importerade varorna och tjänsterna utgör den resterande delen. Höga el- och oljepriser pressar tillfälligt upp UND1X-inflationen under innevarande år. Det efterfrågerelaterade inflationstrycket väntas emellertid bli lågt och produktionsgapet är negativt under 2003–2004. Den procentuella förändringen av enhetsarbetskostnaderna blir också måttlig. Sammantaget medför detta att UND1X-inflationen successivt faller tillbaka i år. Under större delen av 2004 är den underliggande inflationen låg och bedöms uppgå till 1,7 procent december 2004.

KPI-inflationen 2004 väntas bli något högre än UND1X-inflationen, vilket främst beror på ökade räntekostnader som inte ingår i UND1X-inflationen (se diagram 143). De stigande räntekostnaderna är en följd av de reporäntehöjningar som väntas under den senare delen av prognosperioden.

HIKP-inflationen i Sverige bedöms bli högre än motsvarande inflationsmått i euroområdet 2003 och något lägre 2004, mätt som årsgenomsnitt (se tabell 4).

Konjunkturinstitutets prognos baseras på att kriget i Irak blir kortvarigt och att oljepriset mot den bakgrunden faller påtagligt från nuvarande höga nivåer (se avsnittet Internationell ekonomi). En mer utdragen konflikt som bidrar till ett fortsatt högt oljepris kan dock inte uteslutas. Om oljepriset exempelvis blir 10 dollar

Diagram 143 KPI och UND1X
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

högre per fat än i prognosen, dvs. 32–35 dollar per fat, blir
UND1X-inflationen 0,2 respektive 0,1 procentenheter högre i år
och nästa år

Tabell 28 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

	2002	2003	2004
Årsgenomsnitt			
UNDINHX	3,5	3,3	2,0
UNDIMPX	0,7	0,9	0,2
UND1X	2,5	2,4	1,3
Räntekostnader (bidrag till KPI-inflationen)	0,2	-0,2	0,3
Indirekta skatter (bidrag till KPI-inflationen)	0,1	0,2	0,1
KPI	2,4	2,3	1,6
HIKP	2,0	2,4	1,3
Decembervärden			
UNDINHX	2,8	2,1	2,4
UNDIMPX	1,3	0,1	0,6
UND1X	2,2	1,3	1,7
KPI	2,3	1,5	2,1
HIKP	1,7	1,2	1,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Offentliga finanser

Den offentliga sektorns finansiella sparande uppgår till omkring 1 procent av BNP 2002–2004. Därmed bryts den mycket markanta förbättringen av sparandet som skett från 1993 till 2001 (se diagram 144).

Den viktigaste förklaringen till trendbrottet i sparandet är att sysselsättningsökningen under slutet av 1990-talet kulminerade 2001 och nu istället har vänts till en mindre nedgång. En annan orsak är de senaste årens expansiva finanspolitik med ofinansierade skattesänkningar och utgiftsreformer (se fördjupningsrutan ”Besparingar och reformer 1994–2004”). Utgiftstrycket har också stigit på grund av de ökande sjukskrivningarna. Lägre och mer normala inkomster från reavinstskatter och lägre skatteinkomster till följd av lågkonjunkturen håller dessutom tillbaka över-skottet.

Sammantaget bedöms det finansiella sparandet vara lägre än vad som behövs för att uppnå sparmålet om 2 procents överskott i genomsnitt över en konjunkturcykel (se fördjupningsrutan ”Konjunkturjusterat sparande”).

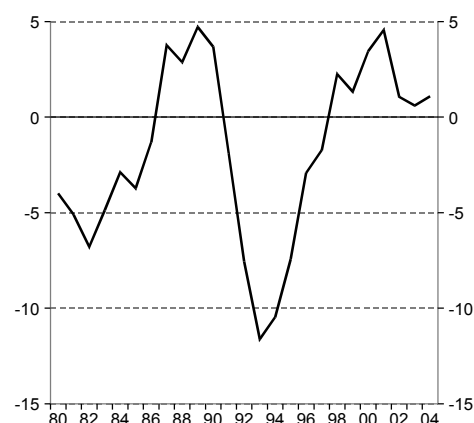
Sedan systemet med utgiftstak infördes 1997 har utgifterna varit lägre än taket varje år, vilket ibland krävt särskilda utgiftsbegränsningar. Vid nuvarande regler bedöms utgiftstaket överskridas med 11 miljarder kronor 2003 och 7 miljarder kronor 2004. Det krävs således förhållandevis stora utgiftssänkningar redan i år för att utgiftstaket inte ska överskridas.

Den senaste statistiken från Riksförsäkringsverket tyder på att antalet sjukskrivningsdagar nu vänder nedåt. Samtidigt ökar dock antalet förtidspensionärer.¹³ Fortfarande ökar det samlade ohälsotalet för sjukskrivna och förtidspensionärer, men ökningstakten avtar tydligt. De totala kostnaderna för sjukskrivningar och förtidspensioner uppgår i år till 98 miljarder kronor, vilket motsvarar 4,1 procent av BNP.

Kommunernas ekonomi blir alltmer ansträngd till följd av den förskjutna konjunkturuppgången och den vikande sysselsättningen. I år höjdes kommunalskatten med i genomsnitt 65 öre. De höga utgifterna tillsammans med balanskravet bedöms leda till att kommunalskatten ökar med ytterligare 30 öre 2004.

Finanspolitiken har under de senaste åren varit expansiv bl.a. genom skattesänkningar. I år liksom nästa år är finanspolitiken mer neutral. Kommunernas skattehöjningar balanseras av stigande offentlig konsumtion och ökade transfereringar till hushållen. Under 2004 dämpar finanspolitiken i någon mån efterfrågeutvecklingen genom ytterligare kommunala skattehöjningar samt en svagare ökning av offentlig konsumtion och utgifterna för ohälsa. Denna inriktning av finanspolitiken är också konjunkturpolitiskt lämplig då produktionsgapet sluts successivt under 2004.

Diagram 144 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹³ I den följande texten används ibland den gamla termen förtidspension istället för de från i år införda benämningarna aktivitets- och sjukersättning.

Finans- och budgetpolitiska mål

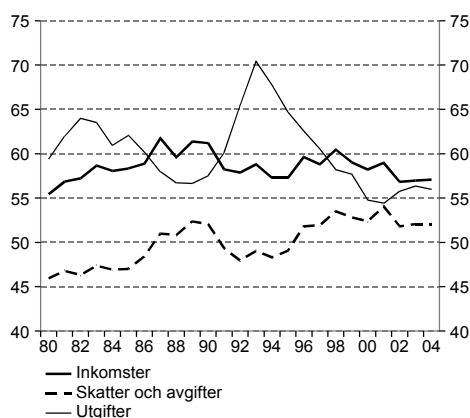
Regering och riksdag har sedan mitten av 1990-talet arbetat med kvantitativa mål för finans- och budgetpolitiken. De följande sidorna innehåller en bedömning av utsikterna att nå fem finans- och budgetpolitiska mål: målet om 2 procent överskott över en konjunkturcykel, statens utgiftstak, kommunernas balanskrav, målet om halverad ohälsa samt målet om att halvera antalet socialbidragstagare.

Målet för finansiellt sparande kräver budgetförstärkningar

Det finansiella sparandet i den offentliga sektorn bedöms vara lägre än vad som krävs för att uppnå målet om överskott på 2 procent i genomsnitt över en konjunkturcykel. I fördjupningsrutan "Konjunkturjusterat sparande" framgår det att sparandet underskrider 2 procent även sedan det justerats för den nuvarande konjunktursvackan. Det finansiella sparandet beräknas bli 0,6 procent 2003 och 1,1 procent 2004 (se tabell 29 och diagram 144 och 145).

Förutom målet om 2 procent överskott i genomsnitt över en konjunkturcykel, har regering och riksdag angett mål för enskilda år. Senast gjordes detta i vårpropositionen 2002. Överskottsmålet för 2003 angavs där till 2,0 procent. I höstens budgetproposition kommenterades inte målet för 2003. I stället gjordes bedömningen att det då beräknade överskottet på 1,5 procent av BNP var förenligt med ett överskott på 2 procent över en konjunkturcykel. För kommande år har ännu inga specifika mål fastslagits.

Diagram 145 Inkomster och utgifter i offentlig sektor
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 29 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	1 279	1 337	1 330	1 380	1 448
Procent av BNP	58,2	59,0	56,8	57,0	57,1
Därav skatter ¹	1 151	1 225	1 212	1 261	1 321
procent av BNP	52,4	54,0	51,8	52,1	52,1
Utgifter	1 203	1 233	1 305	1 365	1 420
Procent av BNP	54,8	54,4	55,8	56,4	56,0
Finansiellt sparande	76	103	25	15	28
Procent av BNP	3,4	4,6	1,1	0,6	1,1
Överskottsmål, procent av BNP	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0
Miljarder kronor över målet	32	47	-22	-34	

¹ Inklusivt skatt till EU.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Sverige har för närvarande ett lägre offentligt sparande än de nordiska grannländerna samtidigt som sparandet är högt jämfört med många andra länder (se tabell 30). Som en följd av den eko-

nomiska avmattningen uppvisar alla länder i tabellen ett sjunkande sparande mellan 2001 och 2002.

Tabell 30 Offentligt finansiellt sparande i olika länder
Procent av BNP. Sorterade efter sparande 2003.

	2000	2001	2002	2003	2004
Norge	15,1	15,0	12,4	10,2	9,8
Finland	7,0	4,9	3,2	2,9	3,6
Danmark	2,5	3,0	2,2	2,4	2,9
Sverige	3,4	4,8	1,1	0,6	1,1
Storbritannien	3,9	0,7	-1,4	-1,4	-1,3
EU	0,8	-1,0	-2,0	-1,9	-1,6
Italien	-0,6	-2,2	-2,3	-2,1	-2,8
Euroområdet	0,1	-1,5	-2,2	-2,1	-1,8
Frankrike	-1,3	-1,4	-2,7	-2,9	-2,5
USA	1,4	-0,5	-3,1	-3,0	-2,7
Tyskland	1,1	-2,8	-3,7	-3,3	-2,6
Japan	-7,4	-7,2	-7,9	-7,7	-7,8

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Utgiftstak kräver utgiftsminskningar

Statens utgiftstak beräknas vid frånvaro av ytterligare åtgärder överskridas med 11 miljarder kronor i år och med 7 miljarder kronor nästa år (se tabell 31, diagram 146 och 147). Eftersom regeringen enligt budgetlagen är skyldig att föreslå åtgärder så att taken inte överskrids, kan detta väntas leda till kommande utgiftsbegränsande åtgärder. Sådana åtgärder beaktas dock inte i föreliggande prognos eftersom den utgår från gällande regler. Om besparingar genomförs kommer det offentliga sparandet att uppgå till drygt 1 procent 2003–2004 (se tabell 31).

Sedan systemet med utgiftstak infördes 1997 har det klarats varje år (se även fördjupningsrutan ”Besparingar och reformer 1994–2004”), men förra året var marginalen bara 0,4 miljarder kronor.

Tabell 31 Utgiftstak för staten

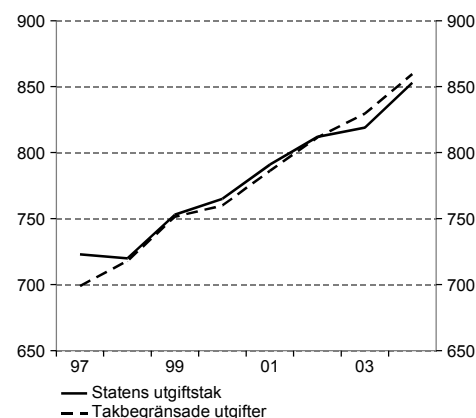
Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2001	2002	2003	2004
Summa takbegränsade utgifter	786	812	830	860
Utgiftstak för staten	791	812	819	853
Budgeteringsmarginal	5	0	-11	-7
Offentligt finansiellt sparande efter besparingar	103	25	26	35
<i>Procent av BNP</i>	<i>4,6</i>	<i>1,1</i>	<i>1,1</i>	<i>1,4</i>

Källa: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

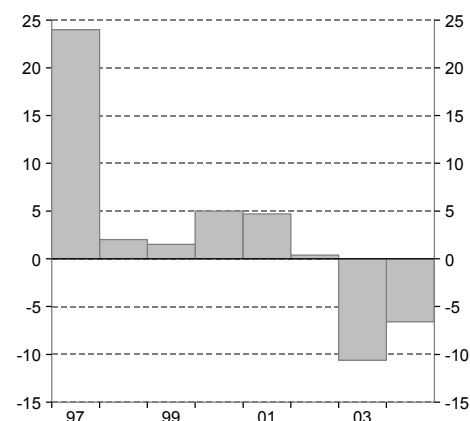
En del åtgärder har redan genomförts för att förhindra att utgiftstaket överskrids 2003. Som exempel kan nämnas att delar

Diagram 146 Takbegränsade utgifter, utgiftstak
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 147 Statens budgeteringsmarginal
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

av EU-avgiften samt ett arealbidrag till jordbrukarna på 4 miljarder kronor tidigare lagts från 2003 till 2002. Dessutom är sysselsättningsstödet till kommunerna på 3 miljarder kronor utformat som ett inkomstbortfall i stället för som en statlig utgift. En åtgärd som innebär en verklig besparing är att de statliga myndigheternas pris- och lönekompensation begränsats under 2003. Tidigare aviserade höjningar av taken i sjuk- och föräldraförsäkringen kan komma att senareläggas bl.a. med hänvisning till utgiftstaket och ingår inte i beräkningarna.

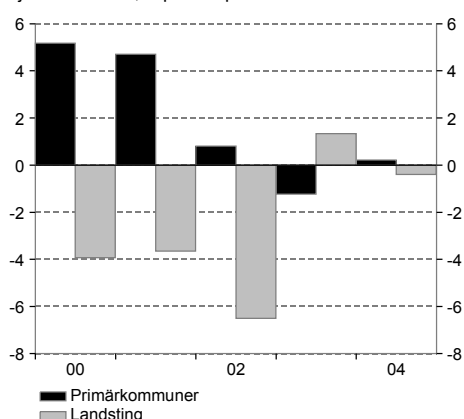
Kommunernas balanskrav

År 2000 infördes ett balanskrav i kommunallagen. Balanskravet avser det bokföringsmässiga resultatet och innebär att kommunernas budget inför kommande år inte får visa underskott. Om underskott ändå uppkommer ska detta balanseras med ett motsvarande överskott inom två år.

I och med att lagen varit i kraft sedan 2000 och kommunerna har två år på sig att kompensera för ett eventuellt underskott, var 2002 det första år som de var tvungna att visa upp ett ackumulerat nollresultat för att uppfylla balanskravet. Konjunkturinstitutets senaste kommunbarometer och de preliminära boksluten tyder dock på att många kommuner inte uppfyllde kravet.

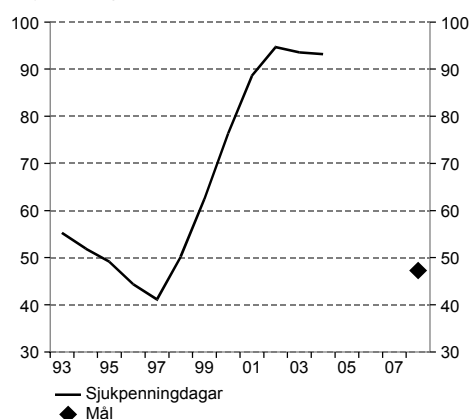
De höga kommunala utgifterna tillsammans med den något fördröjda konjunkturuppgången och den vikande sysselsättningen bedöms leda till att primärkommunerna höjer kommunalskatten med i genomsnitt 30 öre 2004. Detta motsvarar drygt 4 miljarder kronor. Trots denna höjning bedöms många kommuner inte uppfylla balanskravet vare sig 2003 eller 2004. I diagram 148 visas en prognos på det sammanlagda resultatet för primärkommuner respektive landsting. Prognosen avser resultatet exklusive extraordinära poster, vilket bäst beskriver det resultat som balanskravet avser.

Diagram 148 Resultat exklusive extraordinära intäkter och kostnader
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 149 Ersatta sjukpenningdagar
Miljoner dagar

Anm. Deltidsdagar är omräknade till heltid. Reglerna har ändrats under perioden men varit konstanta sedan april 1998.
Källor: Riksförsäkringsverket och Konjunkturinstitutet.

Halverad ohälsa – ett ambitiöst mål

Regeringen och riksdagen har som mål att ohälsan ska halveras till 2008. Målet innebär att antalet dagar med sjukpenning¹⁴ ska halveras mellan 2002 och 2008. Samtidigt ska antal nybeviljade aktivitets- och sjukersättningar (som tidigare kallades förtidspension) i snitt 2003–2007 vara lägre än 2002. För såväl sjukskrivningar som aktivitets- och sjukersättningar gäller att hänsyn ska tas till den demografiska utvecklingen. Eftersom antalet personer mellan 55 och 64 år kommer att utgöra en högre andel av befolkningen 2008, innebär detta att målet kan nås även om sjuk-

¹⁴ Sjukpenningdagar netto, vilket innebär att deltidsgagar omräknats till heltid. Målet omfattar inte rehabiliteringspenning.

skrivningarna minskar något mindre än med hälften och något fler aktivitets- och sjukersättningar kan beviljas än under 2002.¹⁵

Ökningen av antalet nettodagar med sjukpenning har avtagit under de senaste två åren och vändes i slutet av 2002 till en minskning, vilket delvis beror på en förskjutning från heltids- till deltidssjukskrivningar (se diagram 150). Dessutom minskade de korta sjukskrivningarna under slutet av förra året, vilket till viss del kan hänga samman med den svagare arbetsmarknaden. Antalet dagar med sjukpenning väntas fortsätta att minska svagt både i år och nästa år bl.a. genom en fortsatt övergång till deltidssjukskrivning (se diagram 149). Kostnaderna för sjukskrivningarna, som beror både på antalet sjukskrivna och på deras ersättningsnivå, ökar något i år och planar ut nästa år.

De långa sjukfallen har fortsatt att öka, men ökningstakten har avtagit avsevärt. Det beror sannolikt på nedgången av de kortare sjukperioderna, som innebär att tillflödet minskar. En annan orsak är försäkringskassans arbete med att föra över de långa sjukfallen till aktivitets- och sjukersättning. Antalet nybeviljade aktivitets- och sjukersättningar förväntas i år ligga kvar på 2002 års nivå och minska något 2004 som en effekt av minskat inflöde från de långa sjukskrivningarna. Antalet personer med aktivitets- och sjukersättning förväntas ändå öka både i år och nästa år eftersom tillflödet fortsätter att vara högre än utflödet till i första hand ålderspension.

Som framgår av diagram 151 planar ohälsotalet för sjuka ut medan ohälsotalet för förtidspensionärer stiger. Det syns ännu tydligare i diagram 152, där det även framgår att det totala ohälsotalet fortsätter att stiga men i avtagande takt.

Föreliggande prognos avser den mest sannolika utvecklingen vid oförändrade regler. Ett intensivt utredningsarbete pågår för att finna åtgärder som kan minska sjukfrånvaron och många olika förslag finns. De nya reglerna kommer att beaktas i Konjunkturinstitutets beräkningar efterhand som de föreslås i proposition eller beslutas av riksdagen. Hoppningivande är dock de tecken som tyder på att ökningstrenden har brutits. Men målet om halverad ohälsa är mycket ambitiöst och som Konjunkturinstitutet framfört¹⁶ torde det krävas förändrade incitament för såväl arbetsgivarna, läkarna som de försäkrade för att målet ska kunna uppnås.

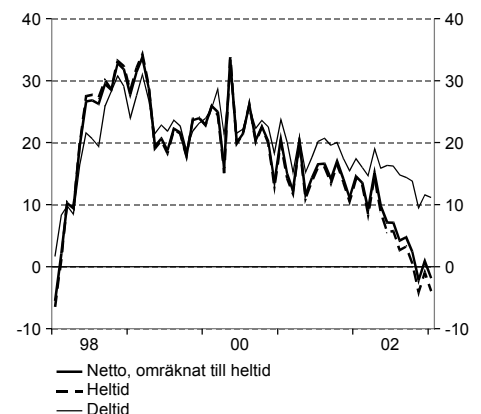
Halverade socialbidrag kräver nya åtgärder

I 2001 års vårproposition föreslog regeringen ett mål om att halvera antalet socialbidragstagare mellan 1999 och 2004 och riksdagen beslutade i enlighet med förslaget. Målet är formulerat

¹⁵ Exakt hur justeringen för den demografiska utvecklingen ska utformas är ännu inte klart. Det utreds för närvarande av Riksförsäkringsverket på uppdrag av Socialdepartementet och förväntas presenteras i höstens budgetproposition.

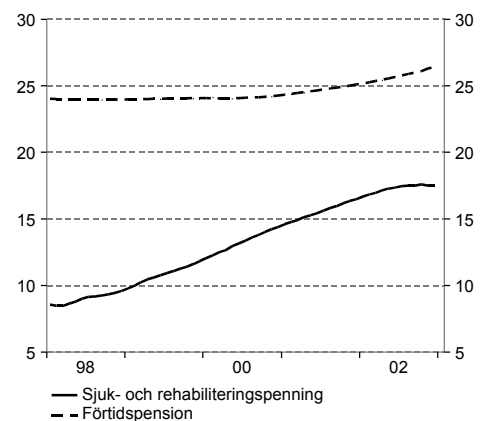
¹⁶ Se Konjunkturinstitutets remissuttrande (Dnr 6-1-03) till promemorian Ds 2002:63, www.konj.se.

Diagram 150 Ersatta sjukpenningdagar
Procentuell förändring från föregående år, månadsvärden

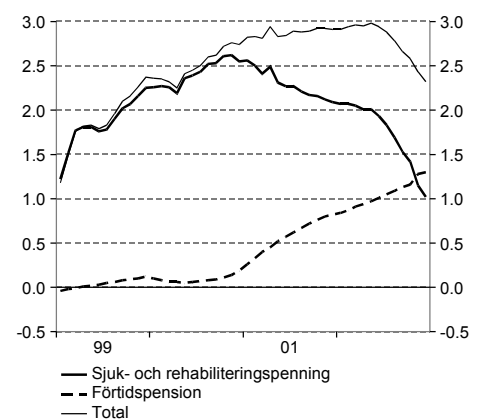
Källa: Riksförsäkringsverket.

Diagram 151 Ohälsotal
Antal dagar per försäkrad person

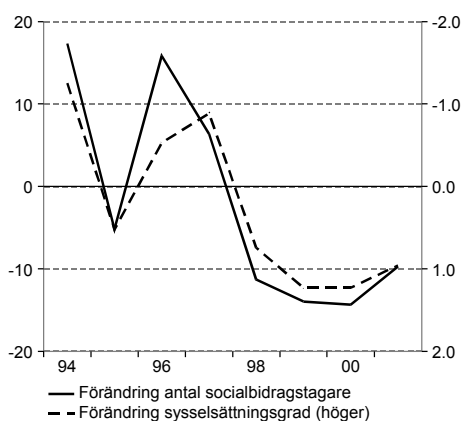
Anm. Förtidspension = aktivitets- och sjukersättning.
Källa: Riksförsäkringsverket.

Diagram 152 Ohälsotal
Procentuell förändring från föregående år, månadsvärden

Anm. Förtidspension = aktivitets- och sjukersättning.
Källa: Riksförsäkringsverket.

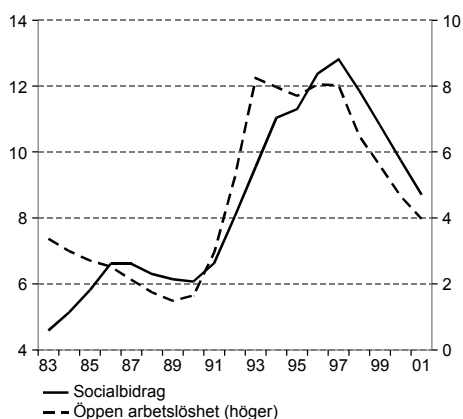
Diagram 153 Sysselsättning och socialbidragstagare
Tusental respektive procent

Anm. Höger skala är omvänd

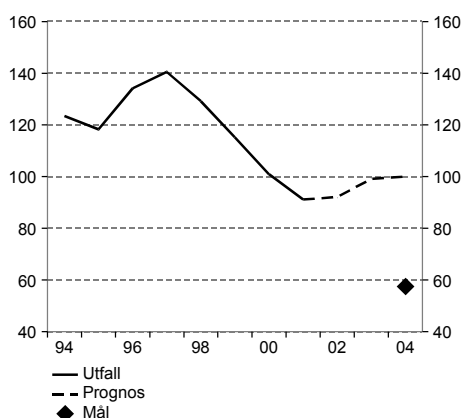
Källor: Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 154 Öppen arbetslöshet och socialbidragskostnad
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent av arbetskraften

Källor: Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 155 Socialbidragstagare: helårsekvivalenter
Tusental

Källor: Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

så att det är antalet ”helårsekvivalenter” mellan 20 och 64 år som ska halveras. En helårsekvivalent motsvarar en individ som får fullt socialbidrag under ett år.

Antalet socialbidragstagare är starkt korrelerat med arbetsmarknadsläget. I diagram 153 visas hur förändringen av antalet helårsekvivalenter historiskt har samvarierat med förändringen av sysselsättningsgraden för 20 till 64-åringar. Socialbidragskostnaderna följer också i hög grad den öppna arbetslösheten, se diagram 154. I genomsnitt är en tredjedel av alla socialbidragstagare arbetslösa utan arbetslöshetsersättning.

Mellan 1999 och 2002 minskade antalet helårsekvivalenter från 115 000 till 92 000. Under samma period minskade den öppna arbetslösheten från 5,6 till 4,0 procent. För att uppnå målet om halverade socialbidrag 2004 krävs en ytterligare minskning med 34 500 helårsekvivalenter från 2002 till 2004. Den vikande sysselsättningen och minskande arbetsmarknadspolitiska åtgärder bedöms innebära att målet om halverade socialbidrag inte uppnås om inte åtgärder vidtas (se diagram 155). Den totala kostnaden för socialbidragen minskar, men det beror på att det från den 1 januari i år infördes ett s.k. åldreförsörjningsstöd för äldre invandrare som inte uppfyller bosättningskravet för svensk folkpension. Dessa har förut varit hänvisade till socialbidrag för att klara sin försörjning. Minskningen härrör således från en åldersgrupp som inte ingår i målet.

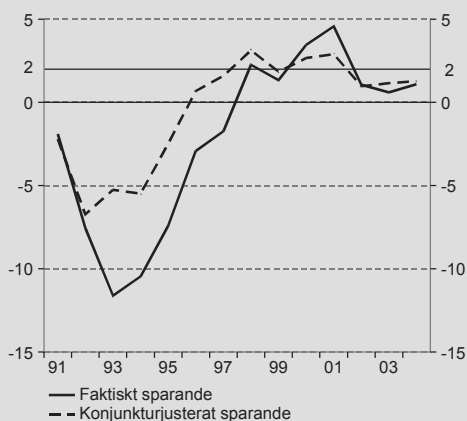

Konjunkturjusterat sparande

Den offentliga sektorns finansiella sparande är lågt såväl i år som nästa år, även om hänsyn tas till att ekonomin befinner sig i en konjunktursvacka. Det är en slutsats som kan dras genom användning av en ny metod för att beräkna ett konjunkturjusterat sparande, dvs. sparandet när offentliga inkomster och utgifter rensats för konjunkturers inverkan (se diagram 156). I denna fördjupningsruta beskrivs den nya metoden samt det konjunkturjusterade sparandet under perioden 1991–2004.

Diagram 156 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Som en följd av Sveriges förhållandevis stora offentliga sektor har konjunkturvariationer stora effekter på det offentliga sparandet. När resursutnyttjandet är högt är också skatteintäkterna höga medan de offentliga utgifterna för exempelvis arbetsmarknadsrelaterade transfereringar är låga. Det offentliga sparandet är då högre än vid ett normalt resursutnyttjande. För att beslut om t.ex. permanenta skattesänkningar inte ska baseras på ett av konjunkturskäl tillfälligt högt offentligt sparande är det viktigt att kunna justera sparandet för konjunkturläget.

Det offentliga sparandet beror inte bara på det ekonomiska läget utan även av politiskt beslutade regler. En högre ersättningsnivå i sjukförsäkringen leder exempelvis till ett lägre offentligt sparande, vid ett givet ekonomiskt läge. I figur 1 ges en schematisk uppdelning i två dimensioner av bestämningsfaktorerna för det offentliga sparandet. I den första dimensionen delas faktorerna upp i sådana som beskriver det ekonomiska läget och sådana som hänger samman med politiskt beslutade regler. Den

andra dimensionen innebär en uppdelning mellan temporära och permanenta faktorer.

Figur 1. Uppdelning av faktorer som bestämmer det offentliga sparandet

	Temporär	Permanent
Ekonomiberoende	A	C
Politikberoende	B	D

Den uppdelning i fyra fält som ges i figur 1 kan användas för att på olika sätt analysera det offentliga sparandet. Faktorer som kan kopplas till konjunktursvackan ingår i den första kolumnen. Tillfälligt låga skatteintäkter på grund av konjunkturmässigt låg sysselsättning ingår i ruta A, medan en tillfälligt hög politiskt beslutad volym för arbetsmarknadspolitiska åtgärder ingår i ruta B. Permanenta faktorer återfinns i den andra kolumnen. Långsiktiga ekonomiska faktorer räknas till ruta C, t.ex. nivån på potentiell BNP. Politiskt bestämda regler av permanent karaktär ingår i ruta D, där ett exempel är den 30-procentiga skattesatsen på kapitalinkomster.

I ruta A ingår inte bara graden av resursutnyttjande utan även storleken på viktiga skattebaser, t.ex. lönesumma, realisationsvinster och privat konsumtion, i relation till BNP. Sammansättningen av BNP är betydelsefull för det offentliga sparandet och varierar dessutom över konjunkturcykeln. Om hushållens konsumtion är tillfälligt hög som andel av BNP bidrar detta till ett tillfälligt högt offentligt sparande eftersom hushållens konsumtion är förhållandevis högt beskattad. Om lönernas andel av förädlingsvärdet är tillfälligt hög så bidrar detta till ett tillfälligt högt offentligt sparande eftersom löner beskattas högre än vinster på kort sikt.¹⁷

Det konjunkturjusterade offentliga sparandet definieras som det sparande som skulle ha observerats vid gällande regler samt normalt resursutnyttjande och normal sammansättning av BNP. Justeringar görs således för faktorer i ruta A motsvarande deras avvikelser från konjunkturmässigt normala, eller genomsnittliga, lägen. De för respektive år gällande skatte- och utgiftsreglerna tas som givna. Därmed

¹⁷ Konjunkturinstitutet publicerar regelbundet en indikator på finanspolitikens inriktning, som motsvarar den politikberoende delen av förändringen av det finansiella sparandet. Den faktiska förändringen av det finansiella sparandet delas därvid upp i en del som beror på förändringar av det ekonomiska läget (motsvarande förändringar av faktorer i rutorna A och C) samt en resterande politikberoende del (motsvarande förändringar av faktorer i rutorna B och D).

justeras sparandet inte för temporära förändringar av regelsystem även om de vidtas i stabiliseringspolitiskt syfte (ruta B).

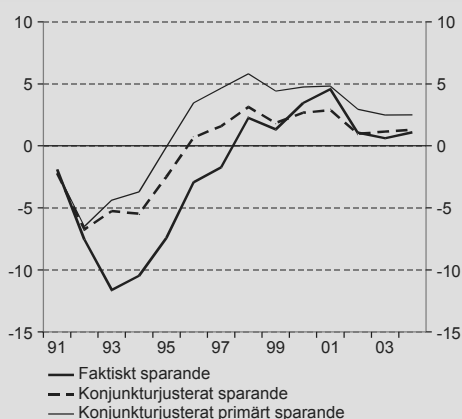
Mer exakt justeras finansiellt sparande för följande tre faktorer i ruta A:

- Att faktisk produktion skiljer sig från uppskattad potentiell produktion (produktionsgap).
- Att faktisk arbetslöshet skiljer sig från uppskattad jämviktsarbetslöshet (arbetslöshetsgap).
- Att viktiga skattebaser, som andel av BNP, avviker från sina normalandelar (sammansättnings-effekter).¹⁸

Dessutom görs en justering för större engångseffekter för det offentliga sparandet oberoende av om de är ekonomi- eller politikberoende.¹⁹

Det konjunkturjusterade sparandet beräknas utifrån den offentliga sektorns faktiska ränteutgifter. I diagram 157 redovisas även det primära konjunkturjusterade sparandet, dvs. det konjunkturjusterade sparandet exklusive nettoränteutgifter.

Diagram 157 Finansiellt sparande
Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

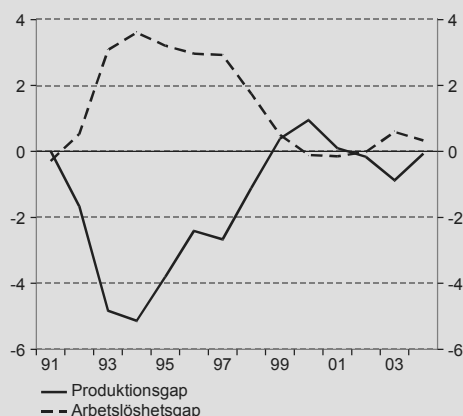
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Varken potentiell produktion, jämviktsarbetslöshet eller skattebasernas normala andelar av BNP kan observeras direkt utan måste uppskattas. Här redovisade beräkningar baseras på Konjunkturinstitutets bedömningar av produktionsgapet, arbetslöshetsgapet och skattebasernas jämviktsandelar av BNP.

¹⁸ En mer utförlig beskrivning av metoden kommer inom kort att publiceras i Konjunkturinstitutets Working Paper-serie, se Braconier, Henrik och Forsfält, Tomas *A New Method for Constructing a Cyclically Adjusted Budget Balance: The Case of Sweden*, www.konj.se.

¹⁹ Justeringar har gjorts för utgifter för bankstödet, 65 miljarder kronor 1991–1993, inkomster från bolagisering av AP-fondens fastigheter, 19 miljarder kronor 1998, samt skatteinkomster avseende återbetalningar från försäkringsbolaget SPP, 10 miljarder kronor 2001.

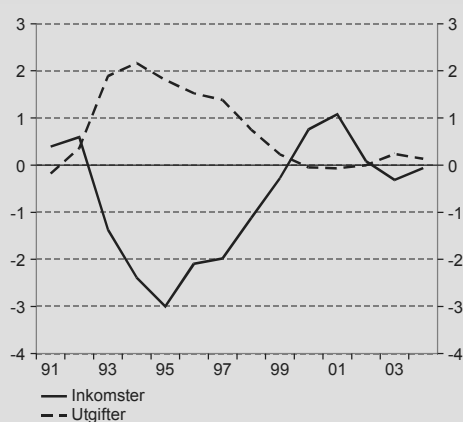
Diagram 158 Produktionsgap och arbetslöshetsgap
Procent av potentiell BNP respektive procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Den ekonomiska krisen i början på 1990-talet resulterade i ett betydande negativt produktionsgap och ett positivt arbetslöshetsgap (se diagram 158). Justering för dessa faktorer samt för sammansättningseffekter leder till ett konjunkturjusterat sparande på ca –5 procent av BNP 1993, vilket kan jämföras med ett faktiskt sparande på ca –12 procent (se diagram 157). Från 1993 fram till 2001 ökade det finansiella offentliga sparandet dels beroende på att produktions- och arbetslöshetsgapet slöts och dels beroende på regeländringar som minskade utgifterna och ökade skatterna. De senare åtgärderna ökade inte bara det faktiska utan även det konjunkturjusterade sparandet. Sedan 2001 har det faktiska sparandet sjunkit betydligt mer än det konjunkturjusterade sparandet.

Diagram 159 Avvikelse mellan faktiska och konjunkturjusterade offentliga inkomster respektive utgifter
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

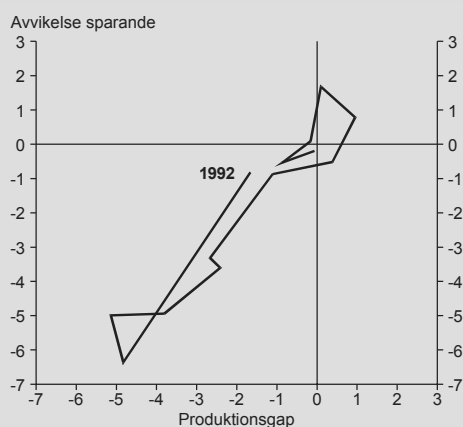
Under mitten av 1990-talet var den offentliga sektorns inkomster lägre än om ekonomin hade befunnit sig i konjunkturmässig jämvikt (se diagram 159).

Avvikelsen var som störst 1995, motsvarande ca 3 procent av BNP. Det dröjde till 2000 innan inkomsterna överskred potentiell nivå. Trots den låga tillväxten under 2001 låg inkomsterna över potentiell nivå. Orsaken var sammansättningseffekter som bl.a. innebar att hushållens inkomster i förhållande till BNP var högre än normalt.

Utgifterna var under större delen av 1990-talet betydligt högre än om ekonomin hade befunnit sig i konjunkturmässig jämvikt, men skillnaden minskade successivt, främst som en följd av det minskande arbetslöshetsgapet (se diagram 158 och 159).

Diagram 160 Avvikelse mellan faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande i förhållande till produktionsgap, 1992–2004

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Som illustreras i diagram 160 finns ett starkt samband mellan produktionsgapet och den konjunkturberoende delen av det offentliga sparandet. Det är naturligt med tanke på att konjunkturjusteringen delvis baseras på produktionsgapets storlek och att sambandet mellan produktionsgap och arbetslöshetsgap är starkt (den s.k. Okuns lag).

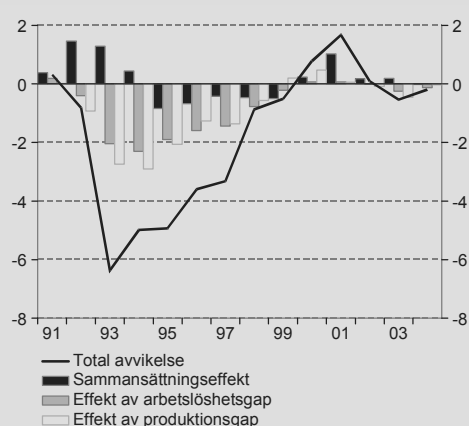
Samband av detta slag ligger till grund för olika typer av beräkningar av konjunkturjusterat offentligt finansiellt sparande, t.ex. OECD:s CAB-indikator.²⁰ Som diagram 160 visar kan en tumregel av detta slag ge en förhållandevis god approximation av den här mera noggrant beräknade konjunkturjusteringen.

När sammansättningseffekterna i BNP är betydelsefulla riskerar dock en sådan enkel tumregel att ge missvisande resultat. Som exempel kan nämnas att både produktionsgapet och arbetslöshetsgapet var nära noll 2001. Med en enkel tumregel blir slut-

satsen att det konjunkturrensade sparandet överensstämmer med det faktiska. Men som nämnts ovan var hushållens inkomster högre än normalt detta år, vilket övergångsvis höll uppe skatteinkomsterna.

Diagram 161 visar hur konjunkturjusteringen fördelas mellan sammansättningseffekter samt effekter av arbetslöshetsgapet och av produktionsgapet. Exempelvis är det positiva produktionsgapet den viktigaste komponenten 2000 medan sammansättningseffekten är störst 2001.

Diagram 161 Avvikelse mellan faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP

Anm. Total avvikelse består av sammansättningseffekt, effekt av arbetslöshetsgap och effekt av produktionsgap samt av engångseffekter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Det här presenterade konjunkturjusterade sparandet skiljer sig på ett betydelsefullt sätt från OECD:s uppskattning även under perioden 1995–1997, då det i genomsnitt är 1,7 procentenheter högre än OECD:s mått. En viktig förklaring till skillnaden är den negativa sammansättningseffekten av att exporten var ovanligt hög i förhållande till BNP under dessa år, vilket inte OECD beaktar.

Då det konjunkturjusterade sparandet justerats för konjunkturrensade sparandet är en naturlig fråga hur högt detta sparande är i förhållande till det av riksdagen uppställda överskottsmålet för de offentliga finanserna. Överskottsmålet är formulerat som att det offentliga sparandet ska uppgå till 2 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Detta innebär dock inte att det konjunkturjusterade sparandet måste vara 2 procent varje år. Utifrån ett stabiliseringspolitiskt perspektiv kan det till och med vara önskvärt att en aktiv stabiliseringspolitik i viss grad parerar efterfrågestörningar i ekonomin, vilket innebär att det konjunkturjusterade sparandet bör vara lägre än 2 procent i konjunktursvackor och

²⁰ Se van den Noord *The size and role of automatic stabilizers in the 1990s and beyond*, OECD Economics Department Working Papers No. 230, 2000.

motsvarande högre än 2 procent i konjunkturtoppar.

Tabell 32 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Procent av BNP

	2001	2002	2003	2004
Faktiskt sparande	4,6	1,1	0,6	1,1
Konjunkturjusterat sparande	2,9	1,0	1,1	1,3
Produktionsgap	0,1	-0,2	-0,9	-0,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Under perioden 2001–2004 är det dock svårt att finna något tydligt samband mellan nivån på det konjunkturjusterade sparandet och produktionsgapet (se tabell 32). Detta kan tolkas som att det lägre konjunkturjusterade sparandet från och med 2002 inte beror på temporär stabiliseringspolitik (B) utan snarare på permanenta åtgärder (D), utifrån uppdelningen i figur 1. Samma slutsats följer av att studera de reformer som genomförts under denna period. Kompensationen för den allmänna pensionsavgiften kan antas vara tänkt att bli permanent, utifrån det sätt som skattesänkningen genomfördes i tre steg. Likaså är det inte troligt att satsningen på vård, skola och omsorg genomfördes av stabiliseringspolitiska skäl. Dessa exempel utgör huvuddelen av regeringens reformprogram (se fördjupningsrutan ”Besparingar och reformer 1994–2004”).

Sammantaget tyder den låga nivån på det konjunkturjusterade sparandet för åren 2002–2004 på att det krävs skattehöjningar eller utgiftsminskningar för att överskottsmålet ska kunna uppnås. Eftersom produktionsgapet sluts mot slutet av 2004 kan det vara lämpligt att genomföra en sådan finanspolitisk åtstramning 2004 eller 2005.

Finanspolitikens inriktning

Finanspolitiken har varit expansiv under de senaste åren, med stora utgiftsreformer och omfattande skattesänkningar (se diagram 162). Den expansiva finanspolitiken dämpade fallet i resursutnyttjandet i fjol och stimulerade tillväxten. I år liksom nästa år är finanspolitiken mer neutral.

I tabell 33 delas förändringen av det finansiella sparandet upp i en del som beror på förändringar av det ekonomiska läget och en resterande s.k. politikberoende del.²¹ Skattesänkningar fram till och med i fjol är en förklaring till att den politikberoende delen var negativ 2000–2002. Tabellen visar också att den politikberoende delen är ungefär noll, dvs. finanspolitiken är neutral, i år och nästa år. Växlingen från negativa till positiva tal 2004 indikerar dock att finanspolitiken börjar tendera att hålla tillbaka efterfrågeutvecklingen. En förklaring är att de statliga utgiftsreformerna 2004 är mindre än under 2003. I den mån åtgärder vidtas för att begränsa de statliga utgifterna eller för att öka sparandet i riktning mot målsatta 2 procent medför detta en stramare finanspolitik.

Tabell 33 Finanspolitikens inriktning

Procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande, nivå	3,4	4,6	1,1	0,6	1,1
Förändring, procentenheter	2,1	1,1	-3,5	-0,5	0,5
Justerad förändring ¹	2,3	0,2	-3,0	-0,1	0,5
Därav:					
Ekonomiberoende	2,8	0,6	-1,2	0,1	0,3
Politikberoende	-0,5	-0,4	-1,8	-0,2	0,2

¹ Justerad för att Svenska kyrkan ingår i hushållssektorn fr.o.m. 2000, tillfälligt höga företagsskatter 2001 samt pensionsomläggningen 2003.

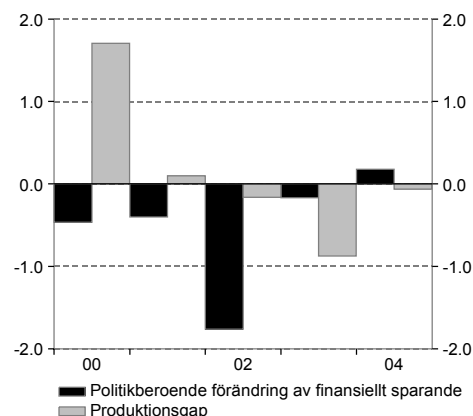
Källa: Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns inkomster och utgifter

Mellan 2001 och 2002 sjönk de totala inkomsterna som andel av BNP från 59,0 procent till 56,8 procent (se diagram 163). Orsaken var både inkomstskattesänkningar och minskade inkomster från bl.a. reavinst- och företagsskatter. Efter de senaste årens stora skattesänkningar är de direkta skatterna som

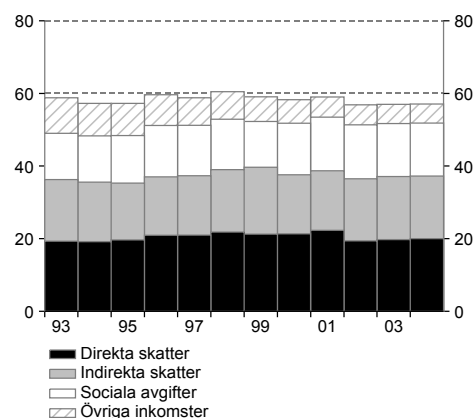
²¹ Skillnaden mellan den finanspolitiska indikatorn i Tabell 33 och förändringen i det konjunkturjusterade sparandet är att det senare mäter, förutom politikberoende effekter, även ekonomiberoende effekter av permanent natur. Se fördjupningsrutan ”Konjunkturjusterat sparande”.

Diagram 162 Finanspolitikens inriktning
Procent av BNP

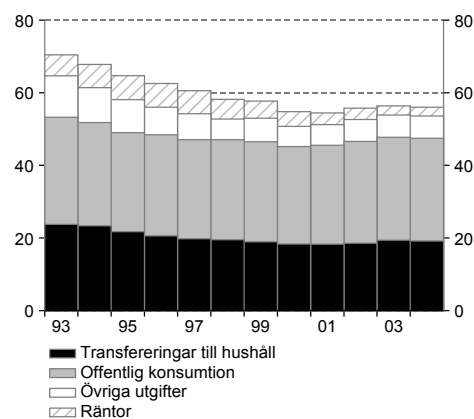
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 163 Den offentliga sektorns inkomster
Procent av BNP

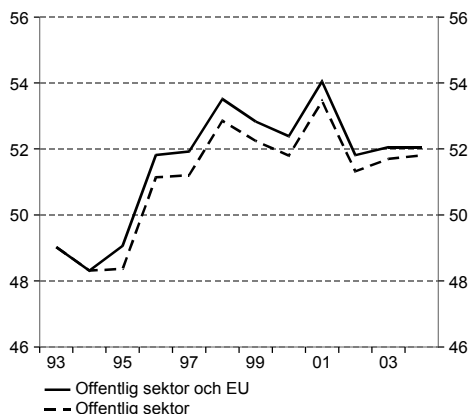

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

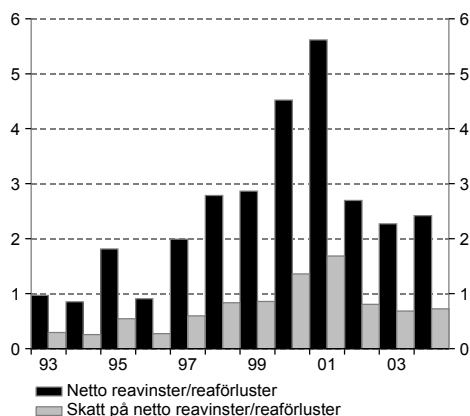
Diagram 164 Den offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

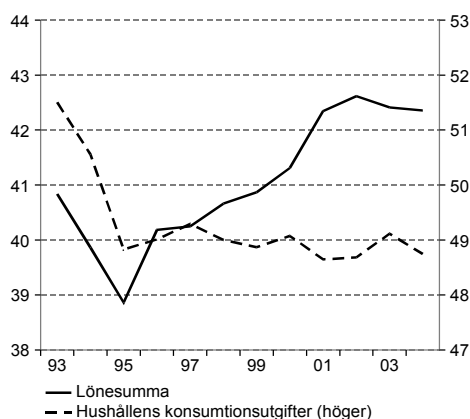
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Skattekvot
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 166 Hushållens reavinst och skatter
Procent av BNP

Anm. Reavinsterna redovisas på det år de debiteras för skatt, dvs. året efter de realiserats.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Viktiga skattebaser
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

andel av BNP nu på ungefär samma nivå som 1993 (se diagram 163).

Utgifterna har sjunkit markant de senaste tio åren, från 70,4 procent av BNP 1993 till 56,4 procent i år (se diagram 164). Starkt bidragande till detta är de sjunkande utgifterna för räntor och arbetslöshet. Utgiftskvoten var som lägst 2001, men vände sedan uppåt på grund av stigande hushållstransfereringar och ökande offentlig konsumtion. Den offentliga konsumtionen var förhållandevis hög förra året men väntas bromsas något i år till följd av bl.a. nerdragningar i försvaret och generella besparingar. Transfereringarna till hushållen i förhållande till BNP ökar även i år men beräknas minska nästa år.

Skattekvoten stiger igen

Skattekvoten, dvs. skatter och avgifter till den offentliga sektorn (och EU) i procent av BNP, ökar i år (se tabell 34 och diagram 165). Detta hänger samman med att kommunalskatten höjs med i genomsnitt 65 öre, vilket motsvarar 9 miljarder kronor. En mer teknisk orsak är att pensionerna genom det nya pensionssystemet blir beskattningsbara i högre grad än tidigare, samtidigt som pensionärerna kompenseras genom högre bruttopensioner.

Tabell 34 Skatter och avgifter, periodiserade till inkomstår
Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Skattekvot enligt NR	52,4	54,0	51,8	52,1	52,1
Periodisering ¹	1,0	-2,2	-0,4	0,2	0,0
Periodiserad skattekvot	53,4	51,9	51,4	52,3	52,1
varav Hushållens skatter och avgifter	21,6	20,2	19,3	20,3	20,4
Företagens direkta skatter	3,7	2,7	2,5	2,5	2,5
Arbetsgivaravgifter	13,9	14,7	14,8	14,7	14,7
Mervärdesskatt	9,0	9,1	9,6	9,5	9,4
Fastighetsskatt	1,1	0,9	1,0	1,0	1,0
Energiskatter	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5
Alkohol- och tobaksskatt	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Övriga indirekta skatter	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9
varav till kommunerna	15,3	15,9	16,2	16,9	17,0
till ålderspensionssystemet	5,6	6,0	6,0	5,9	5,9
till staten	31,9	29,4	28,7	29,1	28,9
till EU	0,6	0,6	0,5	0,4	0,2

¹ Hushållens och företagens skatter i tabellen redovisas på inkomstår.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Grundavdraget har i år höjts som en del av en s.k. grön skatteväxling, vilket ger 3 miljarder kronor lägre direkta skatter, samtidigt som energi- och avfallsskatterna höjts i motsvarande grad.

Som en följd av börsutvecklingen har reavinstskatten fallit tillbaka till en historiskt sett mer normal nivå (se diagram 166). Den vikande vinstutvecklingen i näringslivet innebär att även

företagsskatterna har minskat och bedöms 2003–2004 underskrida den genomsnittliga nivån över en konjunkturcykel. Båda dessa skatter är dock svårbedömda.

För 2004 prognostiseras en skattechöjning med 30 öre i primärkommunerna, vilket ger drygt 4 miljarder kronor högre inkomster. Lönesumman och hushållens konsumtion, två av de viktigaste skattebaserna, ökar dock långsammare än BNP vilket förklarar varför skattekvoten inte ökar 2004 (se tabell 34 och diagram 167).

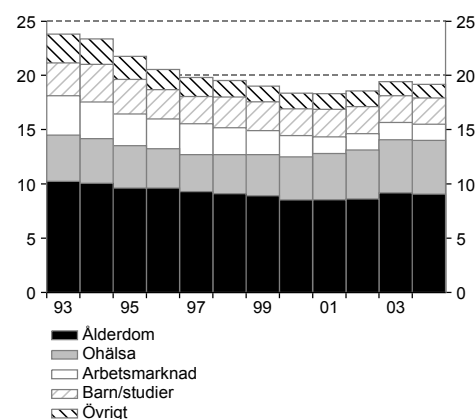
Vid frånvaro av tillkommande riksdagsbeslut förlorar kommunerna såväl det tillfälliga sysselsättningsstödet som den s.k. 200-kronan, dvs. den statliga grundskatt som alla inkomsttagare betalar. Därmed minskar kommunernas inkomster med ca 3,5 miljarder kronor. Om dessa två stöd förlängs till att gälla även 2004 kan de delvis ersätta den här prognostiserade skattechöjningen.

Transfereringar till hushållen kulminerar

De offentliga transfereringarna till hushållen som andel av BNP ökar i år men bedöms minska nästa år när antalet sjukpenningdagar minskar något (se diagram 168).

Samtidigt som sjukförsäkringskostnaderna bromsas fortsätter kostnaderna för aktivitets- och sjukersättning att öka. De sammanlagda transfereringsutgifterna på grund av ohälsa fortsätter därmed uppåt. Likaså kommer utgifterna i arbetslöshetsförsäkringen att öka till följd av den högre arbetslösheten under 2003 och 2004. Kostnaderna för föräldraförsäkringen stiger då det nu föds fler barn samtidigt som uttaget av ersättningsdagar för äldre barn är något högre. Sammantaget ökar de offentliga transfereringarna inklusive pensioner till hushållen med 52 miljarder mellan 2002 och 2004, varav 16 miljarder hänger samman med att pensionerna höjs när de blir fullt skattepliktiga från och med 2003.

Diagram 168 Transfereringar till hushållen
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

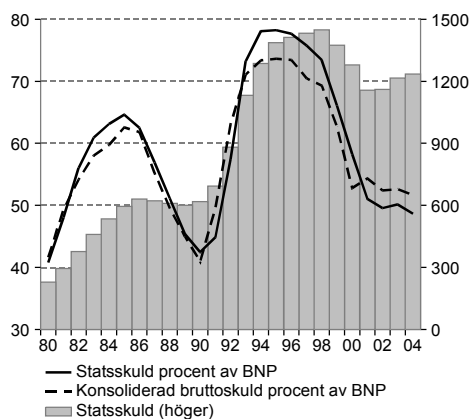
Tabell 35 Offentliga transfereringar till hushållen

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Transfereringar till hushållen	403	415	435	470	487
<i>Andel av BNP</i>	<i>18,4</i>	<i>18,3</i>	<i>18,6</i>	<i>19,4</i>	<i>19,2</i>
Ålderdom	187	194	201	222	230
Arbetsmarknad	43	35	36	38	37
Ohälsa	87	96	106	119	126
Barn/studier	55	57	59	60	62
Övrigt	32	33	34	32	32

Anm. Ålderdom = ålderspensioner, avtalade pensioner samt bostadstöd till pensionärer. Arbetsmarknad = ersättning för arbetslöshet och arbetsmarknadsutbildning samt lönegaranti. Ohälsa = sjuk- och arbetskadeförsäkringarna, förtidspension och assistansersättning. Barn/studier = barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 169 Offentlig skuldsättning
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Statsskuld och konsoliderad bruttoskuld

Statsskulden beräknas från och med i år inklusive s.k. derivat, som värderas till nominellt värde enligt för EU gemensamma beräkningsprinciper. Därmed uppnås en mera rättvisande bild av statsskuldens storlek och sammansättning. Vid årsskiftet var skulden enligt det gamla måttet 1 160. Med det nya måttet blir skulden 1 204 miljarder kronor, dvs. 44 miljarder högre. Förutom att inkludera derivat har skulden i högre grad än tidigare marknadsvärderats, vilket bl.a. inneburit att den uppmätta valutaskulden är högre.

Under 2003 bedöms statsskulden som andel av BNP öka till följd av de nya värderingsprinciperna och underskottet i budgeten (se tabell 36). Även nästa år ökar skulden på grund av budgetunderskottet, men ökningen är så begränsad att skulden åter sjunker som andel av BNP. En fortsatt förstärkning av kronan motverkar skuldökningen både i år och nästa år.

Den konsoliderade bruttoskulden enligt Maastrichtkriteriet mäts genom att från bruttoskulden dra ifrån den offentliga sektorns interna skulder. Den motsvarar ungefär summan av statsskulden och kommunskulden med avdrag för AP-fondernas innehav av statsobligationer. Den konsoliderade bruttoskulden uppgick till 52,4 procent av BNP 2002 (se tabell 36 och diagram 169). Därmed finns bred marginal till det av EU uppställda kriteriet på 60 procent som övre gräns för deltagande i den europeiska valutaunionen. Som andel av BNP kommer den konsoliderade bruttoskulden att öka något i år på grund av den högre statsskulden. Nästa år bedöms den falla tillbaka något.

Tabell 36 Statsskuld och bruttoskuld

Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

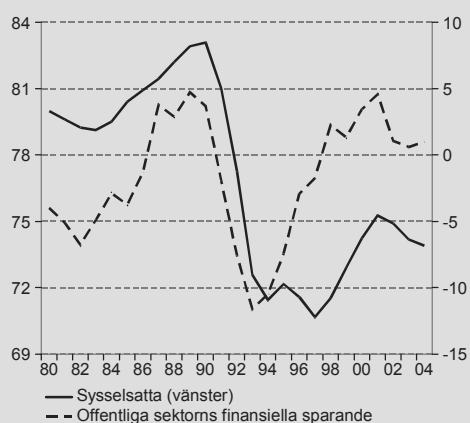
	2000	2001	2002	2003	2004
Budgetsaldo	102	39	1	-27	-27
Inleverans från Riksbanken		20			
Överföring från AP-fonden		69			
Övrig värdeförändring	-7	-5	-5	-27	7
Statsskuld, förändring	-95	-122	4	55	20
Statsskuld	1 279	1 157	1 160	1 215	1 235
<i>Procent av BNP</i>	<i>58,2</i>	<i>51,0</i>	<i>49,6</i>	<i>50,2</i>	<i>48,7</i>
Konsoliderad bruttoskuld	1 159	1 232	1 227	1 275	1 311
<i>Procent av BNP</i>	<i>52,8</i>	<i>54,4</i>	<i>52,4</i>	<i>52,6</i>	<i>51,7</i>

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksgäldskontoret och Konjunkturinstitutet.

Besparingar och reformer 1994–2004

Under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet minskade sysselsättningen med ca 550 000 personer, eller som andel av befolkningen i åldern 16–64 år med ca 12 procentenheter (se diagram 170). Därav följande lägre skatteinkomster och högre utgifter för bl.a. arbetsmarknadsrelaterade transfereringar resulterade i ett mycket stort underskott i de offentliga finanserna (se diagram 170). År 1993 uppgick det offentliga sparandet till –11,6 procent av BNP. Statsskulden ökade snabbt och motsvarade närmare 80 procent av BNP 1994. Situationen var ohållbar och den svenska statens kreditvärdighet var ifrågasatt.

Diagram 170 Sysselsättning och offentligt finansiellt sparande
Procent av befolkningen 16–64 år respektive procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Hösten 1994 presenterades ett mycket omfattande konsolideringsprogram för de offentliga finanserna. Programmet utökades något 1995 och omfattade slutligen en permanent förstärkning av det offentliga sparandet med 125,5 miljarder kronor som genomfördes successivt från 1995 till 1998. Som framgår av tabell 37 var de sammanlagda utgiftsminskningarna ungefär lika stora som de sammanlagda inkomstökningarna. Ungefär hälften av utgiftsminskningarna på 71 miljarder kronor bestod av minskade transfereringar till hushållen: Ersättningsnivåer sänktes, pensioner räknades inte upp i takt med inflationen m.m. På inkomstsidan bestod en stor del, ca 24 miljarder kronor, av höjda egenavgifter för sjukförsäkring och pensioner.

Tabell 37 Konsolideringsprogrammet

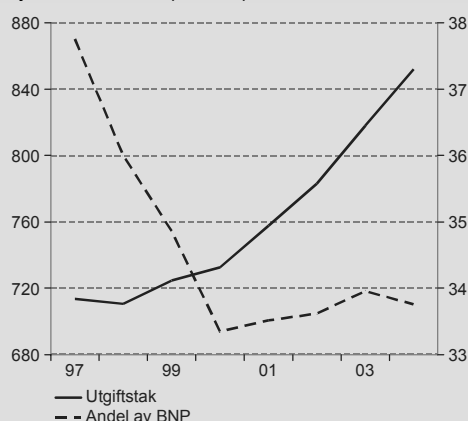
	1998
Utgiftsminskningar	71,2
Transfereringar till hushållen	34,6
Minskade subventioner	8,1
Minskad statlig konsumtion	6,8
Övrigt	21,7
Varav minskade investeringar i vägar och järnvägar m.m.	2,7
Varav läkemedel och tandvård	2,8
Varav utbildning	4,1
Inkomstförstärkningar	69,0
Egenavgifter	23,7
Enhetlig kapitalbeskattning	7,5
Värnskatt	4,2
Produktionskatter	6,1
Övrigt	27,5
Budgetförsvagningar	-14,7
Sänkt mervärdesskatt på livsmedel	-7,6
Övriga budgetförsvagningar	-7,1
Konsolideringsprogrammet	125,5

Källa: Prop. 2000/01:100.

De dåliga erfarenheterna från början av 1990-talet med snabbt stigande utgifter och minskande inkomster ledde också till att budgetprocessen reformerades. Förändringen skedde bl.a. mot bakgrund av den låga placering Sverige fick i en rapport som bedömde och rangordnade budgetprocessen i ett antal europeiska länder (ESO-rapport, Ds 1992:126).

En viktig förändring som infördes från budgetåret 1997 var att riksdagen först fattar beslut om den totala utgiftsramen och därefter om fördelningen inom ett antal utgiftsområden. Samtidigt infördes ett tak för de sammanlagda statliga utgifterna. Utgiftstaket beslutas tre år i förväg och är nominellt. Avsikten är att om utgifterna stiger mer än beräknat och mer än vad som ryms inom den s.k. budgeteringsmarginalen så ska motsvarande utgiftsbesparing göras. Utgiftstaket i år är 819 miljarder kronor (se diagram 171). Under åren 1997–2000 minskade utgiftstaket som andel av BNP, men därefter har utgiftstaket varit relativt konstant på ca 34 procent av BNP.

Diagram 171 Statens utgiftstak
Miljarder kronor respektive procent

Anm. För att få jämförbarhet över tiden är utgiftstaket justerat för definitionsändringar.

Källa: Konjunkturinstitutet.

En annan förändring är att utgifterna nu i mindre grad än tidigare ökar med automatik. Som exempel kan nämnas statsbidraget till kommunerna, där tidigare en stor del automatiskt följde volym- och prisutvecklingen. I dag krävs politiska beslut för att ändra den nominella nivån på statsbidraget.

Ett centralt finanspolitisk mål utöver att utgiftstaken ska hållas är att det offentliga sparandet ska uppvisa ett överskott motsvarande 2 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Såväl utgiftstaket som överskottsmålet bidrar till sunda offentliga finanser.

Konsolideringsprogrammet 1995–1998, den nya stramare budgetprocessen, överskottsmålet och den förhållandevis höga tillväxten 1997 och 1998 resulterade i en mycket stark förbättring av det offentliga sparandet. År 1998 blev det finansiella sparandet positivt och statsskulden hade reducerats till ca 73 procent av BNP (se diagram 169 och 170).

Det offentliga finansiella sparandet fortsatte att förbättras efter 1998 främst som ett resultat av en starkt stigande sysselsättning och uppgick till som mest 4,5 procent av BNP 2001.

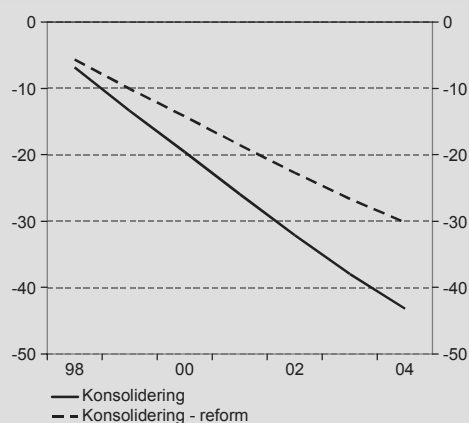
Sysselsättningsförbättringen var så stark att den gav betydande utrymme för ofinansierade skattesänkningar och utgiftsreformer inom ramen för överskottsmålet på 2 procent. Från och med 1998 inleddes en period med omfattande skattesänkningar och utgiftsreformer.

Som framgår av tabell 38, summerar reformerna 1998–2004 till 168 miljarder kronor. Bland de större utgiftsökningarna kan nämnas ökade statsbidrag till kommunerna för vård, skola och omsorg samt ökade transfereringar till barnfamiljer och pensionärer. Under åren 2000 till 2002 sänktes skatterna med

totalt 64 miljarder kronor. Drygt hälften av skattesänkningarna avsåg tre fjärdedels kompensation för den allmänna pensionsavgiften.

De sammanlagda reformerna på 167,9 miljarder kronor 1998–2004 överstiger således konsolideringsprogrammets 125,5 miljarder kronor. Beloppen avser dock olika år och är därmed inte direkt jämförbara. Konsolideringsprogrammet är beräknat för tidigare års (1994/95) penningvärde och förhållanden i övrigt så en miljard i konsolideringsprogrammet väger tyngre än en miljard i en reform t.ex. år 2002.

Diagram 172 Konsoliderings- och reformprogrammets effekt på statsskulden.
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Konsolideringsprogrammet ger en förhållandevis större effekt på statsskulden 2004 genom att besparingarna gällt under fler år. För att illustrera detta redovisar diagram 172 dels hur konsolideringsprogrammet påverkat statsskulden jämfört med ett uteblivet konsolideringsprogram och dels den sammantagna effekten av konsolideringsprogrammet och reformerna 1998–2004.²² Av diagrammet framgår att reformerna krympt minskningen av statsskulden 2004 från drygt 40 till ca 30 procentenheter. Mätt på detta sätt är konsolideringsprogrammet således betydligt tyngre än reformerna 1998–2004.

En kanske än mer intressant fråga är hur de sammantagna regeländringarna påverkat det konjunkturjusterade primära sparandet. Detta kan uppskattas genom att regeländringarna respektive år sätts i relation till BNP respektive år. Både budgetförstärkningarna i konsolideringsprogrammet och

²² Diagrammet är en förenkling i och med att där antas att konsolideringsprogrammet får effekt först 1998. I verkligheten infördes åtgärderna gradvis från 1995 och framåt varför förbättringen av statsskulden är större än i diagrammet.

reformerna summerar då till drygt 7,5 procent av BNP. Mätt på detta sätt är alltså båda programmen lika stora.

Trots dessa stora reformer under slutet av 1990-talet förbättrades det konjunkturjusterade finansiella sparandet med åtskilliga procentenheter. Som framgår i fördjupningsrutan "Konjunkturjusterat sparande" gäller detta även det primära konjunkturrensade sparandet. Denna förstärkning tillsammans med konstaterandet att konsoliderings- och reformprogrammen är av ungefär samma storleksordning visar att det konjunkturjusterade primära sparandet skulle ha förbättrats även vid frånvaro av konsoliderings- och reformprogrammen, dvs. vid oförändrade regler. En delförklaring kan vara att den s.k. jämviktsarbetslösheten beräknas ha sjunkit ungefär en procentenhet sedan mitten av 1990-talet.

En annan delförklaring är att den stramare budgetprocessen kan ha fått mycket stora effekter. Dels direkt genom ökad stramhet i själva framtagandet av budgeten, men även indirekt genom att frånvaro av regeländringar automatiskt ger en förbättring av

budgeten då nominella belopp inte indexeras på samma sätt som tidigare. Den stramare budgetprocessen har därmed bidragit till att reformer kan genomföras utan att det konjunkturjusterade sparandet blivit särskilt lågt.

En stor del av senare års reformutrymme beror på den starka sysselsättningsökningen i slutet av 1990-talet. Denna sysselsättningsökning har efter 2001 avstannat och vänts i en nedgång (se diagram 170). De ofinansierade reformerna har dock fortsatt och därmed har sparandet försämrats och skulle vid oförändrade regler uppgå till målsatta 2 procent av BNP först år 2008 (se Konjunkturläget december 2002).

Om sysselsättningen skulle utvecklas mer positivt uppstår dock ett utrymme för ofinansierade utgiftsreformer eller skattesänkningar. Om t.ex. målet om halverad sjukfrånvaro 2008 uppnås bedöms detta ge ett tillkommande reformutrymme på upp till ca 45 miljarder kronor enligt beräkningen som redovisades i Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport 2002.

Tabell 38 Statliga utgifts- och skattereformer

Miljarder kronor

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vård, skola, omsorg och sjukersättn.	8,0	5,3	4,0	5,7	7,1	5,7	3,5
Barnfamiljer och pensionärer	3,2	3,8	2,6	2,4	4,4	3,5	0,6
Utbildning	2,6	2,6	2,5	3,1	4,9	2,5	1,0
Arbetsmarknad och sysselsättning	1,9	-0,9	1,5	-0,6	2,0	1,8	-0,1
Företagande	4,2	3,6	3,3	0,2	0,1	0,2	0,1
Hållbar utveckling/miljö	1,5	3,8	1,1	-3,3	3,1	2,0	3,2
Skatter	0,3	6,8	13,8	22,7	27,3	2,0	-1,9
Övrigt	0,2	3,1	1,8	2,7	1,2	2,8	2,7
Totalt före finansiering	21,9	28,1	30,6	32,9	50,1	20,6	9,1
Finansiering	0,6	8,5	1,4	-0,9	7,7	6,3	1,8
Total förändring (årlig)	21,3	19,6	29,2	33,8	42,4	14,3	7,3
Total förändring ackumulerat	21,3	40,9	70,1	103,9	146,3	160,6	167,9

Källor: Budget- och vårpropositioner samt Konjunkturinstitutet.

Finansiellt sparande i offentliga delsektorer

Det finansiella sparandet i staten är negativt 2002–2004 medan primärkommuner och landsting tillsammans har ett sparande nära noll (se tabell 39). Det offentliga sparandet sker alltså inom ramen för ålderspensionssystemet. Vid den målsatta nivån för det offentliga sparandet på 2 procent av BNP skulle det statliga sparandet vara ungefär noll.

Tabell 39 Finansiellt sparande i offentliga delsektorer
Procent av BNP

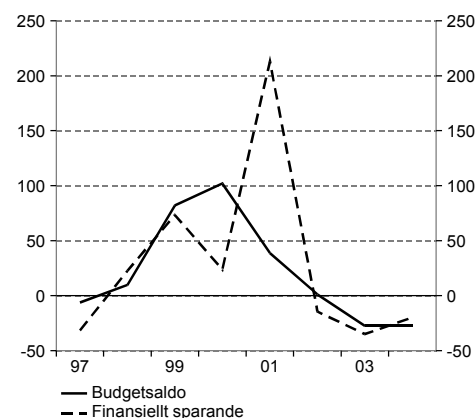
	2000	2001	2002	2003	2004
Konsoliderad offentlig sektor	3,4	4,6	1,1	0,6	1,1
Staten	1,1	9,4	-0,6	-1,4	-0,8
Primärkommuner	0,3	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3
Landsting	0,1	-0,1	-0,2	0,2	0,0
Ålderspensionssystemet	2,0	-4,6	2,0	2,1	2,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Statens finanser

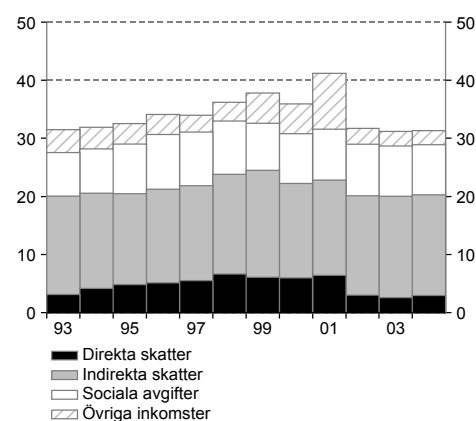
Statens finansiella sparande var -14 miljarder enligt nationalräkenskapernas preliminära utfall för 2002. Budgetsaldot var bättre, främst som en följd av Riksbankens inleverans av 20 miljarder kronor till staten som inte inräknas i det finansiella sparandet (se tabell 40 och diagram 173). I år och nästa år kommer såväl det finansiella sparandet som budgetsaldot att bli negativt. Några försäljningar av statliga aktiebolag bedöms inte vara aktuella under perioden. De statliga utgifterna i förhållande till BNP ökar i år, delvis på grund av det nya pensionssystemet. Nästa år sjunker dock utgiftskvoten tillbaka bl.a. som en följd av lägre ränteutgifter. Jämfört med 2002 reduceras ränteutgifterna med 0,7 procentenheter som andel av BNP. En ytterligare orsak till en fallande utgiftskvot nästa år är en lägre statlig konsumtion till följd av lägre försvarsutgifter och generella besparingar (se diagram 175).

Diagram 173 Statens budgetsaldo och finansiella sparande
Miljarder kronor

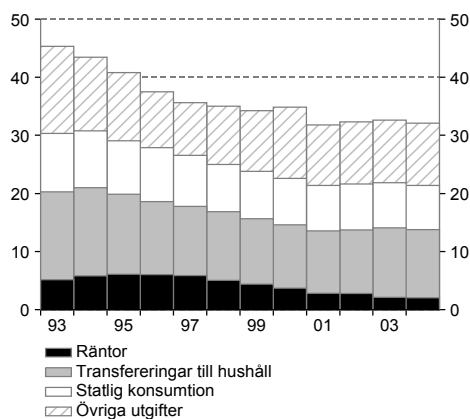

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Statens inkomster
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Statens utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 40 Statens finansiella sparande och budgetsaldo

Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	789	933	742	755	795
<i>Procent av BNP</i>	<i>35,9</i>	<i>41,2</i>	<i>31,7</i>	<i>31,2</i>	<i>31,3</i>
<i>Skatter och avgifter</i>	<i>30,8</i>	<i>31,6</i>	<i>29,0</i>	<i>28,7</i>	<i>28,9</i>
<i>Övrigt</i>	<i>5,1</i>	<i>9,6</i>	<i>2,7</i>	<i>2,5</i>	<i>2,5</i>
Utgifter	765	720	756	790	814
<i>Procent av BNP</i>	<i>34,8</i>	<i>31,8</i>	<i>32,3</i>	<i>32,6</i>	<i>32,1</i>
<i>Transfereringar till hushåll</i>	<i>10,9</i>	<i>10,7</i>	<i>10,9</i>	<i>11,9</i>	<i>11,7</i>
<i>Konsumtionsutgifter</i>	<i>8,0</i>	<i>7,8</i>	<i>7,9</i>	<i>7,8</i>	<i>7,6</i>
<i>Ränteutgifter</i>	<i>3,7</i>	<i>2,8</i>	<i>2,8</i>	<i>2,2</i>	<i>2,1</i>
<i>Övrigt</i>	<i>12,2</i>	<i>10,5</i>	<i>10,7</i>	<i>10,8</i>	<i>10,8</i>
Finansiellt sparande	24	213	-14	-35	-20
<i>Procent av BNP</i>	<i>1,1</i>	<i>9,4</i>	<i>-0,6</i>	<i>-1,4</i>	<i>-0,8</i>
Justeringsposter					
Inleverans från Riksbanken			20		
Försäljning av aktiebolag	75	0	0	0	0
Överföring från AP-fonden		-109	9	13	4
Utlåning, återbetalning, netto	-9	-28	-7	-15	-16
Kurs- och valutaförluster	-9	-17	-11	-6	0
Periodiseringar, övrigt	22	-20	4	16	5
Budgetsaldo	102	39	1	-27	-27

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksgäldskontoret och Konjunkturinstitutet.

Överskotten finns i ålderspensionssystemet

Ålderspensionssystemet består av fördelningssystemet med AP-fonderna som buffert samt premiepensionssystemet. Till systemen betalar de försäkrade, deras arbetsgivare och staten pensionsavgifter motsvarande 18,5 procent av pensionsunderlaget.

På grund av lägre räntor har kapitalinkomsternas andel av de totala inkomsterna minskat från drygt 30 procent 1999 till knappt 10 procent 2002. Ändrade placeringsregler 2001 medförde att andelen aktier i portföljerna ökade till ca 60 procent. På grund av ett stabilt inflöde av pensionsavgifter blir det finansiella sparandet ändå drygt 2 procent både i år och nästa år (se tabell 41).

Tabell 41 Ålderspensionssystemets finansiella sparande
Miljarder kronor, löpande priser, procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	233	197	203	209	221
<i>Procent av BNP</i>	10,6	8,7	8,7	8,7	8,7
<i>Skatter och avgifter</i>	6,6	7,0	6,9	6,9	6,9
<i>Kapitalavkastning</i>	1,6	0,9	0,9	0,8	0,9
<i>Premiepensionsmedel</i>	2,5	0,8	0,9	0,9	0,9
Utgifter	188	302	155	158	166
<i>Procent av BNP</i>	8,6	13,3	6,6	6,6	6,6
<i>Pensioner</i>	6,3	6,4	6,5	6,4	6,4
<i>Övrigt</i>	2,3	6,9	0,1	0,2	0,2
Finansiellt sparande	45	-104	48	51	55
<i>Procent av BNP</i>	2,0	-4,6	2,0	2,1	2,2
<i>Därav AP-fonder</i>	-0,5	-5,4	1,1	1,2	1,3
<i>PPM</i>	2,5	0,8	0,9	0,9	0,9

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Det nya pensionssystemet innebär bland annat att ålderspensionerna räknas upp genom så kallad följsamhetsindexering. På detta sätt tas hänsyn till såväl prisutvecklingen föregående år som realinkomstutvecklingen för de yrkesverksamma under de tre föregående åren. Uppräkningen i år med 3,6 procent överstiger prisbasbeloppets uppräknings med 1,8 procent som en följd av den förhållandevis starka realinkomstutvecklingen 2000–2002 (se tabell 42). Som en följd av den svagare realinkomstutvecklingen 2003, räknas pensionerna nästa år upp med 2,0 procent medan prisbasbeloppet ökar med 2,6 procent. Sammanlagt för de två åren räknades pensionerna upp med 5,6 procent, medan de skulle ha ökat med 4,4 procent enligt de äldre reglerna med prisindexering.

I decemberprognosen beräknades att pensionsreformen innebär att de offentliga finanserna belastats med ca 3,3 miljarder kronor mer i år, jämför med om reglerna varit oförändrade. På sikt kommer dock reformen att bidra till stabila offentliga finanser, då pensionsutgifterna följer ekonomins utveckling.

Tabell 42 Inkomstindex

Procentuell förändring respektive nivå

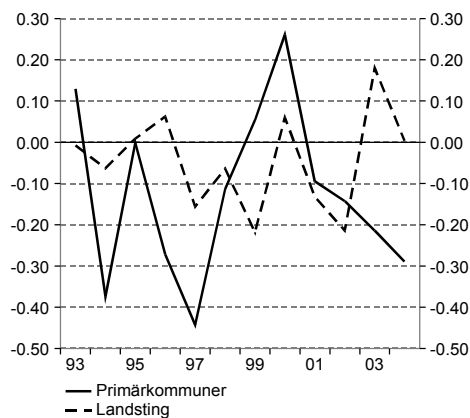
	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomst ¹	5,0	4,7	3,4	3,3	4,3
KPI juni	1,0	2,7	1,8	2,4	1,5
Prisbasbelopp	36 600	36 900	37 900	38 600	39 600
Inkomstindex	101,73	103,20	106,16	111,79	115,87
Följsamhetsindex			3,3	3,6	2,0

¹ Genomsnittlig inkomst för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst eller förtidspension.

Anm. Fet stil markerar fastställda värden.

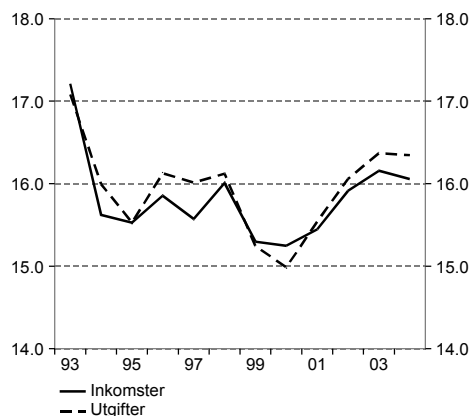
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 176 Kommunernas finansiella sparande
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Primärkommunernas inkomster och utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Primärkommunernas finanser alltmer ansträngda

Det finansiella sparandet i primärkommunerna var negativt 2002 (se tabell 43). Till följd av snabbt ökande utgifter och minskade statsbidrag beräknas det finansiella sparandet försämrats 2003–2004 (se diagram 176 och 177).

Tabell 43 Primärkommunernas finanser

Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	335	350	372	391	407
<i>Procent av BNP</i>	15,2	15,4	15,9	16,2	16,1
Utgifter	329	352	376	397	415
<i>Procent av BNP</i>	15,0	15,5	16,1	16,4	16,3
Finansiellt sparande	6	-2	-3	-5	-7
<i>Procent av BNP</i>	0,3	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Det riktade statsbidraget för att öka personaltäteten i skola och fritidshem och det tillfälliga sysselsättningsstödet driver på utgiftsutvecklingen. Högre ambitionsnivåer på grund av de sanktionsmöjligheter som finns på upp till 1 miljon kronor om kommunerna inte klarar vissa kvalitetskrav, bedöms bidra till kostnadsökningar på ca 6 procent per år inom äldre- och handikappomsorgen. Personalbristen inom äldreomsorgen är fortfarande stor. Antalet personer som är i behov av omsorg beräknas dock inte öka nämnvärt den närmaste tiden.

Landstingens finanser förbättras tillfälligt

Även landstingens finansiella sparande var negativt 2002. Utgifterna ökade bl.a. genom ett ökat antal anställda samt snabbt ökande löner och inköpspriser, vilket tyder på att den hårdare kostnadskontroll som aviserats i flera landsting ännu inte gett önskad effekt (se tabell 44).

Tabell 44 Landstingens finanser

Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	160	169	179	196	202
<i>Procent av BNP</i>	7,3	7,5	7,6	8,1	7,9
Utgifter	159	172	184	192	201
<i>Procent av BNP</i>	7,2	7,6	7,8	7,9	7,9
Finansiellt sparande	1	-3	-5	4	0
<i>Procent av BNP</i>	0,1	-0,1	-0,2	0,2	0,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

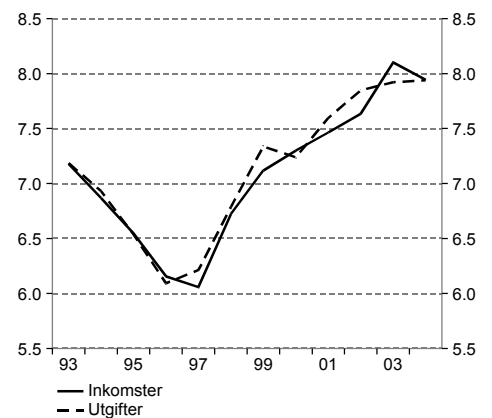
Landstingens genomsnittliga pris- och löneökningstakt beräknas bli omkring 4,5 procent 2003 och 2004. Den snabba kostnad-

sutvecklingen inom vården är delvis en följd av allmänhetens krav på kortare vårdköer. Den snabba medicinsk-tekniska utvecklingen gör att läkemedel och behandling i allt högre grad kan individanpassas. Detta ger ökade möjligheter, men ställer samtidigt högre krav på bättre och snabbare vård, vilket ökar vårdens utgifter. Som exempel kan nämnas att läkemedelskostnaderna ökade med 1,5 miljarder eller knappt 10 procent 2002. Till stor del beror ökningen på att de nya läkemedel som kommer ut på marknaden oftast är dyrare än äldre läkemedel. Nya regler, som innebär att apoteket ska ge ut den billigaste varianten av ett läkemedel, bedöms dock bromsa kostnadsökningen något.

Sammantaget beräknas det finansiella sparandet i landstingen öka till 4 miljarder i år samt sjunka till noll nästa år (se diagram 176 och 178).

Diagram 178 Landstingens inkomster och utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Prognosjämförelse

I detta avsnitt jämförs Konjunkturinstitutets prognoser gjorda vid olika tidpunkter med nationalräkenskapernas preliminära utfall för 2002. Vidare jämförs den aktuella prognosen för 2003 och 2004 med den prognos som publicerades i december 2002. Denna typ av prognosjämförelse är sedan mars 1997 ett permanent inslag i Konjunkturläget. Vid varje prognostillfälle görs en analys av hur prognoserna förändrats sedan föregående tillfälle. I marsrapporten görs även en genomgång av hur samtliga prognoser som avser föregående år har ändrats över tiden och hur de förhåller sig till det preliminära utfallet.

Konjunkturinstitutets prognoser utgår normalt från ett antagande om oförändrat regelverk för skatter och transfereringar. Således är skillnaden mellan olika prognoser inte bara en följd av ändrade bedömningar av den ekonomiska utvecklingen, utan kan även vara en konsekvens av eventuella förändringar i de finanspolitiska förutsättningarna.

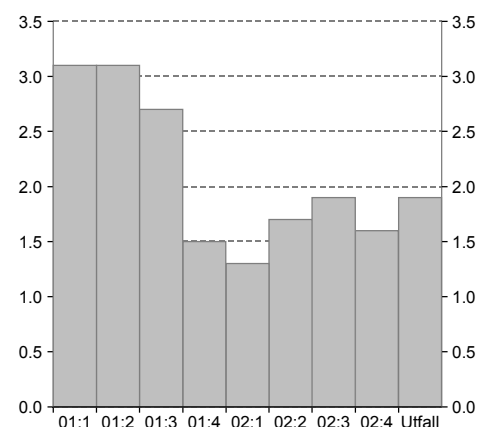
Prognoser för 2002

Prognoserna för BNP-tillväxten under 2002 har reviderats ner från 3,1 procent i mars 2001 till 1,6 procent i december 2002 (se diagram 1 och tabell 1). Den största nedrevideringen gjordes i Konjunkturläget i november 2001 då tillväxtprognosen justerades ner från 2,7 till 1,5 procent. Ett skäl var den oväntat snabba internationella konjunkturedgången som fördjupades av terror-dåden i USA i september. Lågkonjunkturen i omvärlden bidrog till sviktande framtidstro hos svenska hushåll och företag, samtidigt som kurserna på Stockholmsbörsen vek. Både hushållens konsumtion och företagens investeringar utvecklades därför svagare än väntat (se tabell 2). Dessutom gav de reviderade nationalräkenskaperna en ganska annorlunda bild än vad som ditills varit fallet, framför allt avseende konsumtionsutvecklingen. Den mest pessimistiska prognosen gjordes i mars 2002 då tillväxten bedömdes stanna vid 1,3 procent. Det bör framhållas att i stort sett samtliga prognosmakare kraftigt underskattade konjunkturedgången och att Konjunkturinstitutet på ett jämförelsevis tidigt stadium började revidera ner sina prognoser. Efter att det i slutet av 2001 och början av 2002 blivit tydligt att konjunkturutvecklingarna påtagligt försvagats, minskar också avvikelserna mellan prognos och utfall avsevärt. Från åtminstone juni 2002 har prognoserna legat väl i linje med det preliminära utfallet för BNP-tillväxten, som enligt de nyligen presenterade nationalräkenskaperna uppgick till 1,9 procent.

Revideringen av konjunkturbilden avspeglas också i prognoserna för antalet sysselsatta, andelen öppet arbetslösa och det offentliga finansiella sparandet (se diagram 2 och 3 samt tabell 1). Även här minskar avvikelserna mellan prognos och utfall väsentligt när väl den allmänna konjunkturbilden reviderats ned.

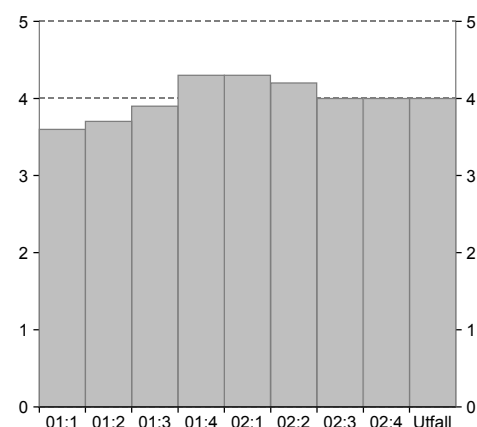
Bilden av inflationsutvecklingen var inledningsvis optimistisk, trots att konjunkturutvecklingen vid den tiden föreföll vara goda.

Diagram 1 BNP-tillväxt 2002
Årlig procentuell förändring

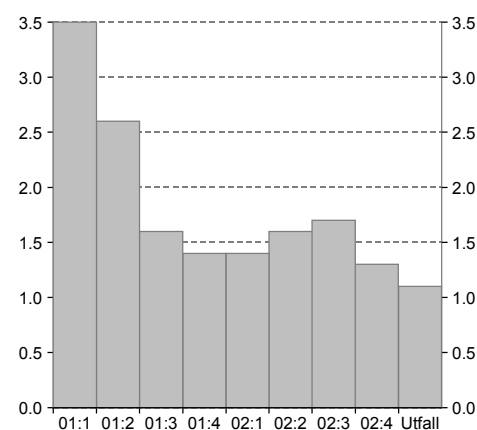
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Öppen arbetslöshet 2002
I procent av arbetskraften, årsgenomsnitt

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 Offentligt finansiellt sparande 2002
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Inflationsprognoserna justerades därefter upp, i allt väsentligt till följd av olika utbudsstörningar som medförde avsevärda prisstegringar på el och vissa livsmedel. Prognosen för UND1X-inflationen har därefter uppvisat mycket god träffsäkerhet och har sedan mars 2002 avvikit endast 0,1 procentenhet från det slutliga utfallet. Till den inledningsvisa överskattningen av det offentliga finansiella sparandet bidrar, förutom den svagare allmänna ekonomiska utvecklingen, också därefter genomförda skattesänkningar på 20 miljarder kronor, en ökning av den offentliga konsumtionen samt ökade transfereringar till hushållen.

Tabell 1 Konjunkturinstitutets prognoser för 2002

Årlig procentuell förändring och årsgenomsnitt

	Mars 2001	Juni 2001	Aug. 2001	Nov. 2001	Mars 2002	Juni 2002	Aug. 2002	Dec. 2002	Utfall
BNP	3,1	3,1	2,7	1,5	1,3	1,7	1,9	1,6	1,9
Sysselsättning	1,0	0,8	0,5	-0,4	-0,4	-0,2	0,1	0,1	0,1
Öppen arbetslöshet ¹	3,6	3,7	3,9	4,3	4,3	4,2	4,0	4,0	4,0
UND1X-inflation	1,5	1,7	2,0	2,2	2,5	2,6	2,5	2,6	2,6
Offentligt finansiellt sparande ²	3,5	2,6	1,6	1,4	1,4	1,6	1,7	1,3	1,1

¹ I procent av arbetskraften.

² I procent av BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

I tabell 2 nedan visas Konjunkturinstitutets prognoser samt utfall för försörjningsbalansen 2002.

Tabell 2 Försörjningsbalans 2002

Årliga procentuell förändring

	Mars 2001	Juni 2001	Aug. 2001	Nov. 2001	Mars 2002	Juni 2002	Aug. 2002	Dec. 2002	Utfall
BNP	3,1	3,1	2,7	1,5	1,3	1,7	1,9	1,6	1,9
Hushållens konsumtion	2,6	2,6	3,1	2,3	2,2	2,1	2,4	1,2	1,3
Offentlig konsumtion	1,2	1,2	1,0	0,6	0,8	1,1	1,7	1,6	2,1
Fasta bruttoinvesteringar	5,6	6,3	5,2	2,1	1,8	0,3	-2,8	-3,5	-2,5
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,4	-0,3	-0,1
Export	6,3	6,3	4,9	0,7	1,2	2,6	2,5	0,7	0,4
Import	5,9	5,9	5,5	0,5	1,7	1,4	0,3	-3,1	-2,7

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Trots att prognoserna för BNP som helhet sedan slutet av 2001 inte legat alltför långt från utfall har tämligen stora revideringar av flera enskilda efterfrågekomponenter genomförts under de allra senaste prognosomgångarna. Detta gäller för t.ex. investeringar, export och import, vilka traditionellt är svårprognostisera-

de eftersom de uppvisar en hög grad av variabilitet (standardavvikelsen för perioden 1996–2002 var 4,2 för de fasta bruttoinvesteringarna, 5,5 för exporten och 6,8 för import, medan den uppgick till 1,6 för hushållens konsumtionsutgifter och 1,4 för BNP som helhet). Synen på investeringsutvecklingen blev betydligt mer pessimistisk i augusti 2002, bl.a. mot bakgrund av en påtagligt svag utveckling inom tjänstebranscherna och telekommunikationsindustrin. En kraftig nedrevidering av utrikeshandeln gjordes i prognosen i december 2002, bl.a. som ett resultat av att det första halvårets uppgång för varuexporten bröts på ett oväntat sätt under sommaren. I december gjordes också en betydande nedskrivning av den mindre variabla och mer lättprognostiserade privata konsumtionen. Det främsta skälet var att de reviderade nationalräkenskaperna, på samma sätt som var fallet 2001, gav en ny och betydligt mer pessimistisk bild av det dittillsvarande konsumtionsförloppet.

Under perioden 1993–2002 uppgick det absoluta medelfelet i Konjunkturinstitutets vår- och höstprognoser för BNP-tillväxten nästkommande år till 1,5 respektive 1,2 procentenheter, mätt som avvikelse från de reviderade nationalräkenskaperna. Det absoluta medelfelet för innevarande år var 1,1 respektive 0,6 procentenheter. Motsvarande beräkningar för KPI (mätt som årsgenomsnitt) visar på ett medelfel på 1,1 och 0,8 procentenheter för nästkommande år och 0,5 och 0,1 procentenheter för innevarande år. Mot den bakgrunden framstår inte prognosfelen för 2002 som anmärkningsvärt stora.

Prognoser för 2003 och 2004

Konflikten i Irak kommer i hög grad att prägla den internationella ekonomiska utvecklingen på kort sikt. Utgångspunkten i Konjunkturinstitutets bedömningar är att kriget får en relativt snar och för den USA-ledda alliansen framgångsrik upplösning. Därmed skingras mycket av den osäkerhet om den framtida ekonomiska utvecklingen som sedan en tid bl.a. verkat återhållande på aktiebörser och investeringsvilja runt om i världen. I USA bidrar de ökade offentliga utgifterna i samband med den militära insatsen till att på kort sikt ytterligare förstärka den redan påtagligt expansiva finanspolitiken. I Japan har exportutvecklingen överraskat positivt den senaste tiden. En påskyndad sanering av banksektorn väntas dock medföra ett ökat antal företagskonkurser, högre arbetslöshet och mer återhållsam löneutveckling, vilket gör att den inhemska efterfrågan övergångsvis utvecklas svagare än väntat. Trots den förutsatta reducerade osäkerheten i det världspolitiska läget ser återhämningen i euroområdet ut att dröja något längre än vad som tidigare prognostiserats. Utvecklingen är påfallande svag, inte minst i tongivande länder som Tyskland och Frankrike. Företagsförtroendet är lågt och konsumentförtroendet faller. Eurons oväntat stora appreciering har medfört att efterfrågeläget har försämrats för många

företag, vilket bidrar till att pressa företagens vinstmarginaler. Rationaliseringar som i allt högre utsträckning riktas mot arbetskraften väntas ha en återhållande effekt på hushållens konsumtion. Även i Storbritannien bidrar en appreciering av växelkursen tillsammans med den dämpade tillväxten inom euroområdet till en svag exportutveckling. Därtill väntas tillväxten hållas tillbaka av en svag investeringsutveckling och under nästkommande år av en mer återhållsam offentlig konsumtion.

Den information som inkommit sedan december medför således vissa förskjutningar i tillväxtutsikterna för olika regioner under prognosperioden. Sammantaget finns dock inte anledning till annat än en mycket marginell revidering nedåt av den internationella konjunkturbilden (se tabell 3).

Tabell 3 Nuvarande prognoser av BNP i omvärlden jämfört med i december 2002

Årlig procentuell förändring

	2003		2004	
	Mars -03	Differens	Mars -03	Differens
USA	2,8	0,3	3,3	-0,0
Japan	1,1	0,2	0,8	-0,4
Euroområdet	1,3	-0,3	2,5	-0,1
Tyskland	0,8	-0,4	2,2	-0,0
Frankrike	1,5	-0,1	2,6	-0,2
Storbritannien	2,2	-0,3	2,5	-0,3
OECD	2,2	0,0	2,8	-0,1
Världen	3,4	-0,1	3,7	-0,1

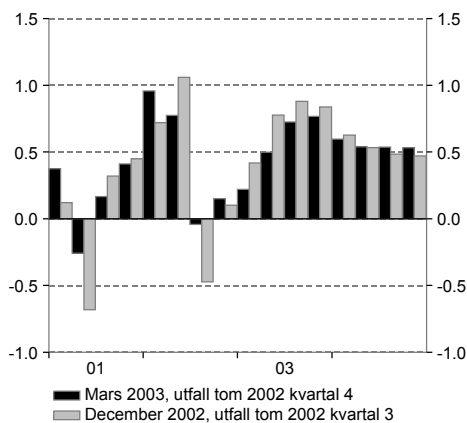
Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i december 2002. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Prognosen för BNP-tillväxten i den svenska ekonomin under innevarande år har reviderats ner i förhållande till decemberprognosen, men justerats upp marginellt 2004. En påtagligt svag avslutning på fjolåret och en förhållandevis långsam återhämtning under innevarande år gör att BNP-ökningen för 2003 beräknas stanna på 1,4 procent, trots en gradvis ökande tillväxttakt under året. Nedrevideringen avspeglar främst lägre bruttoinvesteringar. De likaså stora nedjusteringarna av såväl export som import tar i allt väsentligt ut varandra, varför tillväxtbidraget från utrikeshandeln är i stort sett oförändrat jämfört med decemberprognosen. För 2004 uppvägs en svagare prognostiserad utveckling för privat konsumtion, bruttoinvesteringar och lagerinvesteringar av upprevideringar av offentlig konsumtion och nettoexport.

Kvartalsförloppet i BNP-tillväxten illustreras i diagram 4. Skillnaderna mellan mars 2003 och december 2002 avspeglar de revideringar SCB gjort av utfallsdata, avvikelser mellan decemberprognos och utfall för fjärde kvartalet 2002 samt förändringar av prognosen för 2003 och 2004 mellan december och mars.

Diagram 4 BNP till marknadspris
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Prognosen för hushållens konsumtionsutgifter har reviderats ner marginellt både 2003 och 2004, främst beroende på en svagare inkomstutveckling 2003. Den reala disponibelinkomsten väntas öka mindre i år än i decemberprognosen, bl.a. som en följd av högre inflation och lägre sysselsättning. Till detta bidrar också den uteblivna höjningen av taken i sjuk- och föräldraförsäkringen.

Prognosen för offentlig konsumtion har revideras upp, i synnerhet för nästa år. Bakgrunden är framför allt att kommunerna nu till följd av bl.a. skattehöjningar förväntas kunna hålla uppe sin konsumtion på ett sätt som tidigare inte bedömdes troligt.

Tabell 4 Nuvarande prognos jämfört med prognosen i december 2002

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2003		2004	
	Mars -03	Differens	Mars -03	Differens
TCW-index ¹	127,4	-0,9	124,5	-1,0
Reporänta ¹ , procent	3,50	-0,25	4,0	0,0
Statsobligationer, 10 år ¹	5,1	0,0	5,5	0,1
BNP	1,4	-0,4	2,8	0,1
Hushållens konsumtion	2,2	-0,1	2,5	-0,1
Offentlig konsumtion	1,0	0,1	0,9	0,3
Fasta bruttoinvesteringar	-0,3	-1,8	4,6	-0,1
Lagerinvesteringar ⁴	0,2	-0,1	0,1	-0,1
Export	1,9	-1,1	8,0	1,1
Import	2,5	-1,4	8,1	0,7
Sysselsättning, antal	-0,3	-0,1	0,3	0,1
Öppen arbetslöshet ²	4,6	0,2	4,3	0,0
Kontantlön per timme	3,7	-0,1	3,8	0,0
KPI, årsgenomsnitt	2,3	0,2	1,6	-0,4
UND1X, årsgenomsnitt	2,4	0,3	1,3	-0,3
Real disponibel inkomst	1,5	-0,8	1,8	0,0
Industriproduktion	2,1	-0,3	5,1	0,2
Bytesbalans ³	3,9	-0,4	4,3	-0,2
Statens budgetsaldo, mdkr	-27,5	5,5	-27,3	1,6
Offentligt finansiellt sparande ³	0,6	0,0	1,1	0,1

¹ December respektive år.

² I procent av arbetskraften.

³ I procent av BNP.

⁴ Förändring i procent av BNP föregående år.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i december 2002. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Oväntat svaga utfall och negativa signaler i bl.a. investeringsenkäten har bidragit till en mer negativ syn på investeringsutvecklingen under prognosperioden än i decemberbedömningen. Även i nuvarande prognos förutses dock en gradvis återhämt-

ning och nedrevideringen är därför betydligt större innevarande år.

Lagerinvesteringarna har reviderats ner något både 2003 och 2004 till följd av en omvärdering av den trendmässiga utvecklingen av företagens lagerhållning.

Såväl export som import har reviderats ner kraftigt 2003 men skrivits upp 2004. Det är framför allt oväntat låga utfallsiffror som föranlett justeringen av prognosbanan. En mer positiv syn på återhämtningen av tjänstexporten har bidragit till upprevideringen av exportprognosen 2004.

Den väntade apprecieringen av kronan har den senaste tiden gått något snabbare än vad som tidigare prognostiserades. Bland annat har kronan stärkts markant mot dollarn de senaste månaderna. Detta har föranlett en viss revidering av växelkursbanan och kronans effektiva växelkurs (TCW-index) är under prognosperioden något starkare än i decemberprognosen.

Den svagare konjunkturen ökar utrymmet för penningpolitiska stimulanser. Reporäntan har därför justerats ner 2003.

Den öppna arbetslösheten har reviderats upp innevarande år. Detta är främst en följd av en svagare sysselsättningsutveckling än väntat på kort sikt. Den högre arbetslösheten bidrar till en marginell nedrevidering av timlöneprognosen 2003.

Inflationen har reviderats upp i år till följd av kraftiga prisökningar på energi. Prisuppgången antas dock vara tillfällig och bidraget från energipriserna blir negativt mot slutet av prognosperioden. I kombination med den svagare konjunkturbilden och den något starkare kronutvecklingen har detta föranlett en nedrevidering av inflationsprognosen för 2004.

Bytesbalansen har skrivits ned, främst i år. Detta är i hög grad en följd av en omvärdering av nettobidraget från kapitalavkastningen till och från utlandet.

Statens budgetsaldo förutspås bli något mindre negativt, framför allt i år. Skälet är att ränteutgifterna förväntas bli lägre till följd av lägre räntenivåer och Riksgäldskontorets emissionsplaner.